

DOMINICI CAVALLARI
INSTITVTIONES
IVRIS CANONICI.

DOMINICI CAVALLARIE

I N

REGIA NEAPOLITANA ACADEMIA

PRIMARIII PROFESSORIS

INSTITVTIONES

IVRIS CANONICI

QVIBVS VETVS ET NOVA ECCLESIAE
DISCIPLINA ENARRATVR

IN VSVM PRIVATI AVDITORII CONSCRIPTAE.

Editio quinta auctior & emendatior.

TOMVS PRIMVS.

GATTINI

D
410

NEAPOLI MDCCLXXXV.

TYPIS IOSEPHI DE BISOGNO.

EXPENSIS LVCAE DE ROSA.

DONO EREDI DI
Publica Auctoritate.

NICOLA E NICOLETTA GATTINI

*Prima salus est rectae fidei regulam custodire,
& a constitutis Patrum nullatenus deviare.*

Hormisda papa episcopis Hispaniae ap. Gra-
tianum can. IX, C. 25. q. 1.

*Die 31. mensis Augusti 1785. Reimpri-
matur, Regiis iuribus, legibus, moribusque
Regni semper salvis.*

CARAVITA.

Ad cupidam sacrorum canonum iuventutem.

A V C T O R (*).

Institutiones canonicae, quas stilo fusiore
& multis quaestionibus insertis in publi-
cum emisi, longiores visae sunt, quam ut
secundum praesentes mores in usum schola-
rum possent adhiberi. Quapropter consilium
invi contracta methodo elementa ecclesiasti-
carum regularum tradere, quibus adolescen-
tes iuris candidati, qui auditorium meum
frequentant, uterentur. Nec enim videtur
probandus mos ille, qui iamdiu obtinet, ar-
tium & scientiarum elementa, scripto exci-
pienda, tironibus tradere. Quae scripto ex-
hibentur, solent esse contractiora, nec mul-
tum expolita; coguntur enim professores ad
temporis rationem se accommodare: ut mit-
tam, non omnes adolescentes recte scribere,
quae ab ore dictantis excipiunt.

Has autem institutiones ita adornare visum
est, ut veterem & novam ecclesiae discipli-
nam brevi verborum compendio exhiberent.
Piaculum duxi, neglectis originibus & vete-
ribus

(*) Praefationem istam praemisit Auctor (quem e vivis
ereptum dolet litteraria Respublica) quartae editioni, quam
anno 1781. adornavit.

ribus canonibus ; novae tantum disciplinae regulas sistere ; qua forma Lancellottus suas ferme institutiones coagmentavit . Sanctitas certe & maiestas iuris canonici in antiquitate splendet . Vetus enim disciplina puritate & candore suo animos percellit , demonstratque , quae fuerint ecclesiae tempora feliciora . Falsum quoque est , quod multi dicunt , antiquos canones cum honore esse sepultos . Ut enim desueverint canones de rebus indifferentibus ; tamen canones de moribus stabunt aeternum . Quid quod multos ex recentioribus canonibus potius tolerat , quam inculcat Ecclesia , feliciora tempora expectatus , quibus saniores regulas reducat ? Et ita auctore Fleuryo (*praef. ad instit. iuris ecclesiast.*) longe magis consentaneum est pro regula sectari , quod Ecclesiae placuit & per duodecim secula observatum est , quam quod quinque posterioribus seculis Ecclesia toleravit , atque emendare satagit .

Porro id etiam curavi (quatenus pro ingenii tenuitate licuit) canonum & mutatae disciplinae rationes & causas exhibere . Et profecto canonum sententia summo opere splendet , & animos sanctitate sua occupat & perstringit , si eorundem rationes innotuerint . Qua eadem ratione civilis sapientia tum perfecta videtur , si legum rationes & causae ex civitatum formis & populorum moribus de-

depromptae animo obversentur . Quin canonum & legum ratio eo etiam nomine utilis est , quod ad rectam interpretationem conducit , & ulterius excurrere , veluti novas rei canonicae & civilis regulas invehit : ex ratione canonis & legis , qui sit germanus verborum sensus intelligitur : & inde veluti novae regulae promanant .

Quod vero ecclesia in republica nata est , non contra , civitatis iura proposui , quae de rebus spiritualibus statuunt ; principum enim est , Ecclesiam & religionem tueri , & qui canones legibus civilibus confirmantur , in vim nomo-canonis adfurgunt . Quin etiam id operae pretium esse duxi , ex theologiae & iuris publici scitis sacerdotii & imperii fines distinguere , & qui factum sit , ut multa , quae civilis potestatis erant , tandem inter Ecclesiae iura translata sint , seu potius translata credantur .

Iam institutiones istas in tres partes partitus sum pro triplicis iuris obiecto , personis nempe , rebus , & iudiciis : qua partitione nihil aptius ad ius , sive civile , sive canonicum in artem redigendum . Exhibet prima pars personas ecclesiasticas earumque officia , mores , & instituta , ut & sollemnem earum inaugurandarum rationem : item ascetas & monachos , quorum tractatio bonam iuris canonici occupat partem . Altera pars agit de rebus eccle-

ecclesiasticis, atque ita complectitur sacramenta, dies festos, ieiunia, ecclesias, sepulturas, hospitalia, bona ecclesiastica, & ex bonis exorta beneficia, & ecclesiarum & clericorum a tributis exemptiones. Et tertia demum pars exhibet iudicia & poenas ecclesiasticas.

Prodeunt nunc hae institutiones quartis curis recensitae, atque ideo ampliores & emendatiores. Sane plura capita veluti ex integro addita, multi errores, qui in antecedentes editiones irreperant, emendati; novae observationes non uno loco additae: & multa, quae tirones poterant retardare, in subiectas adnotationes reiecta, Et quod magis est, praeter generalem capitulum recensionem etiam rerum praecipuarum index accessit: qua additione libellus utilior evasit. Rem ipsam praecedit recensio (*) capitulum totius operis, ex qua veluti ex tabella tirones universae materiae conspectum habere possunt.

AD

(*) Recensio isthaec ad calcem cuiusque voluminis apposta dabitur.

AD INSTITUTIONES

IVRIS CANONICI

PROLEGOMENA.

CAPUT I.

De natura & origine iuris canonici.

§. I. Ecclesia proprium regimen habet.	distinctione.
II. Eius potestas versatur circa tria.	V. Quid ius canonicum?
III. Canon quid?	VI. Primi Ecclesiae canones.
IV. Regulae fidei & politicae	VII. Canones apostolici.
	VIII. Constitutiones apostolicae.

§. I.

Ecclesia a Iesu Christo ad hominum spirituales salutem collecta, certum regimen ad sui conservationem requirit: est enim societas, quae aeternum stare debet: & societates sine regimine qui consistent? Hinc Christus discessurus ex hoc mundo ad Patrem, in Ecclesia regimen instituit: dedit nempe apostolis eorumque successoribus, eius administrandae & regendae potestatem. Ioann. XX. v. 21. Act. XX. v. 28.

§. II. Haec autem Ecclesiae regendae potestas apostolis eorumque successoribus demandata, circa tria versatur, doctrinam, mores, disciplinam. Doctrina continet dogmata fidei: mores sunt actiones christianorum, quae ad sanctissimam doctrinam componi debent: & disciplina complectitur ritus liturgicos & exteriorem Ecclesiae administrandae formam. In haec tria non eodem modo se exerit Ecclesiae potestas: doctrinam enim & morum regulas custodit, & in dubiis explicat: disciplinam vero pro locorum & temporum adiunctis disponit. Sub nomine πολιτικας politicae Chrysostomus de sacerdotibus lib. IV. cap. 5. intelligit mores & disciplinam: quod nos brevitatis causa subinde faciemus.

§. III. Statuta omnia ad fidem & politiam spectantia olim modesto canonis nomine Ecclesia nuncupavit. Est κανων Graeca Tom. I. A vox

2 vox, artificum instrumentum ad lineas dirigendas significans: at usu scriptorum ad omnia, quae tanquam regulae haberi possunt, translata est, quod Donatus *lib. I. praenot. cap. 1.* pluribus illustrat. Etiam Ecclesia inde usque a primis seculis ad fidei & politicae regulas denotandas vocem *canonis* adoptavit: & inde libri veteris & novi testamenti, quod eiusmodi regulas continerent, *canonici* dicti sunt.

§. IV. Quamvis autem uno *canonis* nomine venirent & fidei & politicae regulae: tamen ea duo patres in synodis seorsum tractare consueverunt. Franc. Florens *dissert. de orig. iur. canonici par. I.* Et hinc quae fidei erant, *dogmaticae descriptivibus* & symbolis complecti consueverunt; canonibus vero, quae pertinebant ad politiam. Haec autem distinctio ordinis gratia facta est; nam proprie loquendo, a dogmate canones ea tantum ratione differunt, qua conclusiones a principiis suis distant. Sane morum praecepta a doctrina derivantur: & disciplina eo spectat omnis, ut doctrina in usum deducatur. Atque ex ea distinctione tandem theologiae christianae studium in duas abiit facultates, unam *theologiam* stricte sic dictam, quae doctrinam christianam complectitur, & *iur. canonicum*, cui cessit politia.

§. V. Est ergo ius canonicum, quod etiam *ecclesiasticum* & *pontificium* appellatur, facultas, quae regulas tradit, quibus christianorum mores componi debent, & ecclesiastica disciplina disponitur & ordinatur (a).

§. VI. Primis tribus seculis, quatenus a persecutionibus licuit, plures synodi celebratae sunt, quibus canones conditi ad fidem adferendam & disciplinam disponendam. Et interim multae etiam regulae factis ipsis & assidue moribus receptae, ut omnia ordine & decenter in Ecclesia fierent. Canones vero in conciliis conditi non multi fuerunt, nec in omnibus ecclesiis servati; ut non immerito dici possit, Ecclesiam primis tribus seculis ferme verbo Dei & moribus sterisse. Magno numero scribi coeperunt canones post pacem Ecclesiae datam, quan-

(a) Definitio ista integram iuris canonici naturam exprimit, sed quatenus antiquis & ex parte etiam recentioribus canonum codicibus continetur. Scilicet exorto tandem in Ecclesia regno iudiciali regulae permultae prodierunt, quae tantum sollemnem iudiciorum ordinem praescribunt. Quae quidem regulae vix dignae sunt, ut *augusto* canonis nomine donentur, quamvis bonam magnamque partem decretalium conficiant.

quando publice convenire episcopis licuit, & pacatus rerum status postulavit fidem confirmare, & invalescentes abusiones evellere, & augustiorem constituisse politiam.

§. VII. Iam vero ab his conciliorum canonibus & antiquis ecclesiarum moribus praecipue desumpti videantur *canones apostolici* sic vulgo dicti, qui etsi supposititii sint, nec apostolos nec S. Clementem Romanum pontificem auctores habeant (a); tamen continent mores & disciplinam, quae primis seculis praesertim in ecclesia orientali vigeant. Sunt numero octoginta quinque, in quem numerum multorum privata operz paulatim excreverunt, quod Dupinus *prolegom. in Bibliam tom. II.* observat (b). Exeunte seculo quinto quinquaginta tan-

(a) Multis sane argumentis constat, sic dictos apostolicos canones esse supposititios. Principio eos canones apostolis aut S. Clementi non tribuerunt Eusebius & Hieronymus, qui apostolorum opera recensent, nec quisquam alius, qui canonem librorum sacrorum consignavit. Deinde multa in iis continentur, quae longe post apostolos instituta sunt, qualia concilia metropolitanorum annua, distinctio honorum ecclesiae ab iis, quae episcoporum erant, ordines minores: quae omnia apostolis ignota fuerunt. Porro in controversiis de tempore celebrationes paschae, & de baptismo haereticorum, quae secundo & tertio seculo Ecclesiam agitarunt, canones apostolici in medium producti non sunt: & tamen canon VI. aperte habet, pascha non esse cum Iudaeis ante vernum aequinoctium celebrandum: & canones XLVI. & XLVII. baptismum ab haereticis datum tamquam nullum traducunt. Plura in hanc sententiam Beveregius in iudic. de canonib. apostol. Nat. Alexander. diss. XVIII. in 1. sec. alique concesserunt.

(b) Contendunt Albaspinaeus, Petrus de Marca, & Beveregius, canones apostolicos ante synodum Nicaenam collectos fuisse, laudantque in eam sententiam Nicaenam aliasque quatuor seculi synodos, & veteres eiusdem & anterioris aetatis scriptores, qui canones apostolicos sub generali canonum nomine, & quandoque etiam sub ipso canonum apostolicorum titulo confirmant & laudant. Sed canones in antiquis synodis confirmati, aut alias a scriptoribus memorati, non evincunt, syllogem canonum apostolicorum exeunte tertio seculo aut quarto incunte extitisse: sed solum probant, tum fuisse veteres quasdam regulas, sive usu & traditione, sive scripto constarent. Et sane non semper ac in antiquis monumentis confirmantur & memorantur antiquae regulae, ex adverso respondent canones apostolici eandem doctrinam conti-

vox, artificum instrumentum ad lineas dirigendas significans: at usu scriptorum ad omnia, quae tanquam regulae haberi possunt, translata est, quod Donatus lib. I. *praenot. cap. 1.* pluribus illustrat. Etiam Ecclesia inde usque a primis seculis ad fidei & politicae regulas denotandas vocem *canonis* adoptavit: & inde libri veteris & novi testamenti, quod eiusmodi regulas continerent, *canonici* dicti sunt.

§. IV. Quamvis autem uno *canonis* nomine venirent & fidei & politicae regulae: tamen ea duo patres in synodis seorsum tractare consueverunt. Franc. Florens *differt. de orig. iur. canonici par. 1.* Et hinc quae fidei erant, *dogmaticae descriptio- nibus* & symbolis complecti consueverunt; canonibus vero, quae pertinebant ad politiam. Haec autem distinctio ordinis gratia facta est; nam proprie loquendo, a dogmate canones ea tantum ratione differunt, qua conclusiones a principiis suis distant. Sane morum praecepta a doctrina derivantur: & disciplina eo spectat omnis, ut doctrina in usum deducatur. Atque ex ea distinctione tandem theologiae christianae studium in duas abiit facultates, unam *theologiam* stricte sic dictam, quae doctrinam christianam complectitur, & *iur. canonicum*, cui cessit politia.

§. V. Est ergo ius canonicum, quod etiam *ecclesiasticum* & *pontificium* appellatur, facultas, quae regulas tradit, quibus christianorum mores componi debent, & ecclesiastica disciplina disponitur & ordinatur (a).

§. VI. Primis tribus seculis, quatenus a persecutionibus licuit, plures synodi celebratae sunt, quibus canones conditi ad fidem adferendam & disciplinam disponendam. Et interim multae etiam regulae factis ipsis & assidue moribus receptae, ut omnia ordine & decenter in Ecclesia fierent. Canones vero in conciliis conditi non multi fuerunt, nec in omnibus ecclesiis servati; ut non immerito dici possit, Ecclesiam primis tribus seculis ferme verbo Dei & moribus stetit. Magno numero scribi coeperunt canones post pacem Ecclesiae datam, quan-

(a) Definitio ista integram iuris canonici naturam exprimit, sed quatenus antiquis & ex parte etiam recentioribus canonum codicibus continetur, scilicet exorto tandem in Ecclesia regno iudiciali regulae permultae prodierunt, quae tantum sollemnem iudiciorum ordinem praescribunt. Quae quidem regulae vix dignae sunt, ut angusto canonis nomine donentur, quamvis bonam magnamque partem decretalium conficiant.

quando publice convenire episcopis licuit, & pacatus rerum status postulavit fidem confirmare, & invalescentes abusiones evellere, & augustinorem constituere politiam.

§. VII. Iam vero ab his conciliorum canonibus & antiquis ecclesiarum moribus praecipue desumpti videntur *canones apostolici* sic vulgo dicti, qui etsi supposititii sint, nec apostolos nec S. Clementem Romanum pontificem auctores habeant (a); tamen continent mores & disciplinam, quae primis seculis praesertim in ecclesia orientali vigeant. Sunt numero octoginta quinque, in quem numerum multorum privata opera paulatim excreverunt, quod Dupinus *prolegom. in Bibliam tom. II.* observat (b). Exeunte seculo quinto quinquaginta tan-

(a) Multis sane argumentis constat, sic dictos apostolicos canones esse supposititios. Principio eos canones apostolis aut S. Clementi non tribuerunt Eusebius & Hieronymus, qui apostolorum opera recensent, nec quisquam alius, qui canonem librorum sacrorum consignavit. Deinde multa in iis continentur, quae longe post apostolos instituta sunt, qualia concilia metropolitano- rum annua, distinctio honorum ecclesiae ab iis, quae episcoporum erant, ordines minores: quae omnia apostolis ignota fuerunt. Porro in controversiis de tempore celebrationis paschae, & de baptismo haereticorum, quae secundo & tertio seculo Ecclesiam agitarunt, canones apostolici in medium producti non sunt: & tamen canon VII. aperte habet, pascha non esse cum iudaeis ante vernalis aequinoctium celebrandum: & canones XLVI. & XLVII. baptismum ab haereticis datum tamquam nullum traducunt. Plura in hanc sententiam Beveregius in iudic. de canonib. apostol. Nat. Alexander. diff. XVIII. in 1. sec. alique concesserunt.

(b) Contendunt Albaspinaeus, Petrus de Marca, & Beve- regius, canones apostolicos ante synodum Nicaenam collectos fuisse, laudantque in eam sententiam Nicaenam aliasque quatuor seculi synodos, & veteres eiusdem & anterioris aetatis scriptores, qui canones apostolicos sub generali canonum nomine, & quandoque etiam sub ipso canonum apostolicorum titulo confirmant & laudant. Sed canones in antiquis synodis confirmati, aut alias a scriptoribus memorati, non evincunt, syllogem canonum apostolicorum exeunte tertio seculo aut quarto incunisse extitisse: sed solum probant, tum fuisse veteres quasdam regulas, sive usu & traditione, sive scripto constarent. Et sane non semper ac in antiquis monumentis confirmantur & memorantur antiquae regulae, ex adverso respondent canones apostolici eandem doctrinam conti-

AD INSTITVT. IVRIS CANONICI

4 tantum priores apud Orientales cogniti videntur, quos inde latinitate donatos codici suo Dionysius Exiguus inseruit. Sed medio seculo sexto iam omnes octoginta quinque collecti erant, eosque Ioannes Scholasticus in collectionem coniecit suam: & ab hoc tempore Graeci octoginta quinque canones tamquam ab apostolis conditos tenent. In Occidentis vero ecclesiis tantum quinquaginta priores, quos Dionysius Latinos fecerat, quatenus admitti poterant, recepti sunt.

§. VIII. Similiter sic dictae constitutiones apostolicae, octo libris comprehensae, longe post apostolos magna ex parte collectae videntur ex variis *διδασκαλίας διδασκalis* & *διατάξεως δοξαστικαί* & constitutionibus, quae sub apostolorum & apostolicorum virorum nomine olim incerta fide circumferebantur, itemque ex aliis ecclesiasticis regulis, quae ante synodum Nicaenam sive in conciliis conditae, sive moribus ecclesiarum receptae erant (d): disciplina enim his libris comprehensa exhibet vetustiores ecclesiarum ritus: itemque sunt in iis quaedam capita, quae merae sunt methodi gratia factae connexiones, quibus una alteri didascalia & constitutio subnecteretur. Dum vero auctor, quicumque fuerit, eiusmodi libros consarcinabat, multa addidit, detraxit, corrupit, ut ad suae aetatis rationes & doctrinam, quam profitebatur, convenirent. Ita libri apostoli-

nentes. Sit exempli loco canon Nicaenus XIII. quo ex veteri regula statuitur, ultimo & necessario viatico non esse privandos, qui corpore egrediuntur; & tamen nullus inter apostolicos in eandem sententiam canon reperitur. V. Nat. Alexandr. diff. XVIII. in i. sec.

(d) De tempore, quo primum collectae fuerint constitutiones apostolicae, non convenit inter eruditores. Sed praeferenda videtur Ioannis Pearsonii sententia, qui in vindic. Ignat. par. I. cap. 4. docet, octo libros apostolicarum constitutionum coagmentatos fuisse medio tempore inter Epiphanium & auctorem operis imperfecti in Matthaeum, qui post Theodosium imperatorem scripsit. Sane auctor iste primus est, qui eas constitutiones veluti pluribus libris comprehensas proponit. Et licet Epiphanius iudicare videatur, suo tempore iam collectas apostolicas constitutiones; tamen si diligenter illius loca expendantur, ad rem non facere apparebit: laudat nimirum singulari numero apostolicam constitutionem: & si aliquando apostolicas constitutiones dicat, librorum numerum non addit: quae probant, Epiphanium ad peculiare constitutiones spectasse.

PROLEGOMENA. CAP. II.

3 apostolicarum constitutionum in multis articulis exhibent veterem ecclesiae orientalis disciplinam, & quod spectat ad fidem, saepe orthodoxiam non sapiunt, & a recta morum regula aliquando aberrant.

C A P V T II.

Da variis canonum speciebus.

§. I. Ius divinum, eiusque vis.	nones conduunt, licet variam
II. Ius humanum ecclesiasticum.	fit canonum vis.
III. Est vel scriptum, vel non scriptum.	VIII. & IX. De summorum pontificum constitutionibus.
IV. Ius canonicum scriptum est tripartitum.	X. Dicta sanctorum patrum.
V. Concilia quid?	XI. Ius non scriptum.
VI. Eorum species.	XII. & XIII. Vis consuetudinis.
VII. Concilia pro iure suo ca-	

§. I. **I** Vs, quo regitur Ecclesia, aut divinum, aut humanum est. Et divinum quidem a Deo profectum est vel rectae rationis lumine, vel speciali voluntate, quam signo externo manifestavit. Hinc in *naturale*, & *positivum*, ut appellant, dispesci solet. Vtrumque libris veteris & novi Testamenti continetur, quamvis naturale etiam per rectam rationem innotuerit. Sed non omnia, quae veteri testamento comprehensa sunt, christianos adstringunt. Nam moralia tantum praecepta, quae sunt ipsum ius naturale, etiam christianos obligant: non vero caerimonialia & iudicialia, quorum illa Christum venturum plerumque designabant: haec vero res civiles Iudaeorum dirigebant. Hinc cessare oportebat umbras, illius, quem figurabant, adventu: etsi initio christianae religionis indulgentia quadam ad lucrandos fratres ex Iudaeis multos Mosaios ritus Ecclesia retinuerit, & diversa reipublicae forma apud christianos recepta, qui itare poterant Iudaeorum leges civiles: Quod si aliqua iudicialia Iudaeorum praecepta Ecclesia adoptarit, ea Ecclesiae auctoritate, non vi sua regulam inter christianos facere potuerunt. Verum in novo testamento leges civiles nullae sunt, sed tantum praecepta moralia & ritualia; non enim ad instituendam rempublicam Christus missus est.

§. II. Ius humanum ecclesiasticum est, quod apostolis vita defunctis pro recta morum & disciplinae institutione vel expref-

preste constituit, vel usu sensim Ecclesia recepit (a). Nemp̃ christiani a regula morum aberrare coeperunt, & novi ritus subinde instituendi erant: atque hinc necessarij novi canones, qui morum regulam restituerent, & novos ritus inueherent. Fons autem praecipuus, unde hoc ius humanum ecclesiasticum emanavit, est Dei verbum, maxime novi testamenti. Atque ex his regulis labentibus annis ab ecclesia conditis praecipue ius canonicum constat.

§. III. Est vero ius canonicum, non secus ac civile Romanum, aut scriptum, aut non scriptum. Scriptum, quod etiam *constitutionis* nomine venit, expressa Ecclesiae iussione constituitur, quamvis non scribatur. Non scriptum, quod alias *consuetudo* dicitur, moribus christianorum inducitur, quamvis inde scriptis demandetur. Itaque scripti & non scripti iuris appellationes non ab intrinseca utriusque iuris differentia, sed ab eo, quod frequentius accidit, desumptae sunt.

§. IV. Ius canonicum scriptum est tripartitum, hoc est collectum ex canonibus conciliorum, constitutionibus pontificum, & dictis sanctorum patrum, *can. 1. D. 20.* Omnia generalis canonis nomine veniunt: sed distinctionis causa generale canonis nomen restrictum est ad regulas conciliorum, & propria nomina duabus reliquis speciebus data sunt.

§. V. Ut vero ordine de singulis iuris canonici scripti partibus agamus: nomine conciliorum intelligimus conventus catholicorum antistitem, qui ad tractandas res ecclesiasticas rite evocati sunt. Quos conventus, quod ex diversis locis in eandem viam locumque antistites conveniunt, Graeci *synodus* dixerunt. Usus synodorum in Ecclesia ab apostolis invaluit, idque ex natura regiminis ecclesiastici, eoque etiam a patribus traducta Christi promissio, qua se adfuturum professus est, ubi duo vel tres de eius nomine cogerentur.

§. VI. Sunt vero concilia vel generalia, vel particularia. Generalia sunt, ad quae omnes totius christiani orbis antistites convocantur, quibusque pontifex Romanus aut per se, aut suorum legatorum ministerio praest. Et quamvis reapse non omnes episcopi conveniant, non tamen minus generalia reputant.

(a) Ita referimus ad ius humanum ecclesiasticum solus regulas, quae post obitum apostolorum in Ecclesia vel expressa auctoritate conditae sunt, vel usu invaluerunt: quamvis non desint qui ab apostolis constituta potius humani, quam divini iuris esse dicant.

tantur, quod generalis indictio sufficit. Particularia vero vel sunt dioecesana, vel provincialia, vel episcopalia. Dioecesana celebrantur ab episcopis unius dioecesis, idest plurium provinciarum: *dioecesis* enim in antiquis monumentis saepe plurium provinciarum ambitum comprehendit: ad quam conciliorum speciem revocari possunt concilia *nationalia*, quae, deletio Occidentis imperio, ab unius aut plurium regnorum, aut unius nationis episcopis habita sunt. Provincialia concilia episcopi provinciae sub metropolitano, & episcopalia unius ecclesiae clerici sub episcopo componunt.

§. VII. Cuiusvis vero generis concilia sint, pro iure suo canones condunt: & si mediis seculis receptum sit synodos provinciales, nisi de adfensu pontificis canones non posse condere; ius hoc ad restringendam episcoporum potestatem ex falsis decretalibus natum est. Sed canones pro synodorum amplitudine variam vim habent: nam per universam Ecclesiam obligant synodorum generalium canones, particularium vero fines ecclesiarum non excedunt, nisi ab aliis ecclesiis recipiantur: qua ratione multi locales canones per omnem Ecclesiam coeperunt obligare.

§. VIII. Praeterea inter ecclesiasticos canones censentur summorum pontificum constitutiones, quibus sive sponte sua, sive ab aliis consulti Romani pontifices de rebus fidei & disciplinae decernunt. Ius a Christo datum Petro & in pontifices Romanos transfusum pascendi oves & agnos, & fratres confirmandi, etiam canonum condendorum videtur continere potestatem. Id tamen verum est, istiusmodi decretalis non ab unius pontificis arbitrio, sed in synodo Romana olim conditas fuisse. Et si solius pontificis praesentant nomen, id factum est propter sedis apostolicae amplitudinem, penes quam summa erat rerum agendarum, ut aperte docet Iulius papa *ep. ad Oriental. ap. Athanas. apol. II.* Successu temporis auctoritate creverunt cardinales, & in eos ius Romanae synodi transfusum creditur; quamvis hodie pontifices, posthabito cardinalium adfensu, tantum eorum consilium requirant. Christ. Lupus in *can. VII. dilatus Gregorii VII.*

§. IX. Sunt autem pontificum constitutiones aut generales, aut particulares. Generales sunt, quas sponte sua, vel ab aliis consulti ad rectum Ecclesiae regimen in consilio episcoporum, aut in consistorio cardinalium emiserunt, aut nunc Romani pontifices emittunt. Constitutiones sponte sua a principibus emissae iure Romano appellantur *edicta*: sed huius generis pontificiae constitutiones *decreta* & *decretales epistolae* appellantur, quod iis decernatur quidquid ecclesias in fide & di-

disciplina tenere oportebat. Particulares sunt, quae ad species singulares decidendas a pontificibus emittuntur: & hinc saepe dictae *epistolae decretales*: & quoniam ad aliorum consultationes ut plurimum emissae sunt, *rescripta* etiam audierunt. Quoniam vero pontifices rescribentes id intellexerunt, ut in similibus speciebus eadem decisiones obtinerent, *cap. 19. ex. de sent. & re iudicata*, hinc rescripta, etsi particularia, vim canonis generalis habent: qua in re contrarium iure civili statutum erat. V. Iac. Gothofr. in *L. 9. C. Th. de divers. re. script.*

§. X. Postrema canonum species sunt *dicta sanctorum patrum*, hoc est eorum scriptorum ecclesiasticorum, qui scientia & vitae integritate olim claruerunt. Huiusmodi patrum dicta vim canonis non habent, quin omni auctoritate non adiectis rationibus destituuntur, quod totidem verbis Augustinus docet, *can. 5. D. 9.* Ad canonis constitutionem non tam scientia & sanctitas, quam auctoritas est necessaria. Itaque ut dicta patrum vim canonis habeant, necesse est, ut ea Ecclesia probet & recipiat: in qua specie valet illud, ea nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur, *L. 1. §. 6. C. de vet. iure enucleando*. In dictis patrum probandis Occidentali Orientalis ecclesia praeiuit, ut videre est in concilio Trullano, quo multa patrum Graecorum opuscula inter canones censentur & confirmantur.

§. XI. Et haec de iure canonico scripto: non scriptum tacito christiani populi consensu inducitur in iis rebus, quae rectae fidei & bonis moribus non adversantur. Sunt autem ecclesiasticae consuetudines aut generales, aut particulares, quarum illae omnium, hae usu particularium ecclesiarum invalescunt. Sic generalis erat consuetudo, ut christiani die dominico stantes orarent, & ieiuniis abstinerent. Tertullian. *de cor. vana cap. III.* August. *ep. LXXXVI. ad Casulan.* idque ob Christi resurrectionis memoriam, quae christianos laetos esse iubebat. Contra speciali consuetudine Sabbati ieiunium in ecclesia Romana servabatur, multaeque aliae in veteri & nova disciplina peculiare consuetudines occurrunt. Ceterum si quae generales consuetudines ab initio servatae sint, nec in conciliis tale quid institutum invenitur, eas ab apostolis originem habere Augustinus *lib. IV. de bapt. cap. 24.* docet.

§. XII. Iam consuetudinis ecclesiasticae tanta vis est, ut regulam constituat, *can. 5. D. 1. can. 7. D. 12.* Quid enim interest, utrum Ecclesia expressa iussione sibi canones condant, an rebus ipsis & factis? Hinc per universam ecclesiam obligant generales consuetudines, in peculiaribus vero locis particula-

culares. Et ubi agitur de ecclesiarum moribus, nihil melius, quam vivere ex regulis ibi receptis, si contingat, christianos in illis locis versari, quod Augustino interroganti Ambrosius respondit apud Gratianum *cap. 11. D. 12.* Atque ex hac consuetudinis vi factum, ut in antiquis monumentis nomine *canonis* etiam veniant receptae consuetudines, quod Stephanus Balutius, Nat. Alexander, Boehmerus, alique observant.

§. XIII. Porro ea est consuetudinis vis, ut etiam ipsos canones tollat. Vigatum est, contrariis consuetudinibus leges exolescere. Sed distinguendi sunt canones de ritibus ab iis, qui mores componunt. Etenim ritus & cetera omnia, quae sunt iuris positivi, facile contrariis moribus desuescunt: ritus enim externi liberas habent observationes, ac propterea pro locorum & temporum adiunctis mutabiles sunt. Sic hodie non amplius in pascha & pentecoste solemnibus baptismus datur, nec obtinent sollemnes poenitentiarum stationes, aliaeque antiquitatis instituta, quae contrariis moribus exoleverunt. Verum in canonibus, qui mores componunt, nulla vis consuetudinis efficere potest, ut exoleant. Aeterna lex non subiacet mutationi. Et quidquid contra bonos mores invaluit, non tam consuetudo, quam erroris vetustas est, *can. 8. D. 8.*

CAPUT III.

De sacrorum canonum publicatione & receptione.

§. I. Leges humanae debent publicari.	principis adensus.
II. Canones etiam publicandi in ecclesiis, pro quibus conditi.	V. Cannones ab ecclesiis recipiendi.
III. Nova decretales publicandi ratio.	VI. Episcopi expendunt, an canones ecclesis sint utiles.
IV. Publicationi praemittendus	VII. Id ius etiam principibus competit.

§. I. **L**egibus humanis nullam vim inesse, antequam ad notitiam eorum, quibus imponuntur, pervenient, & publicentur, in compertis est. Scilicet lex, quae ignoratur, qui in usum a subditis deducitur? Sola lex naturalis, quae a natura ipsa animis inserta est, externa publicatione non indiget. Publicatio autem legum humanarum ita facienda est, ut illae in notitiam populi, cui dantur, facile possint pervenire. Et hinc praecipua cura haec fuit apud Graecos & Romanos,

ut conditae leges tabulis, aut columnis inscriptae publice proponerentur, ut ita in omnium notitiam pervenirent.

§. II. Quod vero spectat ad Ecclesiae canones, ii etiam canonica auctoritate in omnibus ecclesiis, pro quibus conditi sunt, debent publicari, ut ita facile ad omnium notitiam perveniant: quae publicandi ratio usu antiquitatis probatur. Sane statuta concilii Arelatenfis i. Nicaeni, Sardicensis, Ephesini, aliorumque in singulis ecclesiis & provinciis publicata sunt; quod veterum productis testimoniis Petrus de Marca de C. S. & I. lib. II. cap. 15. probatum dedit. Ipsae quoque pontificiae decretales in ecclesiis, pro quibus conditae erant, publicari solebant. Siric. epist. ad Himerium Tarrac. cap. XV. V. Petr. Constant. praef. ad epist. Roman. pontific. n. XLVII. Publicatio autem decretalium duplici ratione fiebat, nam vel communicabantur cum episcopis in synodum coactis, vel singulis earum exempla mittebantur. Innocent. i. epist. ad Alexandr. Antioch.

§. III. Verum post multa secula invaluit nova publicandarum decretalium ratio, qua tantum Romae publice proponuntur, eaque facta publicatione omnes etiam longe diffitas ecclesias obligari, plerique doctores, praesertim Itali, contendunt. Haec novitas videtur excogitata ad eludendas civiles leges, quibus in plerisque provinciis cautum est, novas decretales aliaque pontificia rescripta non manifestari & in usum deduci, nisi ex civilis potestatis adsensu & auctoritate. At quum leges ita manifestari debeant, ut illi, quibus imponuntur, notitiam habere queant, qui canones & decretales uno loco publicatae etiam absentes obligare possunt, praesertim quod ad obligationem non sufficiant incerti de earum publicatione rumores?

§. IV. Vt vero conditi canones & decretales rite & ordine in ecclesiis publicentur, & in usum deducantur, praecedere debet civilis potestatis adsensu; qui tum demum concedi solet, si, instituto ex publica auctoritate examine, constet, nihil inde inveni, quod receptam disciplinam invertere & civitatem turbare queat (a). Obtinet regii huius adsensu auctoritas in ple-

plerisque catholicis provinciis, quamvis non ubique eodem nomine dicatur (b). In regno Neapolitano regii exequatur nomine venire solet, sollemnique edita lege cavetur, non licere in regno rescripta, bullas, aliave pontificia scripta publicari, nisi in scriptis regia auctoritate publicatio permittatur, pragm. V. de citationib. (c). Et quamvis Romani pontifices regum adsensum publicationi & executioni bullarum & rescriptorum Romanorum praemittendum veluti sacrilegium & libertati ecclesiasticae adversum damnarint: tamen principes immoti, nihil de iuribus suis iniminui passi sunt, constatque, pontificias bullas, quibus usus regii adsensu damnabatur, id effecisse, ut ille fortius constabili-retur. Atque ita iure publico cavetur, pontificias bullas aliosque canones non obligare, nisi ex regia auctoritate publicati fuerint.

§. V. Iam vero canones & decretales ad meram disciplinam pertinentes, tum videntur christianos obligare, si post publicationem rite factam ab ecclesiis recipiantur: quod Petrus de Marca de C. S. & I. lib. II. cap. 16. Franciscus Florens diff.

rius quod ex modo publicationis & formulis, quae bullis adiici solent, in rempublicam & Ecclesiam incommodum aliquod possit imminere, veluti si contra minus credentes audientia inquisitionis index statuatur. Et hinc publici magistratus, dum eiusmodi bullas expendunt, non christianae doctrinae iudices & arbitri constituuntur: sed potius indicant de facto, expenduntque; num publicandi modus & adiunctae formulae praesenti reipublicae statui conveniant.

(b) Hispani verbo iuris retentionis vel supplicationis, Mediolanenses verbo pareatis utuntur. Et Belgae placitum regum dicunt.

(c) In Siciliae regno necessitas regii adsensu in publicandis & in usum deducendis bullis & rescriptis pontificiis ab eo ferme tempore invaluit, quo regiones nostrae in regni formam abierunt. Et licet in Siculo vespere regnum in duo abierit: tamen necessitas regii adsensu in regno Apuliae etiam sub Andegavis stetit, & deinceps semper perduravit: qui etiam latis legibus constituta est, etsi Romani pontifices in hoc regno regum adsensum maiori vi quam in aliis provinciis oppugnavint: qua de re auctor historiae civilis regni Neapolitani lib. XXXIII. cap. 5. multa habet. Similiter in regno Sualiae necessitas regii adsensu integra stetit, receptasque in eo regno regii adsensu concedendi formulas Marius Cutellus refert.

(a) Zegerus Bernardus van-Espenius de publicat. legum ecclesiast. par. V. cap. 1. post alios doctores regii adsensu necessitatem extendit etiam ad bullas dogmatis, illas nempe, quae de christiana fide decernunt: non quod christiana fides indigeat regia auctoritate, ut christianos ad adsensum adstringat; sed potius

de orig. iuris canonici par. I. alique docent. Scilicet gladius spiritualis, quo potestas ecclesiastica armatur, non semper exferit vires suas, & in multis articulis potius in mera admonitione, quam in coactione consistit. Gregor. Nazianz. in apostoloz, Chrysostom. hom. III. in act. apostolor. Quo fit, ut disciplina, quae liberas habet observationes, christianis invitis obtrudi non debeat. Accedit auctoritas antiquitatis, unde constat, multos etiam generalium conciliorum de disciplina canones ab ecclesiis non fuisse receptos, aut vim suam non habuisse, antequam recepti fuerint. V. Florent. cit. dissert. (a). Verum contra est de canonibus, qui fidem & morum doctrinam continent: hi enim consensu christianorum opus non habent, sed vi sua statim a publicatione omnes adstringunt, saltem pro ea parte, quae ad doctrinam & morum regulas spectat. Sunt nimirum ipsa evangelica doctrina clarius explicata, & aliquando poenis instructa.

§. VI. Ius autem expendendi, an canones de disciplina, sive a conciliis, sive a pontificibus conditi, utiles, vel parum convenientes ecclesiis sint, ad eos pertinet, quorum interest, canonem ferri, aut non ferri, ideoque ad ecclesias sive synodos provinciarum, sive episcopos & ceteros de clero, qui conventibus ecclesiasticis solent interesse; quod multis antiquitatis exemplis demonstratur. V. Petr. de Marca loc. cit. cap. 17. Eorum nempe est expendere, an canones sint ecclesiis utiles, qui eas pro iure suo regunt & administrant.

§. VII. Non solum autem ecclesiis licet expendere novos canones & decretales, antequam in usum deducantur; sed rebus quoque ea sollicitudo maxime incumbit: idque quod canonum & ecclesiasticarum discipline sunt defensores. Et publicae tranquillitatis custodes & supremi moderatores. Et constat quidem, principes decreta synodalia expendere consuevisse licet inquisitio diverso modo procederet, prout vel de fide & iudiciis canonicis, vel de disciplina ageretur. Decreta fidei & canonica iudicia expendebantur extraordinaria inquisitione, tantum ut innotesceret, an synodi in hoc rerum genere rite & iure cognovissent: de fide enim & canonicis iudiciis disquirere tantum episcoporum est. Contra, canones exterioris disciplinae,

nae, quibus ritus sacramentales non continentur, maturo examine principes discutiebant: tales enim canones res civiles saepe contingunt, & aliquando negotiis eam formam tribuunt, quae publicae tranquillitati & receptis moribus adversatur (e). V. Petr. de Marca de C. S. & I. lib. II. cap. 10. n. 9.

CAPVT IV.

De legibus principum circa res ecclesiasticas.

§. I. Sacerdotium & imperium	leges condunt.
apud christianos distincta.	IV. Et politiam ecclesiasticam
II. Principes Ecclesiam tueri	aliquando suis legibus con-
debent.	stituunt.
III. Et ad eius defensionem	

§. I. DE rebus sacris etiam seculi principes leges condunt, quas cum canonibus collectores suis codicibus inferuerunt. Quapropter merito videndum, quam vim habeant de rebus sacris principum constitutiones. Quamvis apud gentes solenne fuerit religionis & reipublicae curam uni eidemque personae demandari: tamen apud christianos ea duo inter se distincta sunt, & totidem constituunt regimina, a se invicem non pendencia, sacerdotium nempe, & imperium, quorum hoc temporalibus & civitati, illud religioni & ecclesiae praeest. Quae distinctio ex Christi servatoris instituto nata, auctoritate & exemplis apostolorum consecrata est, inde a patribus semper inculcata, & ab ipsis principibus christianis adgnita & probata est. V. Petr. de Marca lib. II. de C. S. & I. cap. 1. (a). §. II.

(e) Ipsae synodi dum editos de disciplina canones principibus confirmandos offerebant, eos aliquando rogabant, ut quae minus recta viderentur, emendarent: quod ex litteris concilii Moguntini ad Carolum M. & litteris concilii Cabilonensis 11. ad eundem Carolum datis constat.

(a) Verum huic Ecclesiae doctrinae non per omnia conveniunt recentiores haeretic: sacerdotio enim tantum tribuunt verbi praedicationem & sacramentorum administrationem: Ecclesiae vero externum regimen ad seculi principes spectare contendunt, idque ne respublica in republica nascatur, dum duo ponuntur ca-

(d) Ita distant sacri canones a legibus civilibus, quae ubi perlatas sunt, cives etiam invitos obligant. Subditis nimirum obsequendi gloria relicta est, ubi se & sua in unius aut plurium imperium commiserunt.

§. II. Quamvis autem Ecclesiae & religionis administratio cohaereat sacerdotio: tamen christiani principes etiam in res ecclesiasticas habent potestatem, non quidem iure sacerdotii, sed iure civitatis, quatenus ad eos pertinet Ecclesiam & Religionem, quae externa vi destituitur, tueri. Vix est, ut respublica sine religione stet, & conservetur: si enim demas numinis omnia moderantis metum, & in altera vita etiam punientis, civiles leges homines in officio difficile continebunt. Quapropter antiqui populorum ductores congressus cum diis fingeant, ut eorum nomine latae leges acceptiores & firmiores essent. Et deinde non pro se quisque tantum, sed & pro mandata sibi potestate Deo servire debet, ut perspicue Grotius de iure belli ac pacis lib. II. cap. 15. observat. Hinc ad principum officium certe spectat Ecclesiam & religionem tueri, ut etiam respublica firmior evadat, & turbæ, quae ex causa religionis oriri possunt, cohibeantur. Ad rem Augustinus lib. III. contra Cresconium cap. 51. ait: in hoc reges, sicut eis divinitus praecipitur, Deo serviunt; in quantum reges sunt, si in suo regno bona iubeant, mala prohibeant, non solum quae pertinent ad humanam societatem, verum etiam quae ad divinam religionem. Ex qua doctrina manavit illud Isidori Hispanensis, debere principes seculi rationem Deo reddere etiam propter Ecclesiam, quam ab ipso Christo tuendam susceperunt, can. 20. C. 23. q. 5.

§. III. Hoc autem iure tuitionis christiani principes semper usi sunt, & Ecclesiae matri semper fuerunt adiutorio, sive eius iudicia vi exsequentes, sive synodos indicentes, & locum synodis habendis dantes, sive haereticorum turbas cohibentes. Prae-

pita a se invicem non pendentia: quemadmodum post alios sectarios. Io. Franc. Buddeus lib. V. theol. dogm. cap. 4. §. 26. ratiocinatur. Nam eorum non moror sententiam, qui principibus episcopatum tribuunt, adeo nempe doctrina ista indoli christianae religionis adversatur. Sed non ex eo, quod sacerdotium & imperium a se invicem non dependent, in monstrum biceps evadit respublica: etenim quamvis Ecclesia & respublica ex iisdem hominibus coalescant: tamen veluti corpora distincta habenda sunt propter varios, ad quos diriguntur, fines: & hinc fit, ne duo capita sint in republica: nam qui Ecclesiae praesunt, tamquam cives spectati pars civitatis sunt, & civili potestati subiacent: contra ipsae potestates tamquam christiani & in iis, quae ad religionem spectant, pars Ecclesiae sunt, & sacerdotio subiecti.

Praesertim vero eluxit principum christianorum in Ecclesiam obsequium in legibus promulgandis, quibus fidem & disciplinam ab Ecclesia explicatam, aut statutam confirmarunt, poënis civilibus subinde adiunctis: cuius generis leges apud omnes christiani nominis gentes occurrunt. Quin saepe principes ultra processerunt, & mentem canonum aliquibus additionibus suppleverunt: quo nomine Ioannes Scholasticus Iustinianum commendat apud Petrum de Marca de C. S. & I. lib. II. cap. 11. Legibus vero civilibus canones civile robur consequuntur, & νομονομίες fiunt, idest sacrae regulae simul & leges, quibus ecclesiastica disciplina nititur & regitur. Et hinc qui in canones per leges confirmatos peccant, duplici se crimine adstringunt, quatenus ecclesiasticam & civilem laedunt potestatem.

§. IV. Sed praeter leges in fidei & disciplinae confirmationem conditas principes pro iure suo leges iubent, quae dum ad rectum civitatis regimen spectant, politiam ecclesiasticam etiam constituunt. Exemplo esse potest Constantini M. lex de non ordinandis curialibus, L. 3. C. Th. de episc. Erant curiales, qui curiae, idest collegio curialium adscripti, ad onera patriae suae una cum bonis suis erant adstricti: & quoniam per clericatum onera ista declinabantur, ne curiales clerici fierent, sancitum est. Sane Ecclesia nata est in republica, non contra: & ita possunt principes de externa disciplina, quae ad ritus sacros non spectat, disponere, ne respublica damnum sentiat (b). Et in hac causa canones in legum consequentiam ferunt.

(b) Hisce limitibus inclusa regum de rebus sacris potestas summo cohaeret imperio. Sed negari non potest, quandoque eos ius tuitionis egressos, iura sacerdotum usurpasse, & de ipsa fide contra Ecclesiae doctrinam statuisse. Eo nomine notatur Heraclius imperator, qui ενγερον, idest formulam promulgavit, quae habebat, ne quis unam, aut duas in Christo operationes confiteretur, & quae unam in Christo voluntatem ex placitis Monotheletarum adferebat.

Iam principum edicta contra fidem & disciplinam interiorum, qua ritus sacramentales constituuntur, omnino nulla sunt, & ab Ecclesia semper reiecta. At quid si principum leges canonicis de exteriori disciplina adversentur, aut aliquid libertati christianae adversum continere videantur? Vetus Ecclesia in his causis consuevit principes exorare, ut ipsi leges suas rescinderent. Conc. Chalced. aët. IV. Gregor. M. Lib. II. ep. 62. vet. edit. Quod indicat, legibus istis vim constituisse suam.

feruntur, ut e contrario in rebus fidei & ritibus sacramentalibus leges in canonum consequentiam promulgantur.

CAPVT V.

De iure canonico veteri & codicibus, quibus continetur.

§. I. Tres aetates iuris canonici.	VII. Codex Dionysianus.
II. Codices canonum varii.	VIII. Codices ecclesiarum Africanae, Hispaniensis, & Gallicanae.
III. Vetus codex Orientalis ecclesiae.	IX. Collectio Martini Bracarensis.
IV. Qui inde multis accessionibus crevit.	X. Breviatio Fulgentii & Concordia canonum Cresconii.
V. Graecorum nomocanones.	
VI. Vetus ecclesiae Romanae codex.	

§. I. **T**Res veluti aetates iuris canonici Occidentalis statui possunt, quarum prima *iuris canonici vetus*, altera *novum*, tertia *novissimum* continet. Ius vetus canones per octo plus minus secula ab Ecclesia conditos sistit, complectiturque puriorem Ecclesiae disciplinam: novum exhibet disciplinae mutationem, & originem ducit a falsis decretalibus. quas Isidorus Mercator sive Peccator in Ecclesiam inexit: continetur vero collectione falsi istius Isidori, aliisque novis collectionibus, praesertim Concordia Gratiani & sequentibus decretalium compilationibus. Et demum novissimum exhibet quicquid in conciliis & a Romanis pontificibus post editos decretalium codices in re ecclesiastica constitutum est.

§. II. Vetus redigendorum canonum in codices auctis numero canonibus invaluit: nec enim facile erat synodorum acta versare ad eos ediscendos. Sunt eiusmodi codices duplicis generis, nam vel temporum ordinem sequuntur, vel materialium. Qui temporum ordinem sectantur, exhibent canones per continuam seriem numerorum eo ordine, quo a patribus conditi sunt: sed qui sequuntur ordinem materialium, in certa capita tribuunt universam materiam, & sub singulis capitibus de una re tractantes canones collocant. Materialium vero ordo non semper est idem; nam alii codices canones integros, alii tantum summas & breves continet: nec desunt codices, qui cum canonibus leges civiles, quae de rebus sacris statuant, habent admixtas, dicti proinde *Nomocanones*.

§. III.

§. III. Iam vero celebriores ecclesiae olim proprium canonum eodicem habuerunt, in quem praeter canones generalium synodorum coniecti erant proprii canones, & quotquot ab aliis ecclesiis recipiebant. Ante seculi quinti medietatem habebat Orientalis ecclesia uno codice canones, quibus utebatur, comprehensos: synodus enim Chalcedonensis potius ex codicis consequentia, quam ex ipsis conciliis canones recitavit. Continebat vero codex iste canones duarum synodorum generalium, Nicaenae nempe & Constantinopolitanae, & quinque particularium, Ancyrae scilicet, Neocaesariensis, Gangrensis, Antiochenae, & Laodiceae, perpetua numerorum serie & servato ordine temporum digestus, exceptis canonibus Nicaenis, qui in tantae synodi reverentiam omnibus praepositi sunt, quamvis Ancyranis & Neocaesariensibus posteriores.

§. IV. Publico ecclesiae Orientalis usu, nullis factis accessionibus, ita instructus codex diu stetit. Sed ineunte fortasse seculo sexto alii canones per temporum consequentiam accesserunt, veluti octoginta quinque canones apostolis tributi, item canones Sardicenses, tres posteriores concilii Constantinopolitani, (in veteri codice tres tantum descripti erant) item canones Ephesini, & viginti septem concilii Chalcedonensis. V. Bevereg. *prolegom. in pandect. canon. n. IX.* Accesserunt etiam seculo septimo canones Carthaginenses & concilii Constantinopolitani sub Nestario habiti, multorum quoque Graecorum patrum epistolae canonicae, & unus canon in concilio sub Cypriano in causa baptismi ab haereticis collatus editus: quae omnia synodus Trullana *can. II.* recenset. Et porro deinceps accesserunt canones synodorum Trullanae & Nicaenae II. itemque canones conditi in duobus conciliabulis, quae Photius Constantinopolitanus patriarcha celebravit. Ita auctus codex etiam temporis servabat consequentiam, sed deinceps inter Photii & Zonarae aetatem temporum consequentia mutata est: nam concilia omnia generalia secundum ordinem temporum simul collocata sunt, inde eodem ordine sequuntur particularia, quae ordine suo patrum opuscula excipiunt (a). Exhibet codex iste

(a) Sequitur Codex iste canonum Graecorum temporis consequentiam: at collectio Ioannis Scholastici, qui imperante Iustiano floruit, secundum materias adornata est. Videns nimirum Ioannes, plures exflare ad eandem rem pertinentes canones diversis locis collocatos, e re ecclesiastica esse iudicavit, similibus adiungere, & sub propriis titulis collocare. Atque haec

iste universam ferme Graecorum rem canonicam, nullisque spuris laborat monumentis (b).

§. V. Habent praeterea Graeci duos *νομοκοννας*, idest collectiones, quae leges canonibus collatas complectuntur. Eorum unum Ioannes Scholasticus aetate Iustiniani, alterum Photius nono seculo concinnavit. Et Scholasticus quidem canonum in unoquoque titulo sententiam expressit, inde integra legum capita ex codice & praesertim Iustiniani novellis petita, quibus canones confirmantur, subiecit. Photius vero sub singulis capitibus indicat canones expressa sententia, & porro expressa sententia leges laudat. Sed Photii *νομοκοννας* est veluti compendium totius iuris canonici Orientalis, tantique sit a Graecis, ut omnibus collectionibus etiam ipsi codici canonum illum praemittere soleant.

§. VI. Suis quoque canonum codicibus celebriores Latinae ecclesiae olim utebantur. Et Romana quidem suum canonum codicem habuit, in quo primum tantum Nicaeni canones latinitate donati, & Sardicenses perpetua serie digesti, & praefixo concilii Nicaeni nomine collocati videntur (d). Inde canones in concilio Chalcedonensi conditi & confirmati itidem in Latinum

Scholastici collectio sub nomine Concordiae canonum a Nicolao pontifice indicatur, can. vlt. D. 16. Et ipse Scholasticus ex hac ipsa collectione inde *νομοκοννας* suum concinnavit.

(b) Codex iste canonum Graecorum sub titulo *Συνodus sci. ΕΙΩΘΕΛΧΙΙ*. curante Guilelmo Beveregio, qui utopus daret absolutissimum, Balsamonis, Zonarae, & Aristeni commentaria inseruit, & de suo prolegomena & eruditas observationes adiecit.

(c) Sane Innocentius 1. epist. ad Theophilum Alexandr. professus est, ecclesiam Romanam non alios a Nicaenis canones adjuvare: & interium saepe ad canones Sardicenses provocavit: quae non alia ratione componi possunt, quam si dicatur, canones Sardicenses Romae perpetua cum Nicaenis serie, & praefixo concilii Nicaeni nomine fuisse digestos. Et reapse plures exstant veteres canonum collectiones, in quibus canones Sardicenses Nicaenis perpetua serie, & praefixo concilii Nicaeni nomine subduntur. Hinc intelligitur, cur Romani pontifices obiectis canonibus ecclesiis ad ecclesiam Romanam invehere adlaborarunt. Et profecto iniuria ab haereticis recentioribus exprobratur, Zosimum pontificem Nicaenos canones scientem prudentem corrupisse, ut appellatione

annum versi accesserunt, exceptis canonibus concilii Constantinopolitani, unoque Chalcedonensi, quibus ecclesiae Constantinopolitanae praerogativa in tres dioeceses statuebatur (d). Quicumque vero fuerit codex iste Romanus, Potius privato studio, quam pontificum auctoritate videtur concinnatus, & interpretationem canonum Graecorum obscuram & summa confusione involutam exhibebat, ut Dionysius Exiguus praef. in eod. canon. testatur.

§. VII. Confusione praeae translationis optimi quique offensa novam & sinceriores exoptabant Graecorum canonum interpretationem. Hinc novum canonum codicem ineunte ferme sexto seculo Dionysius Exiguus (e), natione Schytes, sed moribus & lingua Romanus, perfecit, in quo Graecos canones sinceriore versione editos dedit. Coniecit in suum codicem Dionysius servato temporum ordine quinquaginta priores canones apostolicos, canones, qui tum in Graeco codice exstant, item Chalcedonenses, Sardicenses, & Africanos (f). Quibus omnibus pontificum Romanorum a Siricio usque ad Anastasium 11. statuta decretalium addidit; idque merito, nam decretalibus pontificiis etiam res ecclesiastica regebatur. Hinc duas partes codex Dionysianus continet, quarum prima cano-

lationes a synodis Africanis ad sedem Romanam propugnaret & induceret.

(d) Ita concinnatus vetus ecclesiae Romanae codex num hodie exstet & qualis sit, inter viros doctos non convenit. V. Comment. nostra de iure canon. in proleg. cap. V.

(e) Plerique docent, Dionysium Exigui cognomine dictum fuisse ob corporis parvitatem. Sed magis est, de more monachorum, & ob summam, qua pollebat, humilitatem cognomen illud sibi adoptasse: quae est elegans Caroli Blasci coniectura.

(f) Canones Africani apud Exiguum referuntur sub hac inscriptione synodus apud Carthaginem Africanorum, constatque haec collectio canonibus conciliorum Africanorum, qui perpetua numerorum serie decurrunt. Quis vero huius collectionis auctor fuerit, inter doctos disputatur. Sed in compertis esse videtur, collectionem istam canonum Africanorum esse purum putum Dionysii Exigui opus, qui illud decerpit ex actis sextae synodi Carthaginensis, & ea ratione concinnavit, ut suo codici apte conveniret: quod Petrus de Marca de veterib. collectionib. canonum cap. IV. contendit, & Petrus Constantius praef. ad epist. Romanor. pontif. n. CX. & seqq. fusius & solidius propugnavit.

AD INSTITVT. IVRIS CANONICI
 canones, altera pontificum decretales exhibet. Elaboratus quidem fuit codex iste privato studio, at usu ecclesiae Romanae statim receptus est, teste Cassiodoro *divin. lection. cap. XXIII.* magnique etiam fuit in aliis Occidentis ecclesiis, & tempore Caroli M. non sine additamentis & mutationibus in Galliis etiam probatus & admissus est.

§. VIII. Suos proprios canonum codices etiam habuerunt reliquae Occidentis ecclesiae, veluti Africana, Hispaniensis, Gallicana: quod multis probat Espenius *comm. in canones iur. vet. post. edit.* Et codex quidem canonum Africanus anno ccccxi. in plenaria synodo Carthaginiensi conditus videtur ex canonibus Nicaenis, & synodis Africanis, quae post Nicaenam synodum usque ad eum annum celebratae erant, itemque ex ipsius plenariae Carthaginiensis synodi canonibus (g): quae collectio deinceps canonibus posteriorum synodorum sub Aurelio habitatum locupletata est. Codex ecclesiae Hispaniensis an dclxi. quo synodus Bracariensis i. celebrata est, Amplissima certe collectio in duas partes tributa, quarum prima canones conciliorum, quae olim in Ecclesia celebrata fuerant, altera summorum pontificum decretales complectebatur. D. Coustant *praefat. ad epist. Roman. pontif. n. CXXI.* Et quorum unum aut alterum aliae atque aliae ecclesiae adhibebant: quod Iac. Sirmondus *praef. ad conc. antiq. Galliae* observavit. Stetit varietas ista codicum in ecclesiis Gallicanis usque ad Carolum M., a cuius aetate codex Dionysianus sensim in Gallia receptus est (h).

§. IX.

(g) Mos erat apud Afros, synodorum anteriorum canones in posterioribus repetere, & gestis inferere: in qua repetitione antiqui canones confirmari solebant, aliquibus aliquando adiectis aut detractis, idque frequenter sine precedentium synodorum, in quibus primum fuerant constituti, mentione. Id etiam factum in plenaria synodo sexta Carthaginiensi anno ccccxi. celebrata ad causam appellationum ad summum pontificem tractandam. Atque hinc magna nata est confusio in canonibus Africanis, etenim alii synodo adindicantur, adeo ut saepe non facile discerni possit, qua in synodo hic vel ille canon primum conditus fuerit.

(h) De hisce veteribus codicibus canonum, ecclesiae nempe Africanae, Hispaniensis, & Gallicanae plura diximus in proleg. comment. de iure canon. cap. V. §. 26. & seqq.

§. IX. Interpretatio Latina canonum Graecorum, quae in Hispania obtinebat, & interpretis vitio, & librariorum negligentia, & obscura, & parum sincera visa est. Ergo Martinus Bracarenensis novam collectionem ex Graecis synodis dedidit, in qua facili methodo, quae clericis & laicis utiliora videbantur, Latina dictione complexus est. Sed hoc novo opere verbis Graecis Martinus non adhaesit, sed quae obscura videbantur, latius diduxit, alia omisit, alia mutavit, & alia ipse de suo adiecit, prout disciplinae in Hispania obtinenti utilius esse duxit (i). Omnia capitula ex canonibus Orientalibus hausta ipse Martinus profitetur: & tamen nonnulla ex synodis Hispaniensibus & Africanis deprompta sunt: & sunt porro non pauca, quae unde desumpta sint, non constat.

§. X. Porro seculo secuto in Africa Fulgentius Ferrandus, diaconus Carthaginiensis, *Breviationem*, sive *Indiculum canonum* edidit, ubi universam ferme canonicam disciplinam ad certos titulos redegit, singulisque titulis de una eademque re tractantes canones indicavit, non integros retulit. Cresconius quoque Africanus episcopus in usum ecclesiae Africae exeunte seculo septimo canonum novum codicem edidit sub titulo, *Concordia canonum*. Exhibet concordia ista disciplinam canonicam in certos titulos tributam, sub quibus integri canones, & pontificum decretales, quae ad unam eandemque materiam pertinet, collocantur & disponuntur. Concordiae praefixit Cresconius *Breviarium canonicum*, quo veluti in tabula totius operis summaria & capita continentur.

CA.

(i) Hoc consilio Martinus canonibus Graecis aliquando falsam sententiam tribuit, cuius rei canon ix. Ancyranus exemplum praebet. Nimirum permittit hic canon diaconis, qui in ordinatione protestantur, se sine uxoribus vivere non posse, uxorem ducere, propterea quod episcopus eis licentiam dederit. At Martinus cap. XXXIX. in contrariam sententiam canonem detorsit, quasi statuerit, non ordinari diaconum, qui testetur, se in castitate vivere non posse.

CAPVT VI.

De iure canonico novo eiusque codicibus.

§. I. Collectio Mercatoris.	XI. Quibus fragmentis constat.
II. Multas falsas decretales, aut interpolatas exhibuit.	XII. Multis erroribus repleta.
III. Novitates in falsis decretalibus propositae.	XIII. Ab omnibus recepta.
IV. Falsae decretales impugnatae & inde receptae.	XIV. Emendata.
V. Impostura decretales.	XV. An vim iuris habeant?
VI. Quibus argumentis.	XVI. Quinque decretalium compilationes.
VII. Capitularia regum Francorum.	XVII. Compilatio Gregorii IX. papae.
VIII. Collectiones Reginonis, Burchardi, & Ivonis.	XVIII. Sextus decretalium.
IX. Gratiani Concordia discordantium canonum.	XIX. Clementinae.
X. In tres partes tributa.	XX. Extravagantes.
	XXI. Ius commune canonicum.
	XXII. Ius canonicum iuri civili praelatum.

§. I. SEquitur ius canonicum novum, quod ineunte nono seculo exortum, eundo sic excrevit, ut ferme totius veteris disciplinae faciem in ecclesiis Occidentis immutavit. Invaluerunt hae novitates non expressa Ecclesiae auctoritate, sed hominibus nequam occasionem praebentibus, qui communi ignorantia abusi, sub larva venerandae antiquitatis ex integro conficta vulgarunt monumenta, aut genuina multis adfutis laciniis conspurcarunt. Sane initio noni seculi in Germania, quae tum in Galliis veteri descriptione censita erat, prodit nova canonum collectio spuriorum & interpolatorum monumentorum instructissima; cuius auctor Isidorus quidam Mercator, vel potius Peccator, ut habent vulgatae conciliorum editiones. Quis vero fuerit Isidorus iste Peccator, in tanta antiquitatum ecclesiasticarum luce adhuc ignoratur (a).

§. II.

(a) Medio nono seculo credebant episcopi Gallicani, Isidorum Mercatorem esse Isidorum Hispalensem, cuius eruditio & sanctitas ea aetate magni fiebant. Isidorus Hispalensis episcopus,

§. II. Fictitia monumenta a Peccatore relata maximam partem Romanis pontificibus adscribuntur: etenim decretales pontificum a divo Clemente ad Siricium ferme omnes sunt adulterinae: sequentium vero pontificum multae decretales sunt genuinae, inter quas tamen permultae supposititiae intericiuntur. Sed ex ipsis genuinis decretalibus aliquas Peccator interpolavit, & adfutis laciniis conspurcavit (b) Fictitia vero ista monumenta ex veterum verbis & sententiis Mercator ut plurimum confarcinavit: quod indicat, eum fuisse virum, prout tempora ferebant, satis doctum. Sed ipsa veterum fragmenta in rem suam vertens aliquando interpolavit, si quando animadvertit, illa pontificibus,

inquit, Hincmarus Remensis ep. VII. cap. 12. collegit cum epistolis Romanae sedis pontificum a S. Clemente usque ad sanctum Gregorium. Sed sordes verborum, quae aliquoties in fictitiis monumentis occurrunt, & concilia Isidoro posteriora, quae a Mercatore laudantur, aut referuntur, aperte arguunt, tanti facinoris auctorem non esse Isidorum Hispalensem, qui eo certe non processisset, ut tot spuria monumenta pararet in ecclesiasticae disciplinae perniciem.

(b) Non convenit inter doctos, qua ratione, quoque consilio falsus Isidorus tot fictitias decretales confarcinavit. Petrus de Marca de C. S. & I. lib. III. cap. 5. n. 3. suspicatur, falsas decretales fuisse confictas ad restaurandam rem laborantem in Galliis Romani pontificis auctoritatem. Contra Dupinus & Espénius docent, Peccatorem falsis decretalibus spectasse ad ampliandam, conculcatis iuribus synodorum provincialium, sedis Apostolicae auctoritatem, praesertim in excutiendis & definiendis episcoporum causis. Et ut alios mittam. Fleurgus tanti facinoris consilium id fuisse opinatur, ut episcopi & clerici accusati & oppressi, quorum tempore Mercatoris magna copia erat, maioris auctoritatis fulcro sustinerentur. Sane ipse impostor eam provinciam in praefatione suscepisse profitetur, ut episcopis & clericis accusatis & oppressis succurreret. At si id impostor spectavit, una opera etiam pontificis auctoritatem ampliare videtur voluisse. Qui enim ut episcopis accusatis auxilio esset, toties inelamat, non posse episcopos inconsulto pontifice damnari, nec synodos provinciales sine eius adsensu haberi; is precul dubio videtur una fidelia duos parietes voluisse dealbare, hoc est & episcopis accusatis auxilio esse, & pontificis iura ultra fines a patribus posita producere.

bus, quorum nomen mentiebatur, non convenire.

§. III. Iam vero fictitiae decretales in multis articulis exhibent disciplinam a veteri multum diversam; at duo praecipua sunt, in quibus discrimen iuris veteris, & novi continetur; quod Petrus de Marca de C. S. & l. lib. III. cap. 6. n. 1. observat. Vnum, ut nulla synodus provincialis episcoporum criminales causas inconsulta sede apostolica definiat: alterum, ut nulla synodus praeter illius sedis auctoritatem celebretur: quae duo ad nauseam usque inculcant falsae decretales. Novitates vero, quas exhibent falsae decretales, ad solam disciplinam spectant: nam alias illae nihil rectae fidei & bonis moribus adversum continent.

§. IV. Principio decretalibus Isidorianis multum detulerunt Gallicani antistites, veterum pontificum nomine perstricti: nec enim in summa illius aetatis ignorantia falsariam manum adgnoraverunt. Sed inde iis denegarunt canonicam auctoritatem duabus rationibus: nimirum quod decretales istae non essent in codice canonum, Dionysiano scilicet: & quod iis persequentibus canones in multis articulis derogatum esset. Hisce rationibus Gallicani antistites Romanis pontificibus, falsas decretales propugnantibus (c), resistere, quod experientia edocti erant, novarum decretalium admissione iura episcoporum periclitari, in primis vero non posse synodos provinciales inconsulta sede apostolica episcopos deponere, nec aliquod concilium sine consensu pontificis posse celebrari. Sed deinceps perturbato statu civitatis Gallicani antistites in synodo Rhemensi anno 1000 ccccxi. celebrata in causa Arnulphi archiepiscopi falsarum decretalium auctoritatem adgnoverunt: & falsus Isidorus in omnes Occidentis ecclesias penetravit, ubi eius putidae merces tamquam ge-
nuae receptae sunt. Et ita in multis articulis mutata est ecclesiastica disciplina, & inversa episcoporum iura. V. Coustant. praef. in epist. Roman. pontif. n. 157. Verum in ecclesiam Orientalem putidae Isidorianae merces non intrarunt.

§. V. Impostura falsi Isidori per multa secula latuit; sed ubi

(c) Quamvis Nicolaus papa falsas decretales contra episcopos Gallicanos tuendas suscepit: tamen certum est, eas insciis anno 1000 cccxlvii. ad Petri cathedram evasisse, ignotae erant Romae falsae decretales, can. 1. D. 20. Et si illas Nicolaus papa gravi scripta epistola propugnavit, can. 1. D. 19., id bene fide fecit, quod crederet genuinas esse.

ubi studia bonarum artium in Occidente novam faciem induerunt, sensim detecta est (d), convenitque hodie inter criticos, Isidorianas decretales omnino esse supposititias. Et quamvis Franc. Turrianus in iis tuendis eruditionem suam demonstraverit: non tamen obtinuit, ut in suam sententiam aliquis eruditorum iret. Contra eum scripsit improbum opus David Blondellus Calvinianus, cui nomen fecit *Pseudo Isidorus & Turrianus vapulantes*. Detecta quidem est impostura, at non simul sublata, quae inde emerfit, disciplina (e). Illud interim verum est, detecto Mercatore, nihil de dignitate Romanae sedis decessisse: legitima enim pontificis iura non tali auxilio indigent, non defensoribus istis.

§. VI. Argumenta autem, quae demonstrant, decretales Siricio antiquiores, opera Mercatoris in scenam productas, esse supposititias, tam aperta sunt, ut mirum sit, imposturam tamdiu latere potuisse. Sane earum non meminerunt octo priores synodi oecumenicae, non ipsi Romani pontifices octo priorum seculorum, non Hieronymus, alique veteres patres, non Dionysius Exiguus, qui superiorum Romanorum pontificum decreta, qua valuit cura & diligentia, collegit, nec quisquam alius ante nonum seculum scriptor. Porro decretales istae ubique exhibent suppositionis indicia, scripturam sacram laudant ex Hieronymi versione: habent sententias ex C. Theodo-

(d) Circa tempus concilii Basileensis Cardinalis Cusanus de concord. cath. lib. III. cap. 2. nonnullas Siricio antiquiores decretales ita exagitavit, ut ceteras omnes redderet suspectas. Inde post Georgium Cassandrum multi ex catholicis imposturam adgnoverunt, & alii magnis argumentis impugnaverunt, in primis Antonius Contius, ut mittam Baronium aliosque, qui saltem ut suspectas traduxerunt. Interim vero quum permulti catholici in controversiis cum Lutheranis & Calvinianis ad decretales Siricio antiquiores provocarent: atque haeretici responderent, eas esse signum Mercatoris ad augendam summi pontificis potentiam excogitatum: diligentius in illas inquisitum est, & tandem communi eruditorum calculo conclusum, pseudepigraphas esse & adulterinas, & posteriore aetate consarcinatas.

(e) Dum critici ad apocrypha ablegant Siricio antiquiores decretales, id tantum de relatis a Mercatore intelligunt: nam & primi pontifices multas decretales reapse scripserunt, illas nempe, quas veteres scriptores meminerunt, aut alias confectas esse genuinas.

dosiano & Iustiniani constitutionibus desumptas : & ex fragmentis veterum scriptorum, qui post Siricium floruerunt, aperte apparent confarcinatae. Item de rebus & statu eorum temporum, quibus scriptae circumferuntur, ne unum quidem verbum habent : contraria continent antiquis canonibus : & omnes eodem stilo, eoque barbaro, qui primis Ecclesiae seculis minime convenit, exaratae sunt. Paucis. Antiquiorum pontificum nomen tantum praefertunt : cetera posteriorem redolent aetatem. V. Nar. Alexandr. *diff. XXI. in 1. secul.* & Petr. Constant. *praef. in epist. Roman. pontif. n. CLIX. seqq. (f).*

§. VII. Ad ius canonicum novum spectant regum Francorum *Capitularia*, quae erant leges in comitiis regni conditae, ad reipublicae & Ecclesiae regimen pertinentes : dictaeque sunt *capitularia*, quod per capitula, sive capita erant digestae. Comitia regni ex episcopis, comitibus, & aliis regni ordinibus constabant. Verum in iis, quae spectabant res mere spirituales, laici, qui in hisce synodis intererant, partem non habebant : nam ad res spirituales statuendas, seorsum a ceteris ordinibus episcopi & abbates conveniebant, quod tradit Hincmarus Remensis *ep. III. cap. 35.* Condita ab episcopis de remanebantur : atque ita vim nomocanonis adquirebant. Obtinuit capitularium auctoritas & in Gallia & in Italia. V. Steph. Balut. *praef. in capitul.* Studio Ansegisi abbatis & Benedicti Levitae capitularia praesertim Caroli M. & Ludovici Pii nono saeculo in septem libros abierunt, quorum priores quatuor Ansegiso, reliqui tres Benedicto debentur : quibus inde quatuor appendices accesserunt.

§. VIII. Post editas falsas decretales multi condiderunt canonum collectiones. Et in primis Regino monachus Benedictinae in usum Germanorum, Burchardus vero in usum ecclesiae Wormatiensis per materias canones collegerunt (g). Item exeunte saeculo undecimo Ivo Carnotensis, vir pietate & peritia

(f) Ex eadem officina, qua falsae decretales, videntur prodisse capitula, quae sub Hadriani papae nomine ad Anglra-
num episcopum Metensem data sunt, quod Ballerinii fratres-
de veterib. collectionib. canon. par. III. cap. 6. docent. Sal-
tem ex falsis decretalibus desumpta sunt.
(g) Nomen Burchardi Itali & Galli in Brocardum deflu-
erunt : & inde factum, ut quae ex ea in compilationem Gre-

ritia canonum insignis, duas edidit collectiones per materias, quarum unam ampliore vulgo dicunt *Decretum Ivonis*, alteram breviorē ipse auctor *Panormiam* appellavit. Qui ex genio Latini sermonis *Pannomiam* potius appellatam voluissent (h), ad seculi ruditeriam non attendunt.

§. IX. Fuerunt & alii, qui post mentitum Isidorum canonibus colligendis vacarunt (i), sed iis omisiss, transeamus ad codices, qui a multis seculis receptum ius canonicum exhibent. Et hi quidem codices sunt numero quinque, *Decretum Gratiani*, *Decretales Gregorii IX.*, *Sextus decretalium*, *Clementinae*, & *Extravagantes*. Ut a primo exordiar, Gratianus monachus Benedictinus circa seculi decimi secundi medium novam nova methodo edidit canonum collectionem : sane non paucos canones collegit, quod hactenus reliqui collectores fecerant ; sed ad certas propositas materias & quaestiones in utramque partem canones aliaque veterum fragmenta, quae inter se contraria videbantur, congestit, eaque adiectis propriis observationibus in concordiam studuit revocare. Hinc factum nomen operi *Concordia discordantium canonum*, quamvis vulgo *Decretum Gratiani* dici soleat.

§. X. Iam Concordiam suam in tres partes Gratianus partitus est, quarum primam personis, alteram iudiciis, tertiam rebus

gorianam defluerunt, tamquam ex Brocardo vel Brocardico proponatur.

(h) Scilicet Panormia vox ibrida est, utpote quae ex Graeca & Latina voce coalescit : & voces ibridae Latinis auribus sunt ignotae.

(i) Generatim de canonum collectionibus, quae post Mercatorum ad Gratianum usque emerunt, sive editae, sive ineditae sint, observavit viri docti, eas nihil aliud continere, quam antiquarum collectionum capita, alio tamen ordine disposita, & modo brevius, modo fusius expressa, & plus minus apocryphis monumentis abundare, tantumque de novo exhibere canones, quae cuiusque collectoris aetati respondent. Sic erant huius mediae aetatis homines comparati, ut alieno scribere & cogitare ingenio, quam suo mallerent : quod Petrus Constantius praef. ad epist. Romanor. pontific. recte observat. Illud magis dolendum, quod novis suis elucubrationibus novos errores addiderunt, & canonicam disciplinam fecerunt implicatorem. Ceterum eiusmodi omnes mediae aetatis ante Gratianum collectiones Ballerinii fratres de veterib. collect. canon. enarrant.

dosiano & Iustiniani constitutionibus desumptas : & ex fragmentis veterum scriptorum, qui post Siricium floruerunt, aperte apparent confarcinatae. Item de rebus & statu eorum temporum, quibus scriptae circumferuntur, ne unum quidem verbum habent : contraria continent antiquis canonibus : & omnes eodem stilo, eoque barbaro, qui primis Ecclesiae seculis minime convenit, exaratae sunt. Paucis. Antiquiorum pontificum nomen tantum praeferunt : cetera posteriore re dolent aetatem. V. Nar. Alexandr. *diff. XXI. in 1. secul.* & Petr. Coustant. *praef. in epist. Roman. pontif. n. CLIX. segg. (f).*

§. VII. Ad ius canonicum novum spectant regum Francorum *Capitularia*, quae erant leges in comitiis regni conditae, ad reipublicae & Ecclesiae regimen pertinentes : dictaeque sunt *capitularia*, quod per capitula, sive capita erant digestae. Comititia regni ex episcopis, comitibus, & aliis regni ordinibus constabant. Verum in iis, quae spectabant res mere spirituales, laici, qui in hisce synodis intererant, partem non habebant : nam ad res spirituales statuendas, seorsum a ceteris ordinibus episcopi & abbates conveniebant, quod tradit Hincmarus Remensis *ep. III. cap. 35.* Condita ab episcopis de rebus ecclesiasticis capitularia, inde principis auctoritate confirmabantur : atque ita vim nomocanonis acquirebant. Obtinuit capitularium auctoritas & in Gallia & in Italia. V. Steph. Balut. *praef. in capitul.* Studio Ansegisi abbatis & Benedicti Levitae capitularia praefertim Caroli M. & Ludovici Pii nono seculo in septem libros abierunt, quorum priores quatuor Ansegiso, reliqui tres Benedicto debentur : quibus inde quatuor appendices accefferunt.

§. VIII. Post editas falsas decretales multi condiderunt canonum collectiones. Et in primis Regino monachus Benedictinus in usum Germanorum, Burchardus vero in usum ecclesiae Wormatiensis per materias canones collegerunt (g). Item exeunte seculo undecimo Ivo Carnotensis, vir pietate & peritia

(f) Ex eadem officina, qua falsae decretales, videntur prodisse capitula, quae sub Hadriani papae nomine ad Angilram episcopum Metensem data sunt, quod Ballerini fratres de veterib. collectionib. canon. par. III. cap. 6. docent. Saltem ex falsis decretalibus desumpta sunt.

(g) Nomen Burchardi Itali & Galli in Brochardum defluerunt : & inde factum, ut quae ex eo in compilationem Gre-

ritia canonum insignis, duas edidit collectiones per materias, quarum unam ampliore vulgo dicunt *Decretum Ivonis*, alteram breviorē ipse auctor *Panormiam* appellavit. Qui ex genio Latini sermonis *Pannomiam* potius appellatam voluissent (h), ad seculi ruditatem non attendunt.

§. IX. Fuerunt & alii, qui post mentitum Isidorum canonibus colligendis vacarunt (i), sed iis omissis, transeamus ad codices, qui a multis seculis receptum ius canonicum exhibent. Et hi quidem codices sunt numero quinque, *Decretum Gratiani*, *Decretales Gregorii IX.*, *Sextus decretalium*, *Clementinae*, & *Extravagantes*. Ut a primo exordiar, Gratianus monachus Benedictinus circa seculi decimi secundi medium novam nova methodo edidit canonum collectionem : sane non paucos canones collegit, quod haecenus reliqui collectores fecerant ; sed ad certas propositas materias & quaestiones in utramque partem canones aliaque veterum fragmenta, quae inter se contraria videbantur, concessit, eaque adiectis propriis observationibus in concordiam studuit revocare. Hinc factum nomen operi *Concordia discordantium canonum*, quamvis vulgo *Decretum Gratiani* dici soleat.

§. X. Iam Concordiam suam in tres partes Gratianus partitus est, quarum primam personis, alteram iudiciis, tertiam rebus

gorianam defluerunt, tamquam ex Brochardo vel Brocardico proponatur.

(h) Scilicet Panormia vox ibrida est, utpote quae ex Graeca & Latina voce coalescit : & voces ibridae Latinis auribus sunt ignotae.

(i) Generatim de canonum collectionibus, quae post Mercatorum ad Gratianum usque emerferunt, sive editae, sive ineditae sint, observarunt viri docti, eas nihil aliud continere, quam antiquarum collectionum capita, alio tamen ordine disposita, & modo brevius, modo fustius expressa, & plus minus apocryphis monumentis abundare, tantumque de novo exhibere canones, quos cuiusque collectoris aetati respondent. Sic erant hujus mediae aetatis homines comparati, ut alieno scribere & cogitare ingenio, quam suo mallerent : quod Petrus Constantius praef. ad epist. Romanor. pontific. recte observat. Illud magis dolendum, quod novis suis elucubrationibus novos errores addiderunt, & canonicam disciplinam fecerunt implicatorem. Ceterum eiusmodi omnes mediae aetatis ante Gratianum collectiones Ballerini fratres de veterib. collect. canon. enarrant.

rebus ecclesiasticis addixit. Quae partitio non est improbanda: sed dum particularia persequitur, adeo confusione laborat, ut qui quaerit in Gratiano ordinem, venetur in silvis delphinos, in fluctibus apros, quod Io. Molinaeus recte videtur observasse (k). Primam & tertiam partem Gratianus tribuit in distinctiones, quod ferme adhibitis distinctionibus canonum in concordiam revocare studeat: tertiam vero, ut a prima distingueret, de consecratione inscripsit: secundam vero partem divisit in *causas*, idest species, unde varias elicit quaestiones, quibus canones subnectit.

§. XI. Fragmenta ad hoc opus consarcinandum Gratiano suppeditarunt sacra scriptura, canones omnis generis conciliorum, decretales pontificum & genuinae & supposititiae, sanctorum patrum sententiae, & libri iuris civilis: in quibus omnibus colligendis autographa de more seculi non consuluit, sed ex antiquioribus collectionibus sua ut plurimum compilavit. Ex his fragmentis multa sub *Paleae* inscriptione referuntur, de cuius epigraphes ratione non idem omnibus. Sed illud ad veritatem propius accedit, paleas esse adiectiones posteriori manu factas. *Esper. diff. proem. in decret. Gratiani cap. IV.* Sane observant Romani correctores, in vetustis Gratiani exemplaribus paucas admodum paleas, nec omnes in omnibus, nec eodem ordine reperiri: & in vetusto quodam codice in margine appictas existare.

§. XII. In compilandis fragmentis istis innumera peccata Gratianus admisit. Passim monumenta supposititia exhibuit, genuina non recte retulit, nec suis auctoribus tribuit: saepe pro integris sententiis summas & brevia retulit: Graecorum canones ex variis versionibus: quasi essent diversorum auctorum, exhibuit: multa interpolavit, mutilavit, addidit, in partes disseccit, corripit. V. Anton. August. lib. I. de emendatione Gratiani dial. 1. & Doulat. lib. IV. praenot. cap. 2. (i). Erat nimirum Gratianus antiquitatum ecclesiasticarum

(k) Ordinem praesertim Gratianus interruptit frequentibus digressionibus, quibus levi quadam occasione suborta interruptitur proposita materia, adeo ut Gratianea Concordia a proposito perpetua discordia videatur. V. Berard. praef. in Grat. canones obs. IX.

(l) Errata ista omnia spectant ad historiam & antiquitatem, res nempe facti, in quibus discernendis peritia antiquitatis & artis criticae necessaria est. At sunt multa in opere Gratiani, quae fides

imperitus, & critice de more seculi ignorabat. Et quae compilavit fragmenta non ex autographis, sed ex aliorum collectorum Mercatoris, Burchardi, Ivonis, & similium lacunis excepserit: atque ideo aliorum errata omnia adoptavit praeter ista, quae ipse addidit.

§. XIII. Quamvis autem tot erroribus Concordia Gratiani referta esset: tamen eam statim editam, posthabitis aliis canonum collectionibus, scholae & fora receperunt. Hinc Gratianus *παρ' ἐξουχην* magister dictus est: & qui eius farraginem praelegebant, *bacillarii* appellati, a baculo nempe, sive bacillo, quo, veluti quodam doctrinae haud vulgaris indicio, donabantur. Ipsi Romani pontifices etiam ex Gratiano canones laudabant, & inde *causarum* petebant decisiones. Placuit Gratiano propter scholasticam in utramque partem tractandi methodum, quae ea aetate usurpabatur, & propter addita ratiocinia, quibus discordantes canones conciliare videbatur. Nam qui eum praecefferant, collectores negotium lectoribus faciebant, tantum exhibentes alia aliis congesta, sibi adversantia monumenta.

§. XIV. Quoniam vero indignum videbatur, ut undique receptissimum opus adeo conspurcatum haberetur, de eo emendando cogitatum est. Primi ad Gratiani emendationem animam adiecerunt Antonius Contius iurisperitus, & Antonius Demochares Parisiensis theologus. Inde idem opus emendandum susceperunt Romani pontifices, qui selectissimis viris tantam provinciam demandarunt, qui *Romani correctores* vulgo dici solent. Opus sub Pio IV. susceptum, sub Pio V. continuatum, & tandem sub Gregorio XIII. absolutum fuit. Verum Romana ista emendatio non omnino viris doctis adrisit: quod Cor-

re-

fidei doctrinae & regulis morum videntur adversari. Exemplum prostant in pr. D. XIII. & in can. 2. C. 19. q. 2. praesertim vero in D. 1. de poenit., ubi postquam quaesivit, utrum sola cordis contritione peccata remittantur, an praeterea necessaria sit peccatorum confessio sacerdoti facienda, in medium adductis pluribus patrum fragmentis, concludit, liberum cuique esse, cui velit ex his duabus opinionibus adhaerere: nam utraque fautores habet sapientes & religiosos viros. Adversatur doctrina ista scripturarum testimoniis, & constanti patrum traditioni, quae ad peccatorum post baptismum remissionem etiam confessionem necessariam edicunt. At non propterea Gratianus haeresis arguendus, utpote qui imprudentia, non malitia in huiusmodi rebus lapsus videtur.

rectores saepe mutarint inscriptiones, textui quandoque addiderint, quandoque detraxerint; quorum omnium etsi in adiectis notis aliquando rationes explicuerint: saepe tamen in genere monuerunt, quod aliquid mutatum esset, & aliquando nullam addiderunt admonitionem: quo factum, ut incerti lectores sint, an sint genuina Gratiani, quae modo legunt. V. Espen. *diff. in Grat. cap. 11. §. 5.* Quid quod intacta relicta est falsarum decretalium provincia? Eodem ferme tempore, quo Romani Correctores Gratianum emendabant, eidem operi curas suas impendebat vir summus Ant. Augustinus, qui ea de re dialogos *de emendatione Gratiani* duobus libris comprehensos composuit; Accesserunt inde Balutius, & Espenius, & novissime Berardus: sed adhuc multa restant emendanda.

§. XV. Iam Concordia Gratiani, utpote privata auctoritate collecta, origine sua vim iuris canonici non habet: nec pontifices ei umquam vim canonicam conciliarunt (m). Quare hanc tradunt regulam, fragmenta Gratiani eam vim habent in Decreto, quam haberent extra Decretum. Sed generalis Gratiani receptio si non vim canonicam, multam tamen auctoritatem eius fragmentis conciliasse videtur (n). Et parum abest, contigerunt, quod, ubi veluti postliminio revocatum est, nulla publica auctoritate, sed tantum usu in plerisque Europae regnis obtinuit. Illud interim certum est, ad disciplinae mutationem multum Gratianum contulisse: nam recepto eius opere falsae decretales praesertim obtinuerunt: novumque etiam ius ex apud Gratiani interpolationibus & distinctionibus exortum.

§. XVI. Post Gratianum ius canonicum novum magis maturisque se explicuit; nova enim disciplina novas regulas postulabat: & reapse Romani pontifices de rebus novis frequentes emittere coeperunt decretales (o). Ex his decretalibus aliisque

(m) Et sane errant, qui docent, Concordiam Gratiani a Romanis pontificibus Eugenio III. & Gregorio XII. fuisse receptam & vi canonica donatam; qua de re plura diximus in proleg. comment. de iure canon. cap. VIII. §. 15.

(n) Quaecumque Gratiano auctoritas ex usu accesserit, spectavit tantum ea capita, quae Ecclesiae doctrinae & bonis morum regulis, quibus usu nullum pondus conciliari potuit.

(o) Causae, unde iuris novi 102 regulae emerferunt, ex

canonibus partim privatis curis, partim legitima pontificum auctoritate plures compositae decretalium collectiones, quarum quinque sunt celebriores. V. Douiat. *praenot. lib. IV. cap. 16.* Quae quidem quinque collectiones apud veteres interpretes aut nomine primae, secundae, tertiae, quartae, quintae compilationis, aut nomine libri primi, secundi, tertii, quarti, quinti laudari solent. Earum primas quatuor Antonius Augustinus, quintam Innocentius Cironius evulgavit.

§. XVII.

Petri de Marca de C. S. & I. lib. III. cap. 6. n. 4. recensione hae sunt. Principio iudiciaria potestas in plerisque causis iudicandis a synodis provincialibus in pontifices translata, & sollemnibus iudiciorum ordo, qui contra veterem simplicitatem formulis actionum & ritura forensi fuit obstrictus & involutus, novas multasque paravit constitutiones, quibus res, quae apud pontificem erant disceptandae, & modus disceptandi praescriberentur. Vberem quoque novis canonibus & decretalibus materiam suppeditavit beneficiorum collatio ab ordinatione seiuncta, ut & novae de poenitentiae & matrimonii disciplina. Item Multiplicatae per Europam novae monachorum & religiosorum familiae, iisque, ut & collegiis canonicorum, indultae a potestate ordinariorum exemptiones, & multa concessa privilegia ab antiquis diversas pepererunt regulas, variasque causarum figuras pontificibus decidendas proposuerunt.

His causis ab archiepiscopo vere illustrissimo adlatis duae aut tres alias subiciemus, unde emanarunt tot canones & decretales, quibus aut leges civiles abrogantur, aut ipsae legum sententiae, & saepe etiam glossatorum placita confirmantur. Et primo quidem peccati cognitio, a foro interno ad forum externum a pontificibus traducta, novos invexit canones & decretales ad peccati materiam amputandam, & ad ius aequius inducendum: cuius generis sunt canones de usucapionibus & praescriptionibus. Porro conditae sunt decretales ad iuris civilis emendationem, si quando illud a lege divina recedere videretur: quo spectat Alexandri I. decretalis in cap. 10. ex. de testamentis, ubi tollitur sollemnitas septem, aut quinque testium in testamentis & aliis ultimis voluntatibus necessaria, quod iuris civilis dispositio a lege divina, duos tantum testes requirente, recederet. Emisae quoque decretales ad iuris civilis nodos & controversas decidendas. Nimirum ubi ius civile in Bononiensi & aliis scholis explicari coeptum est, multae de eius intelligentia emerferunt controversae, quas pontifices veluti pro iure suo, sive ab aliis consulti, sive incidenter decidendas

§. XVII. Iam ex tot decretalium codicibus, quin etiam ex nonnullis sibi invicem adversis decretalibus nata confusio, excitatumque fuit novi codicis desiderium, quo brevius & per omnia sibi cohaerens ius complecteretur. Quapropter Gregorius ix. anno cccccxvii. pontifex creatus opera usus Raymundi Pennafortiensis ex quinque exstantibus decretalium codicibus & aliis extravagantibus & propriis constitutionibus novum codicem in quinque libros tributum evulgavit sub titulo *Decretalium Gregorii IX. papae compilatio* (p). Sed non omnes & integras decretales continet compilatio ista: nam pontifex Raymundo mandavit, ut ex decretalibus, quas compilabat, rescicaret *superflua*. Hinc factum, ut decretales hoc codice comprehensae saepe obscurae sint: nam Raymundus, qui iudicio Antonii Contii imperitior erat Triboniano, interdum pro superfluis abscecidit utilia.

§. XVIII. Post editas Gregorianas decretales diu cessatum a novis collectionibus; novellae enim constitutiones, quae in diem edebantur, statim singulis, ad quos pertinebant, decretalium titulis adnecti solebant. Sed Bonifacius viii. ex canonibus duorum conciliorum generalium Lugdunensium, quorum primum sub Innocentio iv. alterum sub Gregorio x. celebratum est, & ex summorum pontificum post Gregorium ix. decre-

sibi sumserunt. Et hinc ius novum a mente iuris Romani, ut plurimum alienum, emerfit: nam pontifices maximi eiusmodi controversias dirimentes, non tam ex ipsis fontibus, quam ex glossis, quae magnae erant auctoritatis, plerumque decisiones hauriebant suas: quod Cuiacius, Ianus a Costa, aliique observarunt. Et qui nescit, quot & quales fuerint in interpretando iure civili glossatorum errores?

(p) Haec collectionis Gregorianae inscriptio a puriore latinitate non abhorret. Scilicet compilare est plures diversi generis res in unum cogere & coacervare: & Raymundus decretales & canones ex quinque exstantibus collectionibus decerpit, & in unum librum compilavit.

Factum vero est nomen Compilationi Gregorianae a decretalibus, parte nempe potiore operis, qua pontificum decretales exhibentur. Sane apud Gregorium etiam capita ex sacra scriptura, ex canonibus apostolorum & multorum conciliorum, item ex patribus & aliis auctoribus petita occurrunt. Verum capita ex decretalibus pontificum deprompta ferme duplo plus numerum ceterorum capitum superant.

cretalibus & propriis constitutionibus novum codicem confecit. Decretales vero huic novo codici insertae veluti ex integro compositae sunt: idque compositores ipsius pontificis mandato perfecerunt. Dolendum interim, quod in multis scire non licet, quae fuerint decretalium istarum genuinae sententiae: non enim extant autographa; at interpolationes a Raymundo factae (quod extant quinque decretalium codices, unde sua Raymundus decerpit) pro maxima parte innotescunt. Quinque libris constat haec Bonifacii collectio, non secus ac Gregoriana, & auctoritate pontificia emissa est sub nomine *Sexti decretalium*, quod tamquam sextus liber quinque Gregorianis accederet.

§. XIX. Sequuntur *Clementinae*, quae est collectio continens concilii generalis Viennensis canones, & Clementis v. decretales. Compositus ipsius Clementis auctoritate fuit codex iste, eumque pontifex sub nomine *Septimi decretalium* vulgare destinaverat: sed morte praeventus est, & ita confectum codicem Ioannes xxii. sub nomine *Clementinarum* anno cccccxvii. probavit, & in publicum emisit. Canones & decretales huic codici etiam interpolati & mutati ex ipsius Clementis mandato videntur inserti, quod vulgatae glossae auctor narrat (q).

§. XX. Demum ultima iuris canonici novi pars duabus *Extravagantium* collectionibus continetur, quarum prima continet Ioannis xxii. viginti constitutiones; altera continet plurimum pontificum ab Urbano iv. ad Sixtum iv. decretales: & hinc sub nomine *Extravagantium communium* indigitatur. Neutra harum collectionum pontificia auctoritate suscepta, aut probata prodiit: atque hinc dictae *Extravagantes*, quasi iis comprehensae constitutiones extra iuris corpus vagarentur. Sed in usu receptae antiquum *Extravagantium* nomen retinuerunt.

§. XXI. Iam quinque enarrati codices, Gregorianus nempe, Sextus decretalium, Clementinae, & duae *Extravagantium* collectiones in Occidentis ecclesiis velut loco iuris canonici communis habentur, quo ecclesiastica regitur disciplina. Etenim Gregorius ix., Bonifacius viii., & Ioannes xxii., qui decretalium Compilationem, Sextum decretalium & Clementinas edi-

(q) Ex sententia glossae in proem. Clementin. ideo compositores constitutiones concilii Viennensis maximam partem mutarunt & interpolarunt quia patuit, aliquas ex illis inepte, aliquas prolixè, aliquas defectivè compositas, aliquas etiam non expedire.

derunt, codices suos vi canonica auxerunt, & in foris & scholis valere iusserunt: & quae auctoritas origine sua defuit duabus Extravagantium collectionibus, ea per receptionem & usum conciliata est (r). Tum vero canones & decretales novi iuris in ecclesiis Occidentis obligant, si recentiora ecclesiastica statuta, peculiare mores & publicae leges non adversantur: canonibus enim posterioribus & contrariis moribus antiquiores canones abrogantur & defuescunt, & legibus publicis statuta politica aut numquam aliquibus decretalibus locum fecit, aut eas temporis lapsu reiecit.

§. XXII. Quia tanta fuit iuris canonici novi auctoritas, ut canones & decretales, quibus negotia civilia diriguntur, etiam in foro civili in multis articulis obtinuerint, & legibus civilibus, quae contrarium statuebant, praelatae sint. Scilicet eiusmodi constitutiones saepe ad evitanda peccata editae videbantur, saepe etiam de rebus indifferentibus statuunt (s). Primi generis decretales ea summa ratione legibus civilibus praelatae sunt, quod peccati occasio evitari deberet. Et inde nata practicorum regula: *servandum esse ius Canonicum, quoties agitur de*

(r) Scriptores Galli post glossographum ad cap. 16. de elect. in 6. docent, Sextum decretalium in Gallia non fuisse receptum, idque ob gravissima dissidia, quae inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Regem intercesserunt. Sed lo. Duvallius praenot. lib. IV. cap. 24. n. 7. tradit, parem in Gallia esse auctoritatem Sexti decretalium & Gregorianae Compilationis, modo constitutiones eo libro comprehensae cum regis iuribus & constitutionibus & libertatibus ecclesiae Gallicanae non pugnent.

(s) Canones & decretales pontificum, quibus sive ad evitanda peccata, sive ad ius aequum inducendum leges civiles corrumpuntur, veluti dominatum sapientes & ad evitandam principum iurisdictionem editas lo. Petrus de Ferrariis seculo decimo quarto exeunte in praxi aurea exagitavit, quam sententiam alii, in primis Iustus Henningius Boechmerus iur. eccles. lib. I. tit. 2. §. 38. & seqq., amplexi sunt. Verum haec sine ratione dicta videntur: nam huius generis canones & decretales dominatorem sapient, tantumque videntur produsse ad peccati occasionem tollendam, aut ad ius aequius inducendum: quod exemplo canonum de praescriptionibus facile posset demonstrari: Quamvis alia fortasse inquisitio erit, si quaeratur, num ex regulis civilis sapientiae eiusmodi regulae scriptae fuerint: qua de re diximus in proleg. comment. de iure canon. cap. IX. §. 2.

de peccato vitando. Omnibus de re civili canonibus & decretalibus supra leges civiles auctoritatem conciliavit aequitas, quam neglectis iuris civilis apicibus, in iis contineri interpretes putabant; eoque multum etiam contulit opinio illa, quae habebat; a spirituali pendere civilem potestatem.

CAPVT VII.

De iure canonico novissimo.

§. I. Ius canonicum novissimum	non publicatum, aut non
integre receptum.
II. Ecclesiastica disciplina omnino lapsa.	VI. Bullae iuris novissimi.
III. Schisma Occidentis, & ecclesiastica studia restituta.	VII. Septimus decretalium & Bullarium Romanum.
IV. Concilium Tridentinum.	VIII. Regulae Cancellariae.
V. Quod spectat disciplinam aut	IX. Quatenus receptae.
	X. Concordata sic dicta.

§. I. **R**eliquum modo est ius canonicum novissimum, quo nomine intelligimus regulas omnes de moribus christianorum componendis & ecclesiastica disciplina, quae post revulgasas canonum & decretalium collectiones hodierno corpore iuris canonici comprehensas conditae sunt. Quae quidem regulae in plerisque articulis a simplicitate veterum canonum recedunt. Referri vero possunt ad quatuor summa capita, canones nempe conciliorum, decretales summorum pontificum, regulas Romanae cancellariae, & pacta conventa inter pontifices & reges, aut nationes, quae concordata dici solent.

§. II. Ecclesiastica disciplina, exortis & receptis falsis decretalibus, in diem lapsa est, induitque in pluribus articulis formam a veteri multum diversam; at postquam pontifices Avinionense sedere coeperunt, & multo magis in schismate Avinionensi, quod anno MDCCCCLXXXVIII. erupit, & longo tempore Dei ecclesiam vexavit, ultimum veluti exitum passa est. Dissidentes pontifices in summa aemulatione partes suas augere studentes, vitia suorum dissimularunt, canonum vim omnino enervarunt tot privilegiis & indulgentiis, quibus eorum observantia remittebatur: quin quum mutuis diris & execrationibus seipsos devoverent, censuras ecclesiasticas verterunt in ludibrium. Ecclesiae unitas tandem in synodo Constantensi redintegrata est: at ecclesiastica disciplina, etsi reformari deberet,

& reformatio bonorum omnium voto expeteretur, corrupta & in statu suo iacuit.

§. III. Dum disciplinae corruptione & malis clericorum moribus ecclesia laborabat, in scenam prodiit Martinus Lutherus, qui obtentu repurgandae Ecclesiae, eam miseris modis dilaceravit. Tempestas ista ab Ecclesiae catholicae communiōne bonam Germaniae partem & regiones septemtrionales avulsit, & aliquot alias provincias a contagione non prorsus immunes reliquit. Tot tantique exciti rumores catholicos excusserunt, ut serio ad solida studia, & ad morum & disciplinae emendationem converterentur. Relictis inanibus verborum formulis & sophismatis, intermissa sacrae scripturae, antiquitatum ecclesiasticarum, & linguarum studia resumta sunt (a). Hinc non tantum fides a sophismatis defensa, verum etiam perspecta vetus Ecclesiae disciplina, & detectae omnium abusuum origines & occasiones.

§. IV. Ad excitos rumores compescendos, & ad doctrinae christianae confirmationem concilium Tridentinum, licet altissime indicitur, & non sine turbis & interruptionibus celebratur. Res fidei magna libertate & tractatae & definitae, at quae pertinebant ad disciplinam & morum emendationem, non sine partium studiis ventilatae. Et quamvis ex omnium voto disciplina reformata non fuerit; tamen multa decreta edita sunt, quibus plures ex veteribus canonibus renovati: episcoporum potestas aliquatenus restituta, multa privilegia reiecta, exemptiones restrictae (b). Temporis dura conditio non permisit

(a) Quo tempore haeresis Lutherana erupit, semina litterarum & bonarum artium in Italia iacta erant, & in diem profecti acriora, & a rebus profanis etiam ad sacros animos convertitis.

(b) Non desunt, qui docent, in concilio Tridentino episcoporum potestatem depressam potius, quam exaltatam: quod constare aiunt praesertim ex decretis illis reformationis, quibus episcopis conceditur, ut tamquam delegati sedis apostolicae processu omnia abolere arduum & difficile visum fuit, inter contraria saltem potestate delegata in monachos aliosque exemptos auferentur. Salutarem formulam Sabastianus Pighinus, unus ex Ro-

tae

integram disciplinae reformationem, quae non unius, sed plurium conciliorum opus erat. Post concilium Tridentinum plures in catholicis provinciis synodi celebratae sunt ad disciplinae instaurationem & decretorum Tridentinorum executionem, inter quas eminent Mediolanenses a S. Carolo habitae.

§. V. Fidei regulae in concilio Tridentino editae in catholicis provinciis, ut par erat, omnes admissae & probatae sunt: at decreta, quae spectant ad disciplinae instaurationem, aut non publicata, aut si publicata, non omnia recepta, quod regiis iuribus, ecclesiarum moribus & iuribus populorum multa adversa continerent. In Gallia decreta ista non fuerunt umquam auctoritate regis probata, aut publicata. In Germania praelati & principes catholici disciplinae decreta receperunt, sed salvis suarum provinciarum & imperii Germanici iuribus, salvis item pactis conventis inter Nicolaum v. pontificem & Fidericum III. imperatorem & nonnullos alios principes. Et in Hispania, Belgio, regno Apuliae, & in aliis Regibus Catholici provinciis publicata quidem sunt Regis Philippi II. auctoritate decreta disciplinae, verum ea moderatione, ut nullius usus essent, quae regia iura & subditorum laederent (c). Hinc in regnis Regi catholico subiectis passim a magistratibus & regiis censoribus adnotata capita, quae ex sententia Regis admissa & probata non erant. Ea capita apud nos Franciscus Villanus, Cancellariae regens, recensuit (d):

qua

tae Romanae auditoribus, suggestit, teste Paulo Veneto hist. conc. Trid. lib. II. n. 26. Ita veluti restituta episcoporum potestas in exemptos, quamvis e re ecclesiastica magis fuisset, privilegia & exemptiones omnino aboleri.

(c) Limitatio ista publicationi concilii addita non est; nam in ecclesiae venerationem placuit Regi in proponendo populis concilio nihil quidquam excipi.

(d) Recensuit quidem Villanus capita Tridentinae reformationis, quae regiis iuribus & praerogativis subditorum adversabantur, sed non omnia, etsi ea de re duas recensiones ediderit. Veram ex sententia Regis non tantum adnotata capita, sed generaliter quae regiis iuribus adversa erant, admissa non censentur: etsi aliquot ex non adnotatis capitibus auctoritas per usum conciliata videatur. In capitibus vero adnotatis & non admissis reiectio videtur spectasse non integra capita, sed tantum eas particulas, quae regiis iuribus & praerogativis subditorum adversabantur. Nos non recepta capita suis locis, prout se dabit occasio, proponemus.

qua de re auctor *historiae civilis regni Neapolit. lib. XXXIII. cap. 3.* multa congeffit.

§. VI. Maxima pars iuris canonici novissimi in decretalibus pontificum continetur. Nimirum pontifices vestigia suorum decessorum sequentes, pro re nata varias ediderunt constitutiones, vel edicentes ad Ecclesiae regimen, vel de facto consulti respondentes: quae bullae nomine a sigillis, quibus donatae erant, dici consueverunt (e). Novis pontificibus novas semper addentibus constitutiones, adeo bullae novissimi iuris excreverunt, ut numero longe vincant ipsas decretales receptis codicibus comprehensas. Spectant bullae istae vel ad fidem, vel ad disciplinam, & quandoque etiam de rebus temporalibus disponunt. Sed istae novissimi iuris bullae tum demum obligant in christianis provinciis, si ex civilis potestatis adsensu publicatae & receptae sint.

§. V. Ex canonibus & decretalibus ad ius ecclesiasticum novissimum pertinentibus nulla ecclesiae auctoritate compilatio composita & publicata est, licet e re christiana fuisset, codicem concinuari, qui canones & necessarias constitutiones exhiberet. Verum non defuerunt, qui privata industria vel secundum materiam, vel temporis consequentiam ex canonibus iuris novissimi codices coagmentarent. Et prodiit sane opera Petri Matthaei *liber septimus decretalium*, quasi qui quinque libris Gregorianis & Sexto Bonifacii VII. accederet (f): & studiis Laertii

tii & Angeli Cherubini, itemque Angeli a Lantusca & Ioanne Paulo a Roma *Bullarium* compositum est, quo temporis ordine bullae praesertim recentiorum pontificum exhibentur (g).

§. VIII. Iuris canonici novissimi partem etiam *Regulae Romanae cancellariae* constituere dicuntur. Sunt regulae istae edicta quaedam pontificia, quibus officiales ad expediendas litteras in cancellaria secundum supplicantium varias formas instituuntur, reservationes beneficiorum continentur, & res iudicales ordinantur. Regulae cancellariae omnes, prout nunc habentur, sunt duae supra septuaginta, eaeque sensim conditae sunt, pluresque pontifices agnoscunt auctores: quin immo in aliorum regulis aut mutarunt aliquid, aut addiderunt successores (h). Non sunt perpetuae, sed temporales: obligant enim tantum vivente, qui eas publicavit, pontifice, eoque mor-

necessaria. V. Doulat. praenot. lib. IV. cap. 26. n. 3. Eum vero librum Lugdunenses bibliopolae anno MDCLXI. post Extravagantes communes ediderunt,

(g) *Bullarium collectio decretalium est secundum temporis ordinem digesta. Eius primus auctor Laertius Cherubinus Romanus iuriconsultus, qui decretales pontificum, quas invenire potuit, a Leone M. usque ad Sixtum V. collegit, perfectumque opus Bullarii titulo donavit, & sub auspiciis Sixti V. anno MDCLXXVI. in lucem emisit. Inde secundis curis Laertius in eandem rem incubuit, & alias bene multas decretales adiecit, & Paulo V. pontifici obtulit. In his curis Laertius successit filius Angelus Maria Cherubinus, monachus Casinensis, qui multarum decretalium & praesertim Pauli V., Gregorii XV., Urbani VIII. & Innocentii X. accessione opus paternum locupletavit, & sub nomine Magni Bullarii in quatuor tomos distinctum anno MDCCXXIV. Romae typis evulgavit. His adiectus ab Angelo a Lantusca & Ioanne Paulo a Roma strictioris observantiae sodalibus tomus quintus, Paulo a Roma strictioris observantiae sodalibus tomus quintus, quo omissae Urbani VIII. & Innocentii X. & sequentium pontificum usque ad Clementem X. decretales comprehenduntur.*

(h) *Negotia Cancellariae olim vivae vocis oraculo & stilo regerantur: Primus Ioannes XXII. regulas certas scripto consignavit, quibus id tantum egit, ut officiales instrueret, quae ratione litteras in Cancellaria secundum supplicantium varias figuras deberent expedire. V. Gomef. comment. in proem. regul. cancell. Inductas a Ioanne regulas pontifices sequentes diversimode auxerunt usque ad Nicolaum V., qui utiliores decessorum suorum regulas collegit, & multas iudiciales adiecit, easque ad eum ser-*

(e) *Apud Latinos bulla id proprie est, quod instar pilae in aquis intumescit & cito disrumpitur. Et hinc quae apud Romanos ex collo praetextatorum & triumphantium in pectus incumbant insignia, quod extuberanti forma essent elaborata, bullae, iudice Vossio, fuerunt nuncupata. Inde imperatorum sigilla etiam bullae dicta sunt, vel quod extuberantibus essent iconibus, vel quod diplomatis, ut olim bullae collo Romanorum, appendicibus receptus est, eaeque, quo de genuitate constaret, decretalibus appensae ipsis decretalibus nomen dederunt.*

(f) *Septimus decretalium a Petro Matthaeo compositus, constat decretalibus, quas summi pontifices a Sixto IV. ad Sixtum V. ediderunt. Haec collectio, non secus ac antecedentes, etiam in quinque libros dividitur, sed in titulorum ordine ab anterioribus collectionibus recedit, & novos magno numero titulos exhibet. Monent viri docti, Matthaeum in conscribendo hoc libro, nullum habuisse delictum, utilia praetermisisse, & collegisse minus necess-*

mortuo extinguuntur (i) : licet altero die post novi pontificis adsumptionem reviviscant : eo namque die aliquibus additis & detractis eas novi pontifices solent publicare .

§. IX. Regulae Romanae cancellariae non omnes in christianis provinciis obligant , sed eae tantum , quae receptae sunt , & quae alias cum iure communi & ordinario conveniunt . In hoc Neapolitano regno omnes ferme admissae & receptae erant , tantumque reiectae , quae libertatem patronorum & iura patronatus deminuebant : quod Carolus Gagliardus instituit . *canonicar. lib. 1. tit. 7.* observat . Verum ab anno *CIOIOCCCLXIX.* quo Clemens XIII. summus pontifex obiit , diu apud nos (intercedente regia potestate (k)) nulla fuit earum vis ; at tandem xv. Kalendas Iunii anni *CIOIOCCCLXXVII.* Rex noster eas restituit ea conditione , ut beneficia iis conferrentur , quos ipse Rex litteris suis commendaverit . Idque recentioribus litteris tum locum habere declaravit , si non obstarent regalia rescripta , quibus multae collationes beneficiorum a pontifice factae sine effectu esse iubentur .

§. X. Demum iuris canonici novissimi partem constituunt pacta conventa , vulgo *concordata* , inter ecclesiasticam & civilem potestatem , quibus plures hodiernae disciplinae articuli reguntur . Ea dubio procul invexit plus nimio extensa episcoporum & summorum pontificum potestas , quae multas & frequentes controversias peperit , pactis demum & transactionibus con-

me statum , in quo nunc habentur , perduxit . Qui post Nicolaum securi sunt , pontifices paucas mutarunt , aut addiderunt paucas .

(i) Origine sua tantum temporales fuisse videntur regulae de reservationibus beneficiorum , quae reliquis additae omnium unam conditionem effecerunt . Sed non omnes regulae , quae beneficiorum reservationes continent , morte pontificis expirare censentur ; sed tantum quae purae & simplices sunt , & temporarias reservationes continent : nam regulae , quae reservationes in corpore iuris comprehensas sistunt , aut bullis pontificiis confirmatae sunt , aut continuas fixasque reservationes complectuntur , perpetuae reputantur , & mortuo pontifice etiam obligare dicuntur . Rigant . comm. in prooem. regul. cancell. n. 73. & seqq.

(k) Mortuo Clemente XIII. vetuit Rex litteris suis ad Camera Regalem datis , regulas Romanae Cancellariae sine ipsius regis expressa venia in usum deduci : eidemque Camerae etiam datum , ut si futurus pontifex eas restitueret , de iisdem audire Coronae advocato reserveret .

consopitas . Habent pleraeque regiones Occidentis suas peculiare conventiones sive cum Romano pontifice , sive cum episcopis initas . In regno nostro conventiones inter pontifices & reges nostros pluries habitae sunt : verum hodie ferme vigens pacta inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem nostrum anno *CIOIOCCCLXII.* inita , quibus de immunitate rebus ecclesiasticis , locis sacris , & clericis competente , de qualitatibus ordinandorum , de piorum locorum administratione , de causis fori ecclesiastici , de foro misto , aliisque negotiis agitur .

INSTITUTIONVM

IVRIS CANONICI

P A R S I.

De personis ecclesiasticis.

C A P V T I.

De Ecclesia.

§. I. Ecclesia quid?	VIII. Foedera inter ecclesias.
II. Ecclesiae caput & membra.	IX. Ecclesia diversa est a re publica:
III. Finis:	X. Sed per leges praerogativis ornatur.
IV. Ecclesia visibilis est:	XI. Finis implorandi civilis auxilii.
V. Et inaequalis.	
VI. & seq. Est sancta, catholica, apostolica, una.	
VII. Litterae canonicae.	

§. I. **E**cclēsia Graecum nomen est, & si verbo verbum reddas, Latine dicitur *evocatio*. Frequentius hujus vocis usus fuit in Graecorum democratiis, in quibus populi conventus ad res publicas tractandas evocati ἐκκλησιασται designantur. A Graecis vox *Ecclesia* in christianos derivata est, ad vitam aeternam adsequendam exercentur. Qua notione Ecclesia pars est alterius maioris societatis, quae eos continet omnes, qui per gratiam vocati, Deo serviunt, sive iam optata fruuntur beatitudine, sive viatores adhuc sunt.

§. II. Iam Ecclesia ex capite & membris conflata, unum corpus constituit. Ecclesiae princeps caput Christus est, qui ecclesiam suam, etsi mortuus sit, non dereliquit, & sedens ad dexteram patris, eam regit, protegit, vivificat. Membra vero sunt fideles, qui per baptismum initiati, capitis Christi doctrinam profitentur. Et quoniam *fides sine operibus mortua est*,

CAP. I. DE ECCLESIA.

43

est, si tantum ad interiorem Ecclesiae compagem pertinent, qui ex caritate vivunt, & praecepta christianae religionis servant. Non tamen propterea mali nullam habent in Ecclesia partem: nam suo modo etiam ad eam pertinent: scilicet sunt pars corporis Ecclesiae, sed interiore eius spiritu non vivunt: sunt membra mortua, sed adhuc corpori adhaerentia: sunt paleae admistae tritico.

§. III. Finis autem Ecclesiae omnino spiritualis est, spectatque exercitium pietatis, & deinceps beatae aeternaeque vitae consecutionem. At quoniam fideles, qui Ecclesiam componunt, terreno corpore sunt involuti, nec sapiunt, nisi per sensum: hinc Christus se humanae aptavit imbecillitati, & Ecclesiam suam mediis sensibilibus collegit & auxit. Instituit nempe *sacramenta*, hoc est signa sensibilia, quibus gratiam attexit suam, ut signis sensibilibus fideles attollantur ad spiritualia, quae per signa illa significantur. August. *hom. LXXXVI. in Ioan.* & Chrysost. *hom. LXXXIII.*

§. IV. Iam quae in terris adhuc se exercet, Christi Ecclesia visibilis est, veluti civitas monti insidens, & lucerna supra candelabrum posita: errantque profecto Lutherani & Calviniani, qui Ecclesiam ex solis iustis compingentes, eam praedictant invisibilem. Sane Ecclesia mediis sensibilibus exercetur, & ad eius corpus etiam mali & peccatores pertinent, atque ideo sub aspectum cadere debet. Fratrem quoque fraternam admonitione non emendatum Christus ad Ecclesiam deferri iussit. Matth. XVIII. 17. Sed si Ecclesia esset inconspicua, quo christiani non emendatos fratres deferre poterant? Visibilis autem Ecclesia usque ad seculi stabit consummationem, Matth. XVI. 18. & XXV. 20.; in quo distat ab aliis societatibus, quae mediis humanis innixae, post multas vicissitudines tandem fatiscunt.

§. V. Visibilis autem Christi Ecclesia ex divina auctoritate praepositos habet suos, qui sacra potestate aucti eam regunt & administrant, & spiritualibus poenis in fontes animadvertunt. Et errant profecto recentiores haeretici, qui adgnoscent quidem ecclesiasticum ministerium divina auctoritate institutum: at eius potestatem omni coactione destitutam ministerio verbi & sacramentorum administratione coercent. Verum potestas ista tota spiritalis est, ad animarum curationem spectans: atque ideo *gladium spirituale* constituit, ut Cyprianus appellat *ep. LXII. al. IV. ad Pompon.* Ceterum qui spiritali potestate Ecclesiae praesunt, principes quidem & capita illius sunt, sed ministerii tantum: nam verum & principale Ecclesiae caput Christus est, qui interiorem in membra, quo vivant, spiritum

tum infundit. Sed inter principes ministerii, qui pari consortio praediti honoris & potestatis missi sunt, unus ceteris omnibus, tamquam centrum ecclesiasticae unitatis, praelatus est: in quo pontificis Romani primatus continetur, qua de re inferius.

§. VI. Porro visibilis & in terris degens Christi Ecclesia *sancta, catholica, apostolica, una* est, quibus epithetis ab haereticorum conventiculis, qui commune christianorum nomen retinebant, Ecclesia distinguitur. Ecclesia est *sancta* ob capitis sanctitatem, doctrinam sanctam, cultum sanctum, & sanctitatem & caritatem, quae interiorum eius compagem constituunt. *Apostolica*, quod ministerio apostolorum propagata, doctrinam apostolicam proficitur, & ministros habet non interrupta serie ab apostolis descendentes. *Catholica*, quia per uniuersum orbem diffusa est, ut Optatus lib. II. *contra Parmenian.* & Augustinus *serm. XLVI. de pastoribus* explicant.

§. VII. Vna quoque est Ecclesia, nam idem credunt christiani omnes, & secundum eadem praecepta vitam debent instituere: item unum est caput, eadem sacramenta, eadem gratia & caritas, quibus membra vivificantur. Vnitas autem Ecclesiae spectatur etiam quatenus certis locis inclusa est. Scilicet Ecclesia ipsa universalis in multis coetus particulares distituit, qui sub pastoribus suis adunati ecclesias plures conderibus inter se connexae sunt, Ecclesia universalis sub ministerii capite, pontifice nempe, qui unitatis centrum est, coalescit.

§. VIII. Harmonia vero & unitas inter ecclesias commercio litterarum *canonicarum*, sive *formatarum* fovebatur & explicabatur. Erant eiusmodi litterae *communicatoriae, commendatitiae, dimissoriae*. Communicatoriae dari solebant christianis in Ecclesiae communionem manentibus, ut quocumque irent, in ceteris fidelibus admitterentur, & hospitio exciperentur. Commendatitiae ex probabiliori sententia scribi solebant in commendationem illustrium personarum, sive clericorum, sive laicorum, qui earum fide & auctoritate non solum in negotiis tractandis ab omnibus adiuuabantur, sed etiam clericis, qui in aliam dioecesim, domicilii ibi constituendi causa, concedebant, iisque testabatur episcopus, clericos illos a nexu cum ecclesia sua soluisse, & licentiam dare, ut alienae ecclesiae se adscriberent. Omnes huiusmodi litterae *formatae* dicebantur, quod peculiari forma & signis, ne qua fraus irperet, erant inscriptae. Commercio formatarum unitas & har-

monia inter ecclesias explicabatur: quod ita Optatus *contra Parmen.* lib. II. expressit: *totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.*

§. IX. Foedera, quibus particulares ecclesiae inter se coalescunt, ad promovenda mutua commoda, & universalis Ecclesiae unitatem spectant. Hinc unius ecclesiae legalia acta ab omnibus aliis rata haberi consueverunt, adeo ut ab una ecclesia eiectus, vel depositus, nullibi ad communionem & ordinum officia admitti debeat, donec sententia lata non revocetur. Conc. Nicaen. *can. V.*, Antioch. *can. III. & VI.* Inde etiam clerici uni ecclesiae addicti, nisi bona cum venia proprii episcopi inter clericos alterius ecclesiae referri prohibentur. Conc. Nicaen. *can. XVI. can. apostol. XV. seq.* Christiani quoque peregrinantes in alienis ecclesiis ad communionem non admittuntur, nisi proprii episcopi testimonio instructi, se cum ecclesia sua communicare demonstrent. Conc. Antioch. *can. VII.* Et ubi in una ecclesia fides & religio in discrimen adducitur ceterae ecclesiae earumque pastores praesto esse debent: quo casu locum habet Cypriani sententia: *episcopatus unus est, cuius in solidum singuli partes tenent.*

§. X. Iam christiana Ecclesia etsi in republica nata sit, & fere iisdem, quibus respublica, hominibus constet, tamen societates est ab ea diversa: spectat enim diversum a republica finem, aeternae nempe vitae consecutionem. Per se igitur stat Ecclesia, nec quo sit & perseveret, reipublicae auxilio indiget: & in hoc illa distat a ceteris collegiis, quae sunt in civitate, & ad eundem, qua civitas, finem spectant. Sane numquam sic floruit status christianorum, quam primis tribus seculis, quando ethnici in christianos saeviebant: quod Hieronymus & Chrysostomus agnoscunt.

§. XI. Quamvis autem etiam sine reipublicae auxilio Ecclesia per se manere possit: tamen si per leges publicas probetur, multas consequitur praerogativas: per publicam enim approbationem Ecclesia, non secus ac alia collegia, personam induit in civitate, iuris communis fruitur exercitio, conventus christianorum palam celebrantur: & praeterea ubi publica auctoritas probatio, Ecclesia validior evadit: nam in sui spiritualis potestatis potestatem, qua spiritalis potestas sustinetur, & contumaces metu poenarum externarum ad officium revocantur. Vbi vero Ecclesia auxilium a civilibus potestatibus implorat, earum officium est Ecclesiae advocanti praesto esse. Et ita civiles potestates Deo serviunt, qui iis tuendam Ecclesiam demandavit suam.

§. XII. Verum enimvero hac externae potentiae imploratio-

ne tantum peccatorum conversionem spectavit & spectat Ecclesia. Et quamvis non admittat christiana religio coactionem: tamen utile Ecclesia duxit contra rebelles filios moderatam implorare coactionem, ut metu poenarum excitati errorem suum agnoscerent, & in matris sinum reverterentur. Hinc fini religionis adversatur implorare auxilium potestatis civilis ad mortem contumacibus inferendam. Non est Ecclesiae poenas cum sanguine pascere. August. lib. III. contra Cresconium. Quod si olim ob causas ecclesiasticas reos capite damnarint magistratus, aut imperatores gladio suas leges contra haereticos armarint: facta haec sunt insciis & minime probantibus bonis episcopis. Sed temporis lapsu dices pristinae mansuetudinis plures episcopos oblitus: nam ipsi occidendos, quin etiam cremandos, tradere consueverunt haereticos: licet in traditione parum efficaci ratione exorent magistratus, ne ad mortem usque procedant.

C A P V T II.

De variis christianorum ordinibus.

§. I. Christiani vel sunt clerici, vel laici.	IV. Christiani vel seculares, vel ascetae.
II. Clerici qui?	V. Et vel iusti, vel peccatores.
III. Laici qui?	

§. I. **C**hristiani omnes, qui Ecclesiam componunt, pro varia, qua spectantur, ratione, varios ordines constituunt. Summa divisio ab Ecclesiae regimine desumpta, est, quod alii praesint, alii subsint, vel quod alii clerici, alii laici sint (a).

§. II.

(a) Antiqui scriptores eandem clericorum & laicorum proponunt divisionem, quamvis verbis plures ordines recensere videantur. Sane Eusebius demonstr. evang. lib. VII. cap. 2. in tres classes christianos parit, praefectos, fideles, catechumenos, fideles, catechumenos. Sed in his partitionibus Eusebius & Hieronymus ex uno laicorum duos faciunt ordines: Hieronymus vero clericos in tres classes distinguit.

§. II. Clerici sunt, qui certo solemnique ritu initiati aliquod publicum munus in Ecclesia gerunt, sive praesint, sive ministrent (b). Dicti sunt clerici a voce graeca κληρος, quae proprie sortem significat, translate vero partem sive hereditatis, sive territorii, quae in divisione alicui obveniebat: idque quod eiusmodi divisiones per sortes instituebantur. V. Petr. de Marca diff. de discrimine clericor. & laicor. cap. II. Ex hac translata του κληρον Hieronymus notione epist. II. ad Nepotian. altaris ministros clericos dictos adfirmant, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus fors, idest pars clericorum est: quasi diceret, vel quia pars Domini sunt, vel quia ipse Dominus eis in partem & hereditatem cessit (c). Clerici quoque in antiquis monumentis appellantur canonici, a canone, hoc est matricula & albo ecclesiae, in quo erant eorum nomina descripta: quod Binghamus orig. eccles. lib. II. cap. 1. §. 10. plu-

(b) In scripturis sanctis vox clerici non occurrit ad denotandos christianos sacro ministerio addictas; clerici enim in illis sunt christiani omnes, 1. Petr. V. v. 3. ad Ephes. I. v. 11. quasi qui sorte in veritatis agnitionem selecti sint. Sed inde a secundo seculo vox clericus ad altaris ministros denotandos adhibita est.

(c) Haec interpretatio vocis clerici ex moribus Iudaicis derivatur. Apud Iudaeos Sacerdotes & Levitae, qui in tributum in partitione terrae Chanaan non venerunt, Deum veluti in sortem & partem consecuti sunt: atque ita decimas, primitias, & reliquas obventiones Deo debitas ex divina delegatione adquisiverunt. V. Ioan. Cleric. in Numer. cap. XVIII. v. 20. Et hoc sensu Deus erat κληρος Sacerdotum & Levitarum, & ipsi ex eadem ratione κληρος Dei dicebantur. Simili ratione ex sententia Hieronymi apud christianos altaris ministri audierunt clerici, vel quia solum Dominum partem habent, eumque solum debent possidere: vel quia ipsi pars Domini sunt, & altarium partium expertes, & altari servientes, ex oblationibus, ut olim Sacerdotes, & Levitae ex decimis, habent sustentationem.

Instituta vero christianis magis videtur convenire alia clericorum originatione, quae eos veluti divina vocatione ad sacrum ministerium electos interpretatur: quam vocis clerici notione auctor quidam sub nomine Hieronymi apud Gratianum can. 7. C. 12. q. 1. proponit. Certe vox κληρος translata notione etiam eos denotat, qui non sortium iactu, sed electione & vocatione ad sacrum ministerium vocati sunt: quod in commen. de iure canonico par. I. cap. 2. §. 3. pluribus explicuimus.

pluribus illustrat. Sed lapsu temporis inducta clericorum communi vita, canonici nomen ad clericos in commune viventes restrictum est; quod illi inde relicta communi vita retinuerunt.

§. III. Laici nullo sacro officio in Ecclesia donantur, & tanquam Ecclesiae plebs habentur: dictique sunt laici a graeco *laos plebs*, quasi qui plebem Ecclesiae constituunt, & in rebus sacris a clericis pendere debent (d). Ita verbum *laos* tantum sonat

(d) Iam vero laici a clericis iure divino distinguuntur: & errant profecto Salmasius, Bohemerus, aliique, qui distinctionem inter laicos & clericos iuri ecclesiastico tribuunt. Sane apostolus Actor. XX. 28. aperte episcopos a grege distinguit; & Petrus ep. 1. V. v. 2. presbyteros hortatur, ut gregem Dei pascant, eique non coacte, sed sponte provideant. Porro antiquissimorum patrum testimoniis constat, clericos a laicis vel a prima Ecclesiae aetate fuisse distinctos. Ignatius martyr in epistolis suis saepe ab episcopo, presbyteris, & Diaconis populum diversum proponit. Et Clemens Alexandrinus tradit, Ioannem apostolum post obitum Domitiani ex Patmo insula Ephesum rediisse, & in vicinis locis in quoque adhuc in Ecclesia in opere de praescriptionibus cap. XLI. haereticos sui temporis fugillat, quod mutabilia haberent sacerdotia: alius, inquit, hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras lector; hodie presbyter, qui cras laicus; nam & laicis sacerdotalia munera iniungunt.

Vt vero tanti dogmatis veritas magis elucescat, observare oportet, sacerdotium christianorum duplicis esse generis, unum laxiorem ambitus, quo potestas quodvis religionis officium exsequendi continetur; alterum stricte sic dictum, cui inest Ecclesiae gubernatio, & potestas offerendi proprie sic dicta sacrificia, quae distinctione distant quidem clerici a laicis ratione proprie sic dicti sacerdotii: nam alias omnes christiani sacerdotes sumus, 1. Petri II. v. 9., Apocalyp. I. v. 6. ad rem Origenes hom. IX. in mortificavero; si membra mea ab omni concupiscentia carnis holocaustum obtuli ad altare Dei, & ipse meae hostiae sacerdos efficior. Hoc autem improprium Sacerdotium christiani in baptismo accipiunt: quae patrum doctrina est.

Verum distinctioni clericorum & laicorum iure divino inductae graviter adversatur Tertullianus exhortat. ad castit. cap. VII., ubi distinctionem inter ordinem & plebem Ecclesiae auctoritati tribuit: non-

sonat, laicos non esse in officio, non notam quandam servitutis inurit. Quo sensu ab antiquis dicti sunt etiam *idiotae*, quod vitam agerent in Ecclesia privatam, nulloque officio distinctam, sive docti, sive indocti essent. Etenim apud veteres *idiotae* proprie est privatus homo, nullo publico munere auctus.

§. IV. Iam ad pietatis exercitia fideles relati, alii sunt *seculares*, alii *ascetae*. *Seculares* sunt, qui christianam profitentur religionem, sed ad vitam perfectam non contendunt: dictique sunt *seculares*, non quia vivunt secundum seculi praecepta, sed quia terrenis curis involuti continuum in christianis virtutibus proficiendi studium non sectantur. Contra *ascetae* sunt, qui ad iustitiam & evangelicam praecepta vitam addunt duriorum, rigidi evangelicae virtutis sacerdotes, sive clerici, sive laici sint. Hinc dicti *ascetae*, voce a philosophis mutuata, apud quos, ut Valesius in Euseb. lib. II. cap. 17. observat, *ascesis* virtutis & abstinentiae designabat exercitationem. Nomine *ascetarum* continentur etiam monachi, qui tamen ascesi addunt certae regulae professionem & vitam communem.

§. V. Porro christianorum alii sunt *iusti*, alii *peccatores*. Iusti innocentiam in baptismo partam delictis gravioribus non macularunt, aut si macularunt quidem, per poenitentiam in Dei gratiam restituti sunt. Ex his iustis ubique diffusis & spirituali unitate devinctis spiritualis Ecclesia coalescit. August. lib. VIII. de baptis. cap. 51. Peccatores vero, qui ad Ecclesiam spectant, per humanitatem quidem gravia peccata admiserunt, at parati sunt, ad poenitentiam subeundam, aut actu eam tolerant. Extra Ecclesiam enim sunt rebelles & contumaces peccatores.

CA.

nonne & laici sacerdotes sumus? scriptum est: regnum quoque nos, & sacerdotes Deo & patri suo fecit. Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesiae auctoritas, & honor per ordinis consecrum sanctificatus. Sed doctrina de sacerdotio omnibus communi non sine emphasi de more suo Tertullianus videtur proposuisse, idque constat, quod ex scripturis argumentatur, quae de sacerdotio laxioris ambitus sunt intelligendae. Hinc dum improprium sacerdotium ad proprium elevavit, veluti necessarium consequens deduxit, differentiam inter ordinem & plebem Ecclesiae auctoritate inductam fuisse: in quo turpiter erravit.

CAPVT III.

De ecclesiastica hierarchia.

- §. I. Definitio hierarchiae.
 §. II. Episcopus & presbyter quid.
 III. Gradus inter episcopos.
 IV. Episcopi a presbyteris iure divino distincti.
 V. Initio multae ecclesiae per presbyteros gubernatae.
 VI. In una ciuitate unus episcopus.
- VII. Presbyteri ab episcopo pendentes, & eorum gradus.
 VIII. Diaconi qui, & a quibus instituti?
 IX. Clerici minores & solius tonsurae.
 X. Receptae clericorum partitiones.

§. I. **N**omine hierarchiae intelligimus personarum ecclesiasticarum ordinem episcopis, presbyteris, & ministrationis constantem, cui iure divino regimen & ministerium Ecclesiae commissum est. Trid. sess. XXIII. can. 6. (a).
 §. II. Sunt episcopi summi sacerdotes, qui apostolis in rem etiam totius religionis curam habent & inspectionem, a qua inspectione episcopi nomen factum est. Presbyteri vero sunt secundi ordinis sacerdotes, qui sub episcopis constituti vi suae

(a) Recentiores haeretici, qui Christianum sacerdotium tantum in ministrando constituunt, omnique potestate privant, hierarchiae vocem a patribus Tridentinis consecratam reprobant, campompam compositam traducunt: & ita ministrorum ordinem potius hierodiaconiae, aut hieroduliae, quam hierarchiae nomine dictum vellent. Sed quum Christi sacerdotium praeter ministerium etiam sacram potestatem complectatur, ab ingenio Ecclesiae non videtur abhorreere vox hierarchia, qua ministerio adiuncta significetur longe distans. Sane Origenes hom. XI. in Ierem. & Chrysostomus de Sacerd. lib. III. cap. 15. Ecclesiae praeposituram ἀρχήν, episcopos vero Eusebius lib. VII. cap. 38. & Chrysostomus loc. cit. cap. 14. ἀρχοντας dixerunt, ut mittam Latinos, qui episcopos Ecclesiae principes & praepositos appellant.

CAP. I. DE ECCLESIAST. HIER.

suae potestatis, excepta ordinatione, fere omnes obeunt sacerdotii partes; distinctae sunt *presbyteri* ab auctoritate, quasi senes, non aetate, sed moribus & sapientia. Atque hae sunt receptae *episcopi* & *presbyteri* notiones: nam alioquin hae voces ab antiquis confundi solent; sane etiam episcoporum est auctoritas, & inspectio pariter presbyteris competit.

§. III. Iam inter episcopos, uno excepto Romano pontifice, qui iure divino in universam Ecclesiam primatum obtinet, ex divina institutione nulla est praerogativa; omnes pari consensu praediti honoris & potestatis missi sunt. Verum iure humano gradus hic hierarchiae faciem induit augustiorem: inter episcopos enim inducti sunt *metropolitani* & *patriarchae*. Metropolitani sunt episcopi civitatis in provincia principis, qui universae provinciae tenent sollicitudinem: patriarchae vero, qui pluribus provinciis praesunt. Et ubi potestas ordinis a potestate iurisdictionis veluti distincta habita est, recepti sunt praelati episcopis inferiores, qui quasi episcopalem iurisdictionem sine ordinatione consecuti sunt.

§. IV. Quamvis autem episcopi, excepto summo pontifice, aequali potestate a Christo missi sint; tamen differentia inter episcopos & presbyteros ex dominica auctoritate instituta est: qua in re olim Aeriis & deinceps Albigenes, Waldenses, & tandem Lutherani & Calviniani errarunt, qui omnes docent, ab ecclesiastica potestate profectam esse distinctionem inter episcopos & presbyteros, ut inter plures pari potestate Ecclesiam administrantes, schismatum occasiones tollerentur. Sane constanti Ecclesiae traditione inde usque ab apostolis episcopi & presbyteri tamquam duo distincti gradus exhibentur. V. Nat. Alexand. sec. IV. hist. eccles. diss. 44. §. 2. Item non interrupta in multis ecclesiis series episcoporum ab apostolis derivatur: V. Petav. lib. I. de ecclesiast. hierarch. cap. 2. Quae duo plane demonstrant, ordinem episcoporum ex divina institutione a presbyteris distingui (b).

§. V.

(b) Rei dignitas postulat, ut hic quaedam Hieronymi verba expendamus, qui in comm. in cap. I. epist. ad Titum & in epist. LXXXV. ad Evagrium episcoporum & presbyterorum distinctionem non divinae auctoritati, sed ecclesiasticae consuetudini tribuere videtur. Idem est presbyter, qui & episcopus, sunt verba prioris loci, & antequam diaboli instinctu studia in religionem fierent, & diceretur in populis, ego sum Paulli, ego Apollo, ego autem Cephae, communi presbyterorum consilio

§. V. Verum enimvero etsi iure divino discrimen episcopo-
rum a presbyteris institutum sit; tamen initio praedicationis
evangelicae non omnes ecclesiae integram habuisse videntur
hierarchiam, episcopis, presbyteris, & diaconis constantem.
Nempe apostoli, & qui ad munus apostolatus initio adsumti
sunt, in ecclesiis, quas fundabant, plerumque non moraban-
tur, sed, earum cura presbyteris demandata, evangelium prae-
dica-

ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos
baptizaverat, suos esse putabat, non Christi, in toto orbe de-
cretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur ce-
teris, ad quem omnis ecclesiae cura pertineret, ut schismatum
semina tollerentur. Quam sententiam deinceps Hieronymus con-
firmat variis scripturarum locis, quibus iidem episcopi & pre-
sbyteri vocantur, & hierarchia veluti episcopis & diaconis con-
stans describitur: & demum concludit, consuetudinis ecclesiasticae
esse, quod episcopi presbyteris sint maiores.

Sunt quidem verba ista Hieronymi impeditiſſima, talia tamen
quae possunt cum catholico dogmate conciliari. Ante omnia ob-
servandum, eundem hunc Hieronymum agnoscere discrimen inter
episcopum & presbyterum, & quidem ex dominica veritate indu-
ctum, quod discrimen in ordinatione positum adferit. Quid facit
excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat? cit.
ep. LXXXV. ad Euagr. Deinde Hieronymus exequat presbyteros
episcopis, qui aetate apostolica in plerisque locis ecclesias rege-
bant. At episcopi isti meri videntur fuisse presbyteri, qui episco-
pali potestate aucti erant, dum apostoli per provincias discurrebant
ad propagandum Evangelium. Sane si reapse unum ex episcopis
& presbyteris ordinem faceret, ordinationem non excepiſſet, &
presbyteros potius apostolis, quam episcopis exaequallet. Nec
obstat, quod in hac interpretatione episcopos Hieronymus ipsis
presbyteris exaequaret; nam episcopi aetate apostolica, etsi secun-
di ordinis sacerdotes, ecclesias in omnibus regebant: in quo diffe-
rentes primi ordinis sacerdotes. Itaque sortem presbyterorum com-
mendaturus Hieronymus, provocat ad Ecclesiae gubernationem,
quae plerumque penes presbyteros aetate apostolica residebat. Et
si addat, consuetudini ecclesiasticae, non dominicae auctoritati
deberi, quod episcopi presbyteris sint maiores; id pro ea parte
dictum est, quae spectat ad Ecclesiae gubernationem, non ad
utriusque ordinis intimam naturam, ut constat ex eo, quod Hie-
ronymus aperte presbyteris ordinationem adimat.

dicaturi, alio transcurrerant, quod Epiphanius haec. LXXV.
observat. Presbyteri autem isti ecclesiis praepositi, excepta
ordinatione, munia omnia pastoris obibant, & ab inspectione
& cura etiam episcopi dicebantur: apostoli vero regimini pre-
sbyterorum commissas ecclesias saepe invisebant. Sed non diu
post communis per presbyteros administratio sublata est: &
hinc proprie sic dictus episcopus singulis ecclesiis datus, qui
omni ecclesiae, etiam ipsis presbyteris, praesesset: quod ex-
trema apostolorum aetate in multis ecclesiis ad tollenda schi-
smata factum est.

§. VI. Iam ab ea regiminis forma, quae tandem presbyte-
rium in omnibus ecclesiis episcopo ad tollenda schismata fecit
obnoxium, manavit regula iuris ecclesiastici, unum tantum
episcopum debere esse in una civitate: nam, pluribus consti-
tutis in una civitate episcopis, ecclesia in partes scinderetur.
Hinc antiqui omnes scriptores ecclesiastici unum episcopum
cum presbyterio uni ecclesiae semper exhibent praesidentem.
Et Nicaeni patres can. VIII. statuerunt, ut si episcopi, qui
se Catharos, hoc est puros dicebant, ad ecclesiam catholicam
reverterentur, meri essent presbyteri, aut chorepiscopi, ne
in una civitate duo essent episcopi. Quod si unitas Ecclesiae
postulet, in una civitate duos constitui episcopos, ex indul-
gentia admitti debet. V. Bingham. orig. eccles. lib. II. cap. 13.

§. VII. Secundus hierarchiae gradus proprie sic dictus com-
plectitur presbyteros, sive secundi ordinis sacerdotes, qui in
explicandis sui ordinis officiis ab episcopo pendere debent.
Conc. Laodic. can. LVII. Atque haec presbyterorum ab epi-
scopo dependentia constituit ecclesiae ordinem & honorem,
quo salvo salva pax est, inquit Tertullianus de bapt. cap. XVII.
Iure divino inter presbyteros nulla est praerogativa: at iure
ecclesiastico quidam inter eos gradus instituti sunt, & inde
exorti archipresbyteri, parochi poenitentiarum: quibus iure pro-
prio & perpetuo mandata sunt officia, quae ante promiscue
ab omnibus presbyteris ex episcopi iussione exercebantur.

§. VIII. Ultimus hierarchiae gradus continet diaconos, ter-
tii ordinis sacerdotes, qui episcopis & presbyteris in regenda
Ecclesia deserviunt. Diaconi ab apostolis instituti sunt, iisque
instituendis mensarum servitium & temporalium procuratio de-
dit occasionem, Actor. VI. v. 2. seqq. at una opera iis com-
missum sacrum ministerium, quod universa antiquitas testa-
tur. Hinc Cyprianus ait, apostolos sibi constituisse diaconos
episcopatus sui & Ecclesiae ministros. Et errat profecto Salma-
sius, qui adfirmat, ab apostolis diaconos tantum temporalibus
addictos.

§. IX. Ex apostolica institutione diaconorum fors aequalis: at Ecclesiae auctoritate unus inter eos caput extulit, dictus propterea *archidiaconus*. Quin ubi ecclesia numero fidelium crevit, officia quaedam ex ipso diaconatu excerpta sunt, quae in alios clericos coniecta *minores clericos* induxerunt. Varius pro varia ecclesiarum disciplina fuit clericorum minorum numerus: at in ecclesia Latina quinque ordines constituti sunt, *hypodiaconi* nempe, *acolythi*, *exorcistae*, *lectores*, & *ostiarii*, quamvis temporis lapsu hypodiaconi in maiorem ordinem evaserint. His tandem acceperunt clerici nullo ordine insigniti, sed tantum sola tonsura & habitu in numerum clericorum relati.

§. X. Atque haec satis esse possent ad varios clericorum ordines dignoscendos: sed maioris claritatis gratia subiiciamus receptas clericorum partitiones. Ratione officii clerici vel sunt in sacerdotio, vel in ministerio. Qui sunt in sacerdotio, curam animarum habent, quales episcopi & presbyteri; qui sunt in ministerio, episcopis & presbyteris ministrant, quales diaconi & clerici minores. Porro a dignitate spectati clerici vel sunt maiores, vel minores. Maiores, qui *sacri* etiam vocantur, sunt episcopi, presbyteri, diaconi, & ex nova disciplina etiam hypodiaconi: minores acolythi, exorcistae, lectores, ostiarii. Et demum clerici vel sunt in ordine, vel in officio, conc. Chalced. *can. II.*, vel tantum habitu & tonsura in censum clericorum veniunt. Qui sunt in ordine, vi suae ordinationis munia obeunt ecclesiastica, veluti episcopi, presbyteri, diaconi: clerici minores, & proprie clerici & ordinarii dicebantur: qui vero erant in officio, sine ordine aliquod ecclesiasticum munus explicabant, & proprie erant in *canone* idest matricula ecclesiae; & *promoveri* dicebantur, quales diaconissae, defensores, paramonarii. V. Thomass. *de vet. & nova eccl. discipl. par. 1. lib. 2. cap. 34.* Demum clerici solo habitu & tonsura insignes nec ordine, nec officio augentur; sed sollemni habitus clericalis susceptione ad ordines suscipiendos praeparantur.

C A P V T IV.

De externa Ecclesiae politia.

§. I. Externa Ecclesiae politia ex civili exorta.	VII. Ecclesiastica politia a civili aliquando diversa.
II. Divisio imperii Romani.	VIII. An ecclesiastica politia secuta est civiles mutationes?
III. Regimen politicum in imperio.	IX. Episcopatum institutio ad Ecclesiam pertinet.
IV. Politia ecclesiastica civili respondens.	X. Summus pontifex hodie in-
V. Vestitum in parvis oppidis episcopatus institui.	stituit episcopatus
VI. Ecclesia Orientalis & Oc-	

§. I. **E**Xterna ecclesiae politia in praesenti est ipse ecclesiarum status & dispositio, qua illae certis finibus includuntur, & episcopatus ecclesiis metropolitānis, hae patriarchalibus subsumunt. Summis Ecclesia in hac sua ordinanda politia exemplum a republica. Nempe quum Ecclesia in republica nata sit, optimum iudicavit in ordinanda politia, & in prima ecclesiarum fundatione, & inde in mutationibus publicas formas imitari. Sane Romani imperii notitia cum ecclesiastica collata demonstrat, eminentiores ferme omnes in imperio civitates maioribus etiam in ecclesia donari praerogativis. Bingham. *orig. eccl. lib. IX. cap. 1. §. 5. seq.* Porro si aliquae civitates crescebant in imperio, etiam crescebant ecclesiastici honores: & controversiae de iuribus ecclesiarum ex dignitate civitatis: & controversiae de iuribus ecclesiarum ex dignitate civitatis: & controversiae de iuribus ecclesiarum ex dignitate civitatis. Et synodus Calcedonenlis *can. XVII.* aperte statuit, ut si qua civitas ab imperatoria auctoritate innovata est, vel deinceps innovata fuerit, civiles & publicas formas ecclesiasticarum quoque parvoeciarum ordo consequatur.

§. II. Quo tempore illuxit orbi christiana religio, imperium Romanum in provincias dividebatur, una excepta Italia, quae in undecim regiones divisa erat. Plin. *lib. III. cap. 5.* Provincia plures complectitur civitates ab una metropoli pendentes. Sub Hadriano etiam ipsa Italia abiit in provincias. At deinceps tempore Constantini M. pluribus inter se adnexis provinciis exorta est partitio in dioeceses. Itaque quidquid imperii

perii Romani erat, quarto saltem exeunte seculo in centum viginti provincias tribuebatur, quae vario numero inter se connexae tredecim dioeceses constituiebant: quod constat ex *notitia imperii*: qui liber circa tempus Arcadii & Honorii creditur scriptus. Item ab eodem Constantino profecta est imperii divisio in *Oriente* & *Occidentale*, limitesque in Illirici & Traciae finibus positi sunt. V. Petr. de Marca *de S. C. & I. lib. I. cap. 4.*

§. III. Huic imperii partitioni respondet regimen politicum. Tempore apostolorum & deinceps inter Romanos & Graecos pleraeque civitates proprium veluti senatum: qui *βουλή senatus* aut *ordo* & *curia* dicebatur, habebant: eminebatque inter decuriones *defensor civitatis*, vel *dictator*, qui in civitatis territorio iurisdictionem exercuisse videtur. In civitatibus provinciarum principibus superior erat magistratus, qui *proconsul*, *praeses*, aut alio nomine dictus, universam provinciam regebat. Et sub Constantino. M. singulis dioecesebus praepositus est adhuc amplior magistratus, qui in omnem dioecesim imperium habebat.

§. IV. Ex hac civili politia ecclesiasticam facile cognoscas. Etenim in minoribus civitatibus, ubi cum senatu defensor civitatis, aut dictator rem civilem procurabat, Ecclesia episcopum constituit, qui cum presbyteris rem spiritualem regeret: & in civitatibus provinciarum principibus, ubi proconsules, aut praesides in re civili ius dicebant, ecclesia metropolitanos posuit, qui rebus ecclesiasticis totius provinciae praessent: & demum in civitatibus diocesum principibus constituti sunt patriarchae, episcopi nempe, qui totius dioecesis in spiritualibus inspectionem haberent. Ita triplicis generis natae ecclesiae, episcopales, metropolitanae, & patriarchales, quae inter se connexae & subordinatae erant, non secus ac civitates inferiores in imperio a maioribus pendebant.

§. V. Constitutio ista ecclesiarum episcopalium ad civilis politiae imitationem facta induxit regulam iuris canonici, quae veratur in parvis oppidis & villis constitui episcopatus. Conc. Sardin. *can. VI.* Athana's. *apol. II.* Et decebat quidem tantum in frequentibus civitatibus, quae in imperio habebant proprium magistratum, episcopum constitui, *ne vilescat episcopi* *uolens & auctoritas*. Sed non semper haec regula obtinuit: nam ante & post synodum Sardicensem episcopi in vicis & exiguis oppidis inveniuntur. Bingham. *orig. eccles. lib. II. cap. 12.* Quod si in pago aliquo populos admodum creverit, in eo episcopum ordinari canones Africani permittunt, conc. Carthag. *11. can. V.*, nec enim in hac specie vilescit sacerdotium.

§. VI.

§. VI. Porro ex imperii divisione in Occidentale & Orientale Ecclesia in *Occidentalem* & *Orientalem* tributa est. Nominis ecclesiae Occidentalis veniebant ecclesiae ambitu Occidentalis imperii comprehensae, quas octo, aut novem constituiebant dioeceses, *Macedonicam* nempe, *Dacicam*, *Illyricianam*, *Italicam* stricte sic dictam, *Urbicariam*, sive *Romanam*, *Galliam*, *Hispanicam*, *Britanicam*, & *Africanam*. Ecclesia vero Orientalis continebat ecclesias Orientalis imperii, & quinque dioecesebus constabat, *Orientali* stricte sic dicta, cuius metropolis erat Antiochia, *Aegyptiacam*, *Asianam*, *Ponticam*, & *Thracicam*. V. Petr. de Marca *de S. C. & I. lib. I. cap. 4.*

§. VII. Quamvis autem Ecclesia ad exemplum civilis regiminis externam suam politiam ordinavit; non tamen ita civilibus formis se adstrinxit, ut ab iis numquam discederet. Libertatis, non necessitatis erat publicas formas imitari. Ita in multis regionibus ecclesiastica politia civili non respondet. Et quidem in Occidente multae erant civiles dioeceses, unus tamen patriarcha: & in urbicaria dioecesi, quae decem constabat provinciis (a), nulli erant metropolitani praeter Romanum pontificem, qui iure metropolitico eas ecclesias regebat. Item in Africa, quae sex constabat provinciis, sedes metropolitana non civitati erat adfixa, sed episcopos ordinatione seniores sequebatur, excepta Africa proconsulari, quae Carthagine sedem primatis fixam habebat. Hinc metropolitani in Africa *senes* dicebantur, *can. 100. Cod. Afric. V.* Dupin. *de antiqua eccles. discipl. diss. I. §. 9.* Sed temporis lapsu etiam metropoles Romanae dioecesis, veluti Rhegium, Capua, aliaeque metropolitanos acceperunt.

§. VIII. Semel ad reipublicae formam expressa ecclesiastica politia, una cum civitatum mutationibus etiam mutari solebat; statuit namque synodus Chalcedonenfis *can. XVII.*, ut si pro reipublicae necessitatibus ab imperatore civitatum formae mutentur, *civiles & publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo consequatur*. Hinc ambitiosi episcopi divisiones pro-

(a) Provinciae, quae componebant Romanam dioecesim, erant Picenum suburbicarium, Campania, Tuscia & Umbria, Apulia, & Calabria, Brutium & Lucania, Samnium, Valeria, Sicilia, Sardinia, & Corsica. Calabria olim erat in regione Hydruntina, sed lapsu temporis Calabriae appellatio Imperatorum Graecorum ambitione Brutiis haesit: quod septimo seculo primum factum videtur.

provinciarum ab imperatoribus exorabant, ut ita propriae ecclesiae ad altiorum gradum attollerentur. Verum mutatio ecclesiarum non semper civiles mutationes secuta est: siquidem in tot civitatum mutationibus indignum visum fuit, mutabilia esse sacerdotia. Innoc. 1. *ep. ad Alexandr. Antiochen.* Deinceps imperio Romano Occidentis everso, & ex eius ruinis non sine ingenti motu variis exortis regnis, variam fortunam politia ecclesiastica experta est: sortem enim civitatum quandoque consecutae sunt ecclesiae, quandoque perseverarunt immutatae.

§. IX. Quamvis autem secundum antiquas regulas ecclesiastica politia civilem consequatur; institutio tamen ecclesiarum episcopatum, metropolitanarum, & patriarchalium semper ad Ecclesiam pertinuit. Tantum civilis politia exemplar praebuit, quibus in locis Ecclesia episcopatus & ecclesiasticas metropoles institueret, aut etiam secundum politiam civilem in principis reverentiam ipse canon eligebat, inquit Christianus Lupus *schol. in can. VII. dist. Greg. VII.* Et hinc mutata per principes civili politia, mutationem ecclesiasticam Ecclesiae patres inducere solebant; in synodo enim Chalcedonensi ad patriarchatum evasit ecclesia Constantinopolitana; quamvis iampridem in ordine civili Constantinopolis crevisset.

§. X. Iam in synodo cuiusque provinciae episcopatus olim excitabantur, ita tamen ut illius episcopi consensus accederet, in cuius paroecia ponebatur nova cathedra, *can. 53. Cod. Afric.* V. Lupum *loc. cit.* At lapsu temporis ius erigendi episcopatus, & ecclesiasticas metropoles in Occidente ad Romanum pontificem devolutum est occasione falsarum decretalium, in quibus adferitur, S. Petrum, & Clementem illius successorem, non solum episcopos, verum etiam metropolitanos, archiepiscopos, primates, & patriarchas instituisse, *can. 2. D. 80., can. 1. D. 99.* Quisquis vero sit, qui ecclesias episcopales & alias maiores excitat, sine principis consensu id facere non debet, quod talis ecclesiarum mutatio civilem politiam afficit.

CAP V T V.

De episcopis eorumque in regenda ecclesia potestate.

§. I. Apostoli sibi crearunt successores.	V. Potestas episcopalis initio nullis finibus inclusa.
II. Plenitudo sacerdotii in episcopatu contenta.	VI. Inde suis finibus coercita.
III. Episcopi pro iure suo omnia sacra munia obeunt.	VII. Episcopi aliquando ubique potestatem exercent.
IV. Distinctio episcopalis potestatis.	

§. I. Christus servator noster Ecclesiam, quam in terris collegit, non unius aetatis esse voluit, sed aeternum duraturam promisit. Hinc apostolis dedit suis, ut eam regerent & ordinarent, & in suimet ipsorum locum alios substituerent. Missi sunt eadem potestate, qua Christus ipse a patre missus erat, Ioann. XX. v. 21. Itaque in apostolatus ministerium apostoli alios adsumserunt, sibi que constituerunt successores: qui non apostoli, sed episcopi modesto nomine dici voluerunt: quamvis enim apostoli nomen natura sua modestum sit: (est enim missus) tamen apostolorum miraculis & sanctitate augustius evasit. Spectavit vero successio ista tantum regimen ecclesiasticum, non ea, quae apostolorum propria fuerunt.

§. II. Omnis christiani sacerdotii plenitudo in episcopatu continetur. Nempe Christus ipse summus sacerdos est, omni sacerdotii plenitudine auctus: Christus autem apostolos eadem potestate, qua ipse a patre missus erat, misit: & universa apostolorum potestas in episcopos descendit. Hinc Cyprianus *de unit. Ecclesiae* omnibus episcopis idem sacerdotium ex aequo tribuit: *episcopatus unus est, cuius singuli in solidum partem tenent.* Et antiquior scriptor Ignatius martyr. *epist. ad Trallianos* episcopis Christi attribuit personam, *revereantur omnes episcopum, ut Iesum Christum, existentem filium patris* (a).

§. III.

(a) Plenitudo ista sacerdotii recta ab ipso Christo, non a Romano pontifice in episcopos descendit. Sunt sane episcopi apostolorum successores; apostoli autem recta a Christo sacerdotium

§. III. Iam episcopis competit potestas, qua pro iure suo sacra omnia obeunt munera, & gladium exercent spiritualem. Est episcopatus plenitudo sacerdotii, qua universa spiritualis potestas continetur. Et apostolos & eorum in episcopatu successores eadem potestate, qua ipse a patre missus erat, Christus misit. Fecit quidem multitudo officiorum, ut episcopalis potestas in plures rivulos dispergeretur; at nihil de fontis plenitudine decessit. Inferiores sacerdotes episcopi vices implere intelliguntur, utpote qui in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis vocati censentur.

§. IV. Vulgata & recepta doctrina est, quae in episcopali potestate ea, quae ordinis sunt, a iurisdictione discescit. Spectat potestas ordinis ea, quae characterem episcopalem requirunt; iurdictio vero externam ecclesiae politiam & administrationem, quam episcopi per solam confirmationem adquirunt (b). Et hinc praelati inferiores, qui ordinis episcopalis expertes sunt, sola iurisdictione augentur.

§. V. Potestas episcopalis origine sua nullis locorum finibus coercetur. Sane apostolos in mundum universum ad evangelium praedicandum Christus misit. Marc. XVI. v. 15. In eandem vineam multi missi sunt laborantes. Et reapse apostoli indivulsa caritate & consensione Ecclesiam administrarunt, & non sine signis & portentis ubique praedicarunt evangelium.

acceperunt. Porro docet apostolus, Ecclesiae regimen per Spiritum sanctum episcopis fuisse demandatum, Actor. XX. 28. Et Cyprianus epist. LXIII. scribit, episcopos ecclesiis dominicis in toto mundo divina dignatione praepositos. Et quamvis Optatus lib. VII. contra Parmenian. & Leo M. ferm. III. annivers. adsumptionis suae doceant, per Petrum ceteris apostolis claves fuisse transfusas & communicatas: tamen hac doctrina id dicere voluerunt, apostolis datas claves indivulsa consensione cum capite esse administrandas ut ecclesia una monstraretur. Ad rem Augustinus tract. L. in Ioan. adfirmat, Petrum, quando claves accepit, ecclesiam sanctam significasse.

(b) Ignota veteribus fuit distinctio ista episcopalis potestatis, tum demum invaluit, quum confirmatio episcoporum ab ordinatione separata est. Nempe ex nova disciplina episcopus per electionis confirmationem pastor Ecclesiae constituitur: atque hinc receptum, posse episcopos confirmatos, etsi non ordinatos, Ecclesiam in omnibus administrare, iis tantum exceptis, quae a quocumque ab ordinatione pendent. V. Espon. par. I. tit. 4. cap. 5.

lium. Hinc doctrina illa de uno per universam Ecclesiam episcopatu, qui concordia multorum episcoporum universitate diffunditur. Nemo fraternitatem seducat, inquit Cyprianus de unitate Ecclesiae, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat: episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur.

§. VI. Administratio Ecclesiae ab episcopis in solidum consensionem inducebat, praesertim quod episcopi in regimen Ecclesiae, non in caritatem apostolis successerint. Hinc e re ecclesiastica visum est, singulorum episcoporum potestatem certis finibus coercere, nec in alienis ecclesiis eos posse sacris operari, nisi ex proprii episcopi auctoritate: quod passim canones apud Gratianum caus. IX. q. 2. inculcant, & patres Tridentini sess. VI. de ref. cap. 5. confirmarunt. Fines autem, quibus singulorum episcoporum potestas includitur, paroeciae & dioecesis nomine in antiquis monumentis designantur (c), quamvis vox dioecesis saepe integrum plurium provinciarum tractum denotet.

§. VII. Verantur quidem episcopi in casibus ordinariis ultra paroeciae suae fines spiritualem potestatem exercere: at si salus Ecclesiae periclitetur, pristinam potestatem induunt, & ubique episcopos agunt: quae Cypriani doctrina est in epist. LXVIII. ad Stephanum. Salus Ecclesiae est suprema lex ecclesiastica, & necessitate urgente iura humana non adstringunt: quin potius universa ecclesia velut unus episcopatus reputatur. Hinc Athanasius ab exilio redux in diversis civitatibus, ad curam suam minime pertinentibus, fecit ordinationes, quod tradit Socrates lib. II. cap. 22.; periculum enim erat, ne ecclesia perfidia Ariana obrueretur.

CA.

(c) Vox paroecia origine sua domorum viciniam significat; immo etiam vicos uni civitati addictos. Hinc & ecclesiae a presbyteris administratae, & episcopatus paroeciae nomine recte designantur. Quin late accepta voce etiam provinciae & plurium provinciarum tractus antiquis paroeciae dicuntur, V. Carol. Dufresne glossar. med. & infimae latinit. v. parochia in additionib. Hinc intelligis can. XVII. Chalcedonensem, quo statuitur, ut civiles & publicas formas ecclesiasticarum paroeciarum ordo consequatur. Dioecesis est divisa habitatio, sive administratio: hinc regiones & ecclesiae omnes, quae seorsum reguntur, eo nomine venire possunt: etsi usu Graecorum & legum civilium utriusque codicis Dioeceses sunt integri provinciarum tractus.

CAPVT VI.

De episcoporum officiis.

- §. I. Praecipuum episcopi officium est praedicatio.
 II. Causae intermissae episcopalis praedicationis.
 III. Canones praedicationem inculcantes.
 IV. Episcoporum est praedicatores constituere.
 V. Regulares sine episcopi consensu nequeunt praedicare.
 VI. Episcopi est sacramenta administrare, chrismata & ecclesias consecrare.
 VII. Item preces fundere, & alia pastoralia officia exercere.

§. I. **O**fficia omnia episcoporum ab Ecclesiae cura dimanant, ambituque suo omnes religionis functiones amplectuntur: nulla enim sacri ministerii pars est, quam non contineat episcopatus: ceteri ministri episcopis adiutorio esse intelliguntur, vocati potius in partem sollicitudinis, quam in plenitudinem potestatis. Et primum quidem episcoporum officium est verbi Dei praedicatio: christianae enim religionis fundamentum est doctrinae evangelicae professio: & fieri profecto non potest, ut in Christum homines credant, nisi Christus praedicetur. Tam proprium apostolatus reputant apostoli verbi ministerium, ut mensarum servitium, quo a praedicatione distrahebantur, in diaconos reiecerint: non est aequum nos detelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Act. VI. v. 2. Et hinc factum est, ut antiqui patres thronum episcopi doctrinae & doctoris sedem appellarent.

§. II. Feliciter per quinque priora secula episcopi hanc provinciam exornarunt; nec aliud sunt Basilii, Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, & aliorum episcoporum homiliae, sermones tractatus, quam conciones ad populum habitae. Seculo sexto remissiores in predicando episcopi facti sunt, donec tandem fere conticuerint: praebueruntque silentio causam frequentes in Europam barbarorum incursiones, absentia episcoporum ab ecclesiis suis, doctrinae in multis episcopis defectus, ecclesiarum opulentia, qua episcopatus veluti dignitas commodis adfluens, non onus censebatur, & demum mendicantes, qui artem praedicandi sectabantur, & nulli certae ecclesiae addicti, quocumque mittebantur, praedicabant.

§. III. Interim numquam destitit Ecclesia novis latis canonibus

bus episcopos ad praedicationis officium revocare. Mediis enim seculis nulla ferme synodus celebrata est, in qua de concionibus habendis tractatum non sit. V. Thomasi. *de veteri & nova eccles. discipl. par. II. lib. 3. cap. 85.* Sed harum synodorum canones magis praedicationi consuluisse, quam adegisse videntur episcopos ad praedicandum; statuunt enim, ut episcopi vel per se, vel per alios conciones instituant (a). Verum Tridentina synodus *ses. XXIV. de ref. cap. 4.* indifferetiam istam sustulit, statuitque, episcopos per se teneri ad praedicandum, nisi legitimo impedimento vetentur.

§. IV. Quo casu iusta causa impedimento est, ne episcopi ipsi conciones habeant, eorum est seligere, quos ad praedicandum mittant. Sine venia episcopi nemo aliquid eorum, quae ad Ecclesiam pertinent, potest operari: quae antiqua regula est. Conc. Laodicen. *can. LVII.* Et in specie de praedicationibus vetera monumenta, quae saepe presbyteros sistant praedicantes, semper potestate ab episcopo habita id factum esse testantur. Porro statuerunt Tridentini patres *ses. XXIV. de ref. cap. 4.* ut episcopi in ecclesia cathedrali, si per se minus possint concionari, praedicatores constituent: in aliis vero ecclesiis tum demum praedicatores mittant, si parochi impediti sint, impentis tamen eorum, qui eas praestare tenentur, vel solent. At hoc decreto derogatum non est immemorabili consuetudini, quae alii ab episcopo in ecclesiis non cathedralibus tribuit seligendi praedicatoris facultatem, praesertim quando qui nominant, alunt etiam praedicatores. Fagnan. *ad cap. inter cetera ex. de off. ordin. n. 28.*

§. V. Ex regulis quoque Tridentinis vetantur regulares sine venia episcopi etiam in ecclesiis suorum ordinum praedicationes habere. Regulares vi suorum privilegiorum, quae lapsa iam disciplina de plenitudine potestatis pontificiae obtinuerant, diu insciis, aut invitis episcopis munia pastoralia exercuerunt, & praedicationes habuerunt. Sed Tridentini patres, quod spectat ad praedicationem (ut nunc nihil dicam de aliis ministeriis) privilegia regularium abrogarunt edito decreto, ut nullus secularis, siue regularis etiam in ecclesiis suorum ordinum, con-

(a) Dignus adnotatione est canon quidam synodi Lateranensis sub Innocentio IV., quo inter causas, quibus episcopi a praedicatione excusantur, recensentur multiplices occupationes, cap. 15. ex. de officio ordinarii. Non ita fecissent apostoli, qui omnes alias abiecerunt curas, ut praedicationi insisterent.

eradicante episcopo, praedicare praesumat. Trident. loc. cit. (b).

§. VI. Proximum episcoporum officium est sacramentorum administratio. Quo christiani sumus, non sufficit in Christum credere, sed insuper sacramenta sunt administranda, ut gratia dari, augeri, & deperdita recuperari possit. Hinc episcoporum, ad quos cura Ecclesiae spectat, est sacramenta administrare. Integram hanc provinciam olim episcopi ferme per se procurarunt: sed postquam latifundia & feuda ecclesiis accesserunt, & regimen politicum spirituali adnexum est; administratio sacramentorum, quae ab episcopali characterem non pendet, ferme parochis & inferioribus presbyteris cessit. Item episcoporum est chrisma, oleum sanctum, ecclesias, sacras virgines consecrare, quamvis nonnullas benedictiones etiam presbyteri possint facere.

§. VII. Porro episcoporum officium est continuas fundere preces: praedicatio enim ab oratione feiuncta nihil operatur: publicas preces praecire, alios ad orandum inducere, orationum formulas concipere, libros eo spectantes evulgare, publicas preces extra ordinem indicare; item pauperum, viduarum & omnium miserabilium curam specialem habere, bona & redditus ecclesiarum tamquam Deo intente procurare: dissidentes christianorum animos in concordiam adducere; quaestiones ecclesiasticas in dioecesi exortas ex sacra scriptura & canonibus decidere: canonum sapienter veniam indulgere: & contra christianos contumaces poenas spirituales irrogare. Sed horum officiorum pleraque suis locis fusius explicantur.

CA.

(b) Hoc decreto abrogatum est eiusdem synodi caput II. sess. 3. de ref., quo permittebatur regularibus in ecclesiis suorum ordinum praedicare, modo id facerent de licentia suorum superiorum regularium, & se episcopis sisterent, & ab iisdem peterent benedictionem. Editus fuit iste canon nondum frequentibus episcopis, & est ex iis, quos a patribus Tridentinis temporum injuria extorsit.

CAPVT VII.

De visitatione dioecesis.

- §. I. Episcopi aut per se, aut quam cura pastoralis.
per alios debent ecclesias visitare. IV. Quo iure episcopi visitant exemptos.
II. Finis visitationis. Synodi V. Visitatio quotannis faciendae.
in visitatione celebratae. VI. De procuratoribus.
III. Visitatio tam late patet, VII. Qui procedit visitatio.

§. I. **I**nter officia episcoporum censetur etiam frequens paroeciarum perlustratio. Nisi medici aegrotos convenient, aptam morbis non adhibebunt medicinam. Per se autem debent episcopi ecclesias invisere, nisi ex iusta causa impediatur, can. 11. C. 10. q. 1., Trident. sess. XXIV. de ref. cap. 3. Quando autem episcopi impediuntur, opera presbyterorum, diaconorum, decanorum, aut archidiaconorum paroecias perlustrant, cit. can. 11., cap. 1. ex. de offic. archidiaconi (a): qui omnes visitatores delegata episcopi potestate visitationem perficiebant: at mediis seculis negligentia episcoporum universa archidiaconorum & decanorum potestas evasit ordinaria. Vbi stabat ordinaria ista archidiaconorum & decanorum potestas, eam Tridentini patres loc. cit. restrinxerunt: statuerunt enim, ut deinceps ex consensu episcopi notarium adsumant, per seipsos tantum ecclesias invistant, & unius mensis spatio acta visitationis ad episcopum transmittant.

§. II. Finis visitationis ecclesiarum est inductio & restitutio sanae doctrinae, morum compositio, totius pastoralis cu-

(a) Apud Graecos ad paroecias invisendas stabile & perpetuum officium videtur institutum, quique eo donabantur nepiodourai circulatores audierunt, quod nulli ecclesiae essent addicti sed omnes circumirent, ut Zonaras observat. Cui institutioni causam videtur dedisse synodus Laodicensis can. LXII. quae episcopos in vicis & pagis creari vetuit, eorumque loco constitui iussit nepiodouras, qui per pagos & vicos vice episcoporum cursetarent.

Tom. I.

E

curae explicatio & lapsae disciplinae renovatio . Vt vero rectius finis visitationum posset obtineri , cogebantur synodi ex clericis , nobilibus , & laicis singularum regionum , ubi episcopus residens de vita clericorum generale plebis testimonium exquirebat , de moribus laicorum interrogabat , & ex optimis viris septem seligebat testes , *synodales* dictos , quos delato iureiurando de vitiis eius loci propriis , & de clericorum & laicorum officiis singillatim interrogabat , ut ex Regionis formulis constat . Temporis lapsu synodi non amplius habitae sunt , tantumque episcopi visitantes sine iureiurando de omnibus , quae pertinent ad visitationem , inquirunt , *cap. 1. §. 4. de censib. in 6.*

§. III. Iam vero pro iure suo episcopi invisunt personas & res omnes dioecesis , quatenus tamen spectant ad religionem . Tam late patet visitatio , quam cura pastoralis . Praesertim vero ad clericos , monachos , & alias miserabiles personas spectat episcopi visitantis sollicitudo . Quin de monachis statuit synodus Aurelianensis , *ut non semel , sed saepius in anno episcopi visitent monasteria monachorum , can. 29. C. 18. q. 2.* Nec tantum personae , verum etiam ecclesiae omnes earumque bona episcoporum visitationi subsunt , ut & hospitalia aliaque pia loca . Vtraque enim potestas ecclesiastica & civilis curam hospitalium episcopis demandavit . Conc. Chalced. *can. VIII. L. 46. §. 3. C. de episcop. & clericis.*

§. IV. Hac autem tam late patens episcopi visitantis potestas lapsu temporis multum decrevit : inductae enim sunt de plenitudine pontificiae potestatis monachorum , capitulorum , ecclesiarum , hospitalium , quin singulorum clericorum ab episcopi potestate exemptiones . Et praeterea multa hospitalia & alia loca pia absque episcopi auctoritate fundata sunt , quae episcopis subiecta non censebantur . Sed Tridentini patres multis editis decretis dederunt episcopis , ut tamquam apostolicae sedis delegati visitarent capitula & ecclesias omnes exemptas , itemque clericos exemptos , & monachos extra monasterium degentes , quo casu delinquant . V. *Esper. part. 1. tit. 17. cap. 3.* Porro episcopi facta est potestas visitandi hospitalia & collegia , sive confraternitates laicorum (non tamen quae *apocous* sub regum protectione sunt sine eorum licentia) & pia omnia loca , etiam si eorum cura ad laicos pertineat . Trident. *ses. XXII. de ref. cap. 8.* Sed hoc decretum in plerisque provinciis , & in hoc nostro regno admissum non fuit . Ceterum apud nos ex pactis conventis inter Benedictum XIV. & Carolum olim Regem nostrum *cap. V. art. 1.* episcopi tantum in spiritalibus possunt invisere ecclesias , capellas , hospitalia , & con-

fra.

fraternitates a laicis gubernatas : quae omnia *extauritae* vulgo dicuntur .

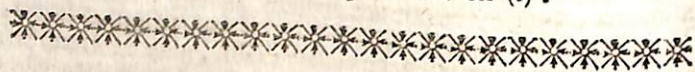
§. V. Pastoralis muneri satis non faciunt episcopi , si semel in vita paroeciam suam perlustrant . Inductio sanae doctrinae , & disciplinae iam lapsae emendatio certe anius visitationis opus non sunt . Quoties visum fuerat , episcopi in veteri disciplina paroecias suas circumibant . Sed iure novo singulis annis visitatio facienda est , nisi id veteris dioecesis amplitudo , quo casu maior pars quotannis , tota biennio perlustrari debet . Trident. *ses. XXIV. de ref. cap. 3.*

§. VI. Iam episcopi visitantibus paroecias suas debentur alimenta , quae *procuracionum* nomine veniunt . Procuraciones istae debent esse frugales , ut pastores decet animarum (b) . Ac mediis seculis visitatorum rapacitate , factu , gula in immensum excreverunt : episcopi enim non , ut pastores animarum decebat , paroecias circumibant , sed superbo comitatu , secumque canes & aves venatorias deferrebant . His malis tandem Tridentina synodus medicinam quaesivit : statuit enim , visitatores modesto comitatu ecclesias circumire , nihil etiam sponte oblatum occasione visitationis accipere praeter victualia , quae frugaliter & modeste pro temporis necessitate ministranda sunt : gratuita vero omnino esse visitationes , si consuetudo ferat , ut

(b) *Interpres originem procuracionum episcopis visitantibus debitarum ab eo iure repetunt , quo laborantibus praestari debent alimenta . Plausibilis certe sententia , cui tamen illud obstat , quod procuraciones mediis seculis invaluerint , quando perpetuos & optimos redditus episcopatus habebant : & alias certi iuris erat , clericos , quibus est ad vitam satis , ex bonis ecclesiasticis vivere non posse . Itaque magis est , ut origo procuracionum , repetatur ab imperio sacro , & institutione beneficiorum , quae feudorum sapientiam naturam . Scilicet subditi & vasalli in signum subiectionis praestabant principi eiusve ministris & domino feudi iter facientibus hospitium & cibaria , quae mansiones & paratae dicebantur . V. Car. Dufresne glossor. med. & infim. latin. v. procuratio . Quum vero sacram potestatem in totam dioecesim episcopi exercerent , & bona ecclesiastica iure quodam feudi beneficiariis dedissent : exemplo principis & domini feudi , dum paroecias inviscabant , procuraciones exigere coeperunt : quod Boehmerum iur. eccles. lib. III. tit. 39. §. 90. seqq. pluribus illustrat . Et inde nata doctrina illa , magis in signum & professionem subiectionis , quam visitationis operam procuraciones deberi .*

ut nihil exigatur. Trid. *ses. XXIV. de ref. cap. 3.*

§. VII. Potestas episcopi visitantis spectat praesertim ea, quae notoria sunt, nec longo indigent examine: proceditque sine formulis iudicialibus, sed sola summaria cognitione, irrogatque potius correctiones, quam poenas ordinarias. Respuit enim longiores moras & exactam cognitionem visitatio. Inde est, quod exemptio non excludit visitationem, quae magis in corrigendo, quam in iudicando consistit: & decreto synodi Tridentinae *ses. XXIV. de ref. cap. 10.* a correctione in visitatione facta interposita appellatio executionem non suspendit: at hoc decretum apud nos receptum non est (c).

C A P V T VIII.

De metropolitanis.

§. I. Metropolitanus quis? Alia eius nomina.	III. Iura metropolitana recensentur:
II. Potestas administrandae provinciae est synodi provincialis.	IV. Lapsu temporis desueta.
	V. Potestas metropolitana superior episcopali.

§. I. **M**etropolita, vel metropolitanus in rebus ecclesiasticis est episcopus civitatis in provincia principis, qui universae provinciae in spiritualibus praest. In antiquis monumentis appellatur etiam primae cathedrae, aut primae sedis episcopus, primas & exarchus provinciae, & in Africa senex ob primatum non sedi, sed aetate tributum. V. Bing. orig. eccles. lib. II. cap. 16. (a).

§. II.

(c) Vt vero sancta episcoporum visitantium consilia melius procederent, ministri regii, quos missos dominicos appellabant, olim comitari solebant episcopos: atque ita armata manu ad pietatem inducebantur, qui episcoporum admonitionibus non cedebant, capitul. reg. Franc. lib. II. cap. 26.

(a) De prima metropolitanorum origine inter doctos non convenit. Iacobus Vsserius, Beveregius, & in primis Petrus de Marca de C. S. & I. lib. VI. cap. 1. contendunt, eos ab apostolis institutos fuisse: contra ex veriori sententia Dupinus diss. I. de antiqua Eccles. discipl. metropolitanorum originem a moribus

§. II. Potestas regendae provinciae ex antiquis moribus & regulis potius penes synodum provincialem, quam penes solum metropolitanum residebat. Etenim omnes unius provinciae episcopi unum componebant corpus, cuius caput erat metropolitanus, membra vero episcopi comprovinciales. Ita nihil magni momenti in suis paroeciis praeter metropolitani sententiam episcopi faciebant; & vicissim absque omnium sententia res magni momenti non agebat metropolita, can. XXXV. apost., conc. Antioch. can. IX. Ergo bis in anno synodus provincialis erat celebranda, ut omnium rationabili decreto res ecclesiasticae tractarentur, & plurimorum sententia obtineret. Conc. Nicaen. can. V. & VI. Sed labentibus annis synodi provinciales rariores factae sunt, & ius administrandae provinciae sensim ad solum metropolitanum devolutum est, cap. 52. ex. de sentent. excommunicationis.

§. III. Iura metropolitanorum plura in antiquis canonibus proponuntur. Et primum quidem metropolitani cum episcopis provincialibus episcoporum electiones dirigeant, eosque ordinabant. Conc. Nicaen. can. IV. & VI., Laodic. can. XII. Item (11) synodum provincialem indicebant. Conc. Antioch. can. XX. Et quemadmodum metropolitani erat synodum indicare, ita episcoporum erat stato tempore convenire, & in synodo suffragium ferre: & hinc episcopi provinciae suffraganei dicti sunt. Ad metropolitanum quoque (111) spectat de delictis episcoporum iudicare, et de appellationibus ab eorum sententiis cognoscere, idque, si causae sint graviores, in provinciae syno-

bus ecclesiarum repetit: quasi nempe Ecclesiae factis ipsis se accommodaverit receptis populorum moribus, qui ad civiles metropoles confluebant, sive ad iudicia expedienda, sive ad merces comparandas. Sane synodus Antiochena can. IX. ob eam rationem statuit, omnes episcopos scire debere, metropolitanum curam totius provinciae habere, quod in metropolim undequaque concurrant omnes, qui habent negotia. Promovit quoque potestatem metropolitanorum auctoritas apostolorum, vel virorum apostolicorum, qui ecclesias in civilibus metropolibus fundarunt, vel datis litteris instituerunt. Quod si in scriptis apostolicis ecclesiae designentur per provincias, in quas ea aetate Romanum imperium dividebatur: id tantum probat, fuisse distinctas ecclesias per provinciarum distinctionem, non vero etiam arguit, ab apostolis in metropolibus institutos fuisse episcopos, qui toti provinciae praecessent, quod Dupinus doc. cit. recte observat.

synodo, *can. apost. XXV.*, conc. Chalced. *can. IX.* Porro (iv) cura totius provinciae incumbit metropolitanis, ut in omnibus parocciis omnia recte fiant: & hinc totam provinciam vel ejus partem circumveant & invisunt, *cap. 1. de censib. in 6.* Et dentum (v) episcopis, qui ab ecclesiis suis discedere coguntur, litteras *formatas* dabant.

§. IV. Haec metropolitanorum iura temporis decursu ferme abolita sunt, & eorum accessione sedes Romana crevit. Itaque episcoporum electiones, confirmationes, & consecrationes auctoritate pontificis expediuntur, quamquam in multis provinciis episcoporum nominatio ex novis institutis ad principes pertineat. Item causae maiores episcoporum, in quibus de eorum depositione, translatione, & cessione agitur, pontifici reservatae sunt: quod ius coepit a falsis decretalibus, in quibus saepe inculcatur, non posse provinciae synodos deponere episcopos, sede Romana inconsulta. Et secundum praesentem disciplinam minores tantum episcoporum criminales causae a synodo provinciali, vel iudicibus in ea electis iudicantur & puniuntur: Trident. *ses. XXIV. de ref. cap. 5.* Nec iure novissimo metropolitani invisunt provincias, nisi causa prius expensa & probata in synodo provinciali. Trident. *loc. cit. cap. 3.*

§. V. Quaecumque vero fuerit & nunc sit metropolitani potestas, non complectitur ordinarias episcoporum functiones, sed est episcopali potestate superior, qua episcopi a sacris canonibus devii coercentur. Certe patres Antiocheni *can. XI.* adum universae provinciae curam metropolitanis committunt, addunt, *unumquemque episcoporum habere suae parochiae potestatem.*

CAPVT IX.

De auctoritate & usu pallii.

§. I. Pallium quid?	lium petunt.
II. Pontifices pro iure suo pallium concedunt.	V. Pallii virtus.
III. Cum pallio olim concessus apostolicus vicariatus.	VI. Pallium quomodo petendum.
IV. Metropolitanis necessario pallium.	VII. Pallium personae cohaeret.

§. I. **M**Oribus praesentibus metropolitani pontificalis officii plenitudinem post acceptum pallium possunt explicare: Pallium initio vestis imperialis fuisse videtur, quae ab imperatoribus dabatur patriarchis ad Christi sacerdotium condecorandum V. Petr. de Marca de C. S. & I. lib. VI. cap. 6. & Thomass. de veteri & nova eccles. discipl. part. 1. lib. 2. cap. 53. Et ita praeclarum indumentum, quo totum corpus ad talos usque operiebatur, cappis hodiernis haud absimile. Sed inde pallium in exiguam abiit fasciam de candida lana in modum circuli contextam, quae humeros cingit, habetque ab utraque parte duas lineas in pectus & humeros impendentes cum quatuor purpureis crucibus intextis ante & retro, a dextris & sinistris, tribusque aciculis aureis consuitur & adligatur. Ita Innocentius III. lib. 1. de myst. missae cap. 63. pallium describit. Sed hodie sex & nigri coloris cruces sunt.

§. II. Semel acceptum pallium de adfensu imperatoris patriarchae metropolitanis mittebant. Vigilius papa ep. 1. ad Auxanium, Gregor. M. lib. VII. ep. 5. Nefas videbatur, imperatore infcio, aliis dare, praefertim quando usus purpurae & regiae vestis privatis erat interdictus. Sed inde ubi ob haereticum conoclastarum dissidia inter Romanos pontifices & imperatores exorta sunt, pontifices sine principis adfensu sibi sumserunt, & aliis pallium dederunt. Quin imperio Graeco a Latinis occupato, in synodo Lateranensi statuit Innocentius III. ut deinceps patriarchae Orientales a Romano pontifice pallium acciperent, illudque a papa acceptum suffraganeis impertirent suis, cap. 23. ex. de privilegiis. Sed isti omnes patriarchae Latini & Latinorum fuerunt, non aliorum: quod Franc. Florens tract. de auctorit. & usu pallii recte observat.

§. III. Iam Romani pontifices, quo primum tempore aliis pal-

pallium mittere coeperunt, tanto honore metropolitanos. qui ad eorum consecrationem pertinebant, ornarunt, itemque Occidentis insigniores metropolitanos, quibus vices suas in provinciis demandabant. Digna nempe res erat, ut qui vices summi pontificis in ecclesiis sustinebant, pontificio etiam emerent ornatu. Ita factum est, ut pallium concessum praecipuis Occidentis metropolitanis, qui ad pontificis consecrationem non pertinebant, pontificiam legationem etiam adferret. Gregor. M. *Lib. XII. cap. 31.* Hinc sexto seculo metropolitani pallii habendi erant cupidissimi, illudque meritis exigentibus, precibus petentium & saepe etiam regum fatigati parce admodum pontifices concedebant. Eximia dignitas vicariatus apostolici pallio intexta passim & sine delectu non erat tribuenda. Pallio autem & vicariatu sedis apostolicae acceptis, metropolitanis, qui summa libertate in ecclesiis administrandis usi erant, arctius sedi apostolicae propter acceptum vicariatum adhaeserunt, & veluti pontificis vicarii facti sunt. Et ita pontifices suam patriarchalem potestatem per Occidentis provincias magis magisque prodixerunt.

§. IV. Verum labentibus annis vicariatus sedis apostolicae a pallio distractus: & metropolitani omnes Occidentis a summo pontifice pallium acceperunt, immo necessitati illius petendi subiecti sunt (a). Praeivit huic novitati Bonifacius legatus pontificis in synodo Gallicana anno 1000. habita: certe vero medio seculo octavo omnes Occidentis metropolitani pallium iam adepti erant: quem receptum morem synodus octava generalis can. XVII. apud Anastas. *Biblioth.* confirmavit (b). Peten-

(a) Pallium privilegio summorum pontificum etiam multis episcopis concessum est. Episcopis vero concessum pallium, eos a metropolitanorum iurisdictione non eximebat: quod pontifices exprimebant in concessione, licet non defuerint episcopi, qui pallio accepto a metropolitanis potestate se subditos putarent.

(b) Sed qua tandem ratione metropolitani omnes pallium acceperint, immo necessitati illius petendi subiecti fuerint, dictu facile non est. Petrus de Marca de C. S. & I. lib. VI. cap. 7. ad evenisse docet calliditate & astutia, ut metropolitani Occidentis magis obnoxii fierent summo pontifici, eique praecipuo quodam iure subicerentur: idque probat ex facto episcoporum Galliae, qui in synodo Gallicana anno 1000. rem promovente Bonifacio episcopo, summi pontificis legato, statuerint, ut episcopi in unitate & subiectione Romanae ecclesiae viverent, & metropo-

tenentes vero pallium metropolitani summo pontifici primum canonicam obedientiam iurato promiserunt, deinceps etiam fidelitatem ei similem, quam vasalli dominis suis in recipendis feudis promittere tenentur.

§. V. Virtus pallii in nova disciplina prorsus insignis est. Continetur nimirum in pallio pontificalis officii plenitudo cum archiepiscopalis nominis appellatione, ut Innocentius 111. in cap. 3. ex. de auctoritate & usu pallii loquitur (c). Et ita ante pallii receptionem vetantur metropolitani munia pastoralia obire, & ipsum nomen archiepiscopi sumere, utut fuerint consecrati. Quod

litani a summo pontifice pallia peterent; tamen inde in ambiguo fuerunt, an pallia petere deberent, veriti, ne novitate illa ad insolitam quandam reverentiam in sedem apostolicam adigerentur. Contra Ludovicus Thomassinus de vet. & nova eccles. discipl. par. I. lib. 1. cap. 55. tenet, ipsos metropolitanos sponte sua necessitati petendorum palliorum se subiecisse, receptosque semel mores deinceps in concilio generali fuisse confirmatos: additque, petitionem illam palliorum a Romano pontifice, quam auctore Bonifacio synodus Gallicana decreverat, libertatis potius, quam servitutis fuisse argumentum. Sed videtur non posse negari, in palliorum petitione, quam synodus Bonifacii a metropolitanis expressit, insolitam quandam obedientiam erga summum pontificem fuisse involutam: nam pallium etsi tum non deferret apostolicum vicariatum: tamen metropolitanos Galliae, ut tum nulli patriarchae subiecti erant, summo pontifici tamquam patriarchae eiusque synodo addicebat. Ceterum libenter agnosco, non machinis & artibus eo devenit, sed potius quod Gallicanae ecclesiae status ita postulabat: quod par. I. comment. de iure canonico cap. 9. pluribus explicuimus.

(c) Vnde plenitudo ista pontificalis potestatis pallio accesserit, nodus est vindice dignus. Omisissis aliorum sententiis, mihi plenitudo ista potestatis pallio intexta a vicariatu sedis apostolicae quem pallium deferre solebat, videtur repetenda. Sane qui vicariatum sedis apostolicae cum pallio olim accipiebant, saltem patriarchalia iura pallio referebant accepta: nec ea, nisi pallio accepto, poterant explicare. Sequentibus temporibus ubi vicariatus sedis apostolicae a pallio distractus est, plenitudo potestatis in pallio contenta, quae erat patriarchalis, sic suscepta fuit, quasi esset pontificalis, hoc est, pastoralis. Cui dogmati magis adhæserunt pontifices, postquam necessitas petendi pallii omnibus metropolitanis injecta est.

Quod non est ita accipiendum, quasi pallium ipsum conferat potestatis plenitudinem: sed ita, exercitium potestatis in ordinatione iam receptae tantum post acceptum pallium posse explicari. Novum profecto non est, ecclesiam modum imponere potestatis utur iure divino datae. Et ita, quod spectat ad pontificalium usum, melior videtur conditio episcoporum, quam metropolitaram: illorum enim officia pastoralia nulli externo ornamento sunt addicta.

§. VI. Iam pallium intra tres a consecratione menses metropolitani petere fortiter debent, *can. 2. D. 100.*, consueta formula *instante, instantius, instantissime*: idque ex antiqua disciplina descendit; qua metropolitani percipendi erant pallii, quo apostolicum vicariatus dabatur. Petitione pallium in altari sepulturae S. Petri benedicuntur, & inde conceditur: quae disciplina seculo undecimo exeunte iam recepta erat, *cap. 4. ex. de electione*. Ipsi metropolitani per se pallia petere debebant, quamvis iam pridem obtinuerit, ut vicaria alterius operae pallium petatur.

§. VII. Pallium semel acceptum personae cohaeret, nec aliud eo uti potest. Hinc pallium non commodatur, & quisque cum eo sepeliendus, *cap. 3. ex. de auctorit. & usu pallii*. Accepto autem pallio non semper utuntur metropolitani, sed tantum certis locis, diebus, & officiis, *can. 6. & 8. D. 100. cap. 1. & 5. ex. eod.*: qua in re a Romano pontifice distant: etenim Romanus pontifex semper & ubique utitur pallio, idque ex ea ratione factum Innocentius *III.* affirmat, quod Romanus pontifex potestatis plenitudine auctus est, ceteri vero episcopi in sollicitudinis partem vocati sunt, *cap. 4. ex. eod.*

C A P V T X.

De patriarchis & primatibus.

§. I. Patriarcha quis? Eius iura.	IV. Potestas patriarchalis Romani pontificis.
II. Patriarchatus Constantinopolitanus.	V. Fines Constantinopolitani patriarchatus.
III. Et Hierosolymitanus.	VI. De primatibus.

§. I. Patriarcha, qui olim dicebatur archiepiscopus, in re ecclesiastica episcopus est, qui integrae dioecesi praest, pluribus invicem coniunctis provinciis. Hinc patriarchalia iura

iura sunt metropolitans ampliora. Et sane patriarchae ordinant metropolitans, conc. Chalced. *can. XXVIII.*, indicunt synodum dioecesanam, eique praesunt. Item ad patriarcham a metropolitani & synodi provincialis sententia appellatur. *L. 29. C. de episc. audientia, novel. CXXXIII. cap. 22.*: & cessantibus metropolitans patriarcha etiam in episcopos dioecesis animadvertit. Nec aliquid magni momenti agere licet metropolitans, antequam patriarcha consulatur. Conc. Chalced. *act. V. (a)*. §. II.

(a) De prima patriarcharum origine acerrime inter viros doctos concertatur: Baronius, Valesius, Pazius, ab apostolis institutos patriarchas contendunt. Contra Dupinus moribus ecclesiarum ante synodum Nicaenam receptis patriarcharum institutionem tribuit. Item Balsamon, & recentiores Graeci in synodo Nicaena patriarchas institutos autumant: & demum Launois, Basnagius, & Caveius in synodo Constantinopolitana anno CCCLXXXII. id contigisse propugnavit. In tanta virorum doctissimorum discrepantia videtur ea sententia praeservenda, quae patriarchas ante synodum Constantinopolitanam ignotos pronunciat. Sane constans est canonum Nicaenorum sententia, causas omnes provinciales in synodo provinciae esse finiendas: qua de re plura habet Dupinus *diff. II. de antiq. ecclesi. discipl. cap. 1. & 2. nec appellationes a synodis provincialibus ad patriarchas ordinariae evaserunt, nisi postquam synodus Constantinopolitana can. II. ecclesiam Orientalem in dioeceses partita est, & Theodosius Junior dioecesis concilium ordinario iure haberi permisit, L. 45. C. Th. de episcopis & clericis*. Porro toto ferme quarto seculo metropolitani ab episcopis comprovincialibus fuerunt ordinati, idque secundum canones Nicaenos: *V. Bevereg. in can. VI. conc. Nicaen. n. 7.*

Huius autem sententiae graviter videtur obflare canon *VI. Nicaenus*, quo ex iam receptis ecclesiarum moribus confirmatur potestas episcopi Alexandrini per Aegyptum, Lybiam & Pentapolim, & similiter exemplo ecclesiae Alexandrinae confirmatur iam assumpta potestas episcopi Romani. Sed potestas episcoporum Alexandrini & Romani tempore synodi Nicaenae recepta, etsi per plures provincias diffusa, metropolitica potius erat, quam patriarchalis. Sane per Aegyptum & provincias Romanae dioecesis diu nulli fuerunt metropolitani: & ita episcopi Alexandrinus & Romanus etiam in provinciis suarum dioecesium episcopos ordinabant quod de episcopo Alexandrino aperte testatur Epiphanius haer. *LXVIII.* Tantum provinciae amplitudine, non iuribus metropolitans episcopi Romanus & Alexandrinus a ceteris metropolitans

§. II. Iam vero ante synodum Chalcedonensem sex videntur fuisse in universa Ecclesia patriarchatus, Romanus nempe, Alexandrinus, Antiochenus, Ephesinus in dioecesi Asiana, Caesariensis in Pontica, & Heracliensis in Thracica (b). Sed in ipsa synodo Chalcedonensi *act. XV. & can. XXVIII.* ex Ephesino, Caesariensi, & Heracliensi constitutus fuit Constantinopolitanus patriarchatus, idque absentibus & inde etiam repugnantibus Romanis legatis. Creverat in ordine civili Constantinopolis, & nova Roma evaserat. Et ita ecclesiastica politia civilem imitante, iustum visum fuit, etiam in ordine ecclesiastico augeri sedem Constantinopolitanam. Interim Romani pontifices prospicientes, quo erat evasura ambitio episcoporum regiae urbis, huic novitati adversati sunt, canonesque Nicaenos concilios proclamarunt. Sed temporis lapsu Constantinopolitanus patriarchatus ab universa ecclesia cognitus & probatus est.

§. III. Item in eadem Chalcedonensi synodo Hierosolymitanus patriarchatus institutus est. Hierosolymitana ecclesia merus initio fuit episcopatus: sed quia ibi facta sunt nostrae religionis fundamenta, semper summo honore habita est. Hinc elati episcopi Hierosolymitani coeperunt cum episcopis Caesariensibus, quibus utpotè metropolitanis suberant, de primatu contendere. Nihil vero profecerunt usque ad Theodosium Iuniorum, a quo Iuvenalis episcopus Hierosolymitanus rescriptum impetravit, quo sedi Hierosolymitanae tres Palaestinae, duae Phoeniciae & Arabia, quae provinciae ad Antiochenam ecclesiam pertinebant, subiciebantur. Hinc de violatis ecclesiae suae iuribus conquestus Antiochenus patriarcha, contrario eiusdem principis rescripto in pristinum ius restitutus fuit. Contrariis rescriptis, sive potius ambitione Iuvenalis exorta controversia usque ad synodum Chalcedonensem perstitit,

stabant. Quod si Hieronymus epist. LXI. ad Fammach. & Innocentius 1. epist. ad Alexandr. Antiochenum, alique veteres a canonibus Nicaenis patriarchalem potestatem reperiunt; id dixerunt bona fide, re diligentius non expensa. Attendebant nempe ad sui temporis disciplinam, & quid simile in canonibus Nicaenis invenientes, ab eo synodo patriarchas institutos dicere potuerunt.

(b) Episcopi Ephesinus, Caesariensis, & Heracliensis veri nominis fuerunt patriarchae, licet apud veteres quandoque exarchi dicantur: errantque profecto, qui eis tribuunt exarchi dignitatem, quam patriarchali inferiorem faciunt: quod multis Dupinus de antiq. eccles. discipl. diff. I. §. 11. probatum dedit.

tit, in qua ex partium consensu statutum, ut episcopus Hierosolymitanus tres Palaestinas, Antiochenus vero Phoenicias duas & Arabiam haberet. Conc. Chalced. *act. VII.* Et ita ex uno Antiocheno duo emerferunt patriarchatus (c).

§. IV. Potestas patriarchalis Romani pontificis origine sua per totum Occidentem non videtur extensa, sed tantum Romana dioecesi, quae decem constabant provinciis, Romae tamquam metropoli addictis, includebatur. Sane Romani pontifices in Gallia, Hispania, Africa, & Italica dioecesi stricte sic dicta, cuius metropolis erat Mediolanum, metropolitanos per plura secula non ordinarunt. V. Dupin. *diff. 1. de antiq. eccles. disciplina* §. 13. Porro nec ante receptos canones Sardicenses (quod sero tandem factum est) ex toto Occidente ad Romanum pontificem in causis ecclesiasticis provocatum fuit (d). Sed temporis progressu, vicariis perpetuis institutis, pal-

(c) Romani pontifices ab initio patriarchatui Hierosolymitano consenserunt, contra adversati sunt Constantinopolitano: & tamen causa ecclesiae regiae urbis potior videri possit. Cur tam varie? Iam praevidebant pontifices, quo tandem erant evasuri episcopi Constantinopolitani imperatorum potentia freri. Quidquid vero huius rei sit, ab hoc tempore quinque hoc ordine numerati sunt patriarchatus, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus.

(d) Rei dignitas postulat, ut aliquid addamus de ecclesiis suburbicariis, quibus potestas patriarchalis pontificis olim inclusa dicebatur. Conc. Nicaen. can. XI. ex antiqua versione, Rusin. lib. I. hist. cap. 6. Ecclesias suburbicarias Salmasius, Iac. Gothofredus, alique intra centesimum ab urbe lapidem, quae regio ad praefecti urbi iurisdictionem pertinebat, includunt: contra Sirmondus & Dupinus per Comanum Dioecesis, quae decem provinciis vicario urbis subiectis constabat, extendunt: nec desunt, qui ecclesias suburbicarias easdem esse cum ecclesiis Occidentis docent. Tot inter ambages media Sirmondi sententia videtur praefenda. Etenim antiqui ecclesias suburbicarias, eodem sensu, quo provincias suburbicarias, dixerunt: provinciae vero suburbicariae non aliae, quam provinciae Romanae dioecesis veteribus erant, L. 1. C. Th. si per obreptionem fuerint impetrata. V. Dupin. cit. diff. §. 9.

Potestas quidem patriarchalis summi pontificis per totum Occidentem non extendebatur: at sedes apostolica ecclesias omnes Occidentis eminenti potestate regebat. Versabatur potestas ista sedis

passiorum petendorum metropolitanis iniecta necessitate, falsis decretalibus, missis in provincias frequentius legatis ampla potestate instructis, per totum Occidentem Romanus patriarchatus productus est.

§. V. Fines quoque Constantinopolitani patriarchatus in synodo Chalcedonensi positi & patriarcharum ambitione, & imperatorum potentia longe lateque producti sunt; quod praecipue contigit sub Leone Isauro, qui ira percitus in pontifices, quod impia eius edicta de frangendis sacris imaginibus reiecerint; quidquid intra Siciliam & Thraciam imperii Graeci erat, throno Romano subtraxit, & Constantinopolitano addidit. Hinc nedum Illyricum, Epirus, Achaja, & Macedonia: verum etiam Sicilia, & pleraeque maritimae suburbicariae ecclesiae, quae erant in imperio Graeco (in mediterraneis regionibus imperabant Longobardi) Constantinopolitanam diocesim auxerunt. Item Bulgaria post multas concertationes circa noni seculi medium throno Constantinopolitano cessit, quod multis Dupinus enarrat. Suburbicariae ecclesiae steterunt sub Constantinopolitano patriarcha usque ad Normannos, qui devictis Saracenis & Graecis, subtractas ecclesias throno Romano restituerunt.

§. VI. Iam a patriarchis proprie sic dictis distant *primates*, qui pluribus quidem praesunt metropolitanis, sed Romano pontifici tamquam patriarchae subiecti sunt. Hoc sensu accepti primates instituti sunt in ecclesiis Occidentis, iisque instituendis falsae decretales causam praebuerunt; quod Petrus de Marca *diff. de primatibus n. XXIII.* observat. Nimirum deletio Occidentis Romano imperio, mutata est civilis politia, & tot emerferunt metropoles, quot regna fuerant instituta. Quoniam vero ecclesiastica politia civilem consequebatur, iustum visum est, regnorum principes civitates etiam in ordine ecclesiastico potestate augeri. Hanc disciplinam promovit Isidorus Mercator, qui in suis putidis mercibus passim inculcat apostolica auctoritate fuisse constitutum, ut in nobilioribus civitatibus instituuntur *primates*, *can. 1. D. 99.*, quos (ne quid-

apostolicae in ferendis canonibus ad fidei & disciplinae confirmationem & observantiam, in relationibus accipiendis & discutiendis, & in maioribus causis non sine illius scientia finiendis. Et de hac potestate loqui videntur veteres patres, dum solidum Occidentem summo pontifici tribuunt: qua de re in comment. de iure canonico par. I. cap. 10. abunde diximus.

quidquam de potestate sedis apostolicae deminueret) veluti medios inter metropolitanos & pontificem describit, *can. 7. & 15. C. 2. q. 6.*, eosque etiam *patriarchas* appellat. Usurpavit autem Mercator hac in re vocem *primatis* contra veterem receptam notionem: *primatis* enim nomine apud veteres metropolitanus veniebat (e). Receptis in Occidente falsis decretalibus ex earum formula instituti sunt primatus Bituricensis, Lugdunensis, Toleranensis, Pisanus, Bariensis, alique, quibus a metropolitanis appellationes concessae, & ius anteferendae crucis datum. Sed hodie tantum primas Lugdunensis appellationis iura conservat, ceteris vero tantum reliqua est quaedam honoris prerogativa.

CAP. XI.

De Romano pontifice.

§. I. S. Petrus supra apostolos constitutus.	IV. Iura primatus.
II. In quo consistat Petri primatus.	V. Romanus pontifex canonibus subiectus.
III. Primatus perpetuus, & Romanae ecclesiae commissus.	VI. An subest iudicii ecclesiasticis?

§. I. **R**omanus pontifex episcopi, metropolitani, patriarchae, & successoris S. Petri personam in ecclesia sustinet. Nos de eo tractaturi, tantum successoris S. Petri spectamus praerogativam, qua fit, ut in universam ecclesiam primatum obtineat, Et quidem S. Petrum eminenti supra ceteros

(e) *Generatim primas is dicitur, qui primum ut praecipuum locum alicubi occupat. Sed in re ecclesiastica usu scriptorum olim primates erant metropolitani, nisi adiuncta aliud innuerent. V. Dupin. diff. I. de antiq. eccles. disciplina §. 2. Interim mentitus Isidorus primatis nomen ad magnarum urbium episcopos designandos usurpavit. Primas dioecesis can. IX. & XVII. concilii Chalcedonensis ex versione Dionysii Exigui Mercatori occasionem videtur dedisse ad primatis vocem in amplio sensum attollendam, quod forte crediderit. primates dioecesis cum primatibus antiquos dictis eosdem esse.*

teros apostolos potestate fuisse donatum, in Evangelio consignatum est. Sane Christus se supra Petrum Ecclesiam suam aedificaturum conceptis verbis edixit, Matth. XVI. v. 18.: Petro regni caelorum claves promisit, Matth. eod. v. 19.: eique ter rogato an se amaret, agnorum, & ovium curam commisit, Ioan. XXI. v. 15. *segg.*, hoc est, nedum fidelium, sed etiam pastorum curam demandavit, ut eum locum patres interpretantur. Et quamvis quod Petro Christus promisit, aliis etiam apostolis reapse dederit, Ioan. XX. v. 21. *segg.*, & ecclesiam suam supra omnes apostolos fundarit, ad Ephes. II. v. 20.: exploratum tamen est, aliquid precipuum Petro fuisse collatum; quod passim ecclesiae patres agnoscunt.

§. II. Quo igitur natura ecclesiastici primatus Petro concessi intelligatur, quid praecipuum prae reliquis apostolis Petrus habuerit, constare debet. Sunt qui putant, omnes apostolos parem honoris & potestatis gradum accepisse; sed ceterorum potestatem fuisse personalem, quae cum ipsis desineret, Petri vero *realem*, quae in successores transiret. Verum ita attoluntur pontifices supra reliquos episcopos, non Petrus super apostolos. Magis Evangelio congruere videtur, omnes apostolos ratione apostolatus pares fuisse: sed Petrum positum fuisse veluti centrum ecclesiasticae unitatis, eoque nomine ceteris fuisse praelatum. Sane apostolos pari potestate, sed ad unam Ecclesiam administrandam, Christus misit. Et ita necesse erat ecclesiasticae unitatis centrum & principium. Selegit ergo Petrum, eumque totius Ecclesiae fundamentum constituit, cui ratione unitatis ceteri omnes subiicerentur. Ad rem Cyprianus lib. de unit. Ecclesiae, hoc utique erant ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti honoris & potestatis, vel exordium ab unitate profisciscitur, ut ecclesia una monstretur.

§. III. Haec vero Petri supra ceteros apostolos praerogativa dubio procul personalis non fuit, ut cum illo extingueretur. Etenim primatum non propter Petrum, sed propter unam semperque duraturam Ecclesiam Christus instituit. Ita perpetua primatus continuatio, non secus ac ipsius institutio, iuris divini est. Verum modus successionis, sive quisnam episcoporum, mortuo Petro, in primatu erat successurus, ab ipsis Petri arbitrio & Ecclesiae auctoritate manavit, quod theologi agnoscunt. Multas quidem ecclesias Petrus fundavit, sed ex omnibus ecclesiam Romanam, quae primatus praerogativam consequeretur, elegit, quam Ecclesiae Romanae praerogativam universa antiquitas, synodi nempe, patres, & imperatores agno-

gnoscent & praedicant. V. Nat. Alexandr. *diff. IV. in 1. sect. hist. eccles.* §. 2. & 4. Non alienum a ratione Ecclesiae & Petro visum, ibi esse centrum christianae religionis, ubi altiores radices egerat superstitio (a).

§. IV. Multa autem Romani pontificis sunt iura, quae ex primatu descendunt, aut ei labentibus annis accesserunt. Et primum (1) debent pontifices etiam ratione primatus fidem tueri, & canonum observantiam promovere: ecclesiae enim unitas ex fidei integritate promanat, & canonum observantia promovetur. II. condunt decreta & decretales ad fidem confirmandam, & disciplinam sive instituendam, sive mutandam. III. ex necessitate aut utilitate Ecclesiae canones de rebus mobilibus relaxant: qua potestate pontifices olim summa prudentia usi sunt: tantumque posteriori aetate invaluit, ut etiam ex privatis causis canonum veniam concederent: qua de re optimi quique conqueruntur. V. Petr. de Marca de C. S. & I. lib. III. cap. 14. *segg.* IV. synodis generalibus habendis praestant auctoritatem, & in iis per se, vel per suos legatos praesident cum relationis & suffragii praerogativa (b). v. ap-
pel-

(a) *Primatus ratione pontifex Romanus iure meritoque episcopi oecumenici nomine donari potest. Et reapse synodus Chalcedonensis Romanum Pontificem papam & patriarcham oecumenicum appellavit. V. Christ. Lupum schol. in can. II. dictatus Gregor. VII. Sed Romani pontifices quamvis oblatum titulum minime respuerint; non tamen eo ipsi se condecorarunt. Gregor. M. lib. IV. ep. 16. Metuebant, ne oecumenici titulum alii falso acciperent, eoque significari crederent, unum esse in universa Ecclesia episcopum, quando primatum pontificis significabat. Interim seculo sexto Constantinopolitani patriarchae episcopi oecumenici titulum & ab aliis datum acceperunt, & ipsi sibi usurparunt, in primis Ioannes IV. cognomento Ieiunator, non quod se totius sub caelo Ecclesiae, sed quod amplissimae suae dioecesis dicerent oecumenicos, quod Anastasius Bibliotecarius testatur. Verum Romani pontifices in primis Gelasius II. & Gregorius M. praevidentes ad totius ecclesiae patriarchatum episcopos regiae urbis spectare, eum titulum tamquam profanum, temerarium, & stultum damnarunt. Greg. M. lib. IV. ep. 16. & 58. Et ut magis Graecam ambitionem Gregorius M. retunderet, servum servorum Dei seipsum inscripsit, teste Ioanne Diacono lib. IV. vit. Gregor. M. cap. 58. Quo titulo deinceps Romani pontificis usi sunt.*

(b) *Plerique iuris ecclesiastici periti etiam docent, pontificis*
Tom. I. F ma-

pellationes ab omnibus provinciis suscipiunt : quod ius post admissos canones Sardicenses receptum est.

§. V. Quanta demum cumque sit primatus eminentia, certe pontifices supra canones non extollit, ut eorum observantia iure soluti sint. Sane primatus ecclesiasticus potius exempli & laboris est, quam imperii, praecepitque aperte Christus, ut qui vellet inter discipulos esse maior, fieret sicut minor, & potius aliis ministrare, quam sibi ministrari intendat, Luc. XXII. 26. Ipsi quoque Romani pontifices saepe professi sunt, se contra canones & patrum statuta nihil posse, can. 7. & 9. C. 35. q. 1. Hinc totius antiquitatis sententia fuit, pontifices in gravia crimina lapsos ipso iure excidere pontificatu, & ad laicam transire communionem. Christ. Lupus in can. XIX. *dictatus Gregor. VII.* Invitis itaque sacris canonibus & ipsis etiam pontificibus docuit Gratianus, pontifices non necessitate obsequendi, sed ad exemplum subici canonibus. Quae sententia inde magis magisque dilatata ecclesiasticae disciplinae admodum nocuit.

§. VI. Sed an pontifices iudiciis ecclesiasticis subsint? Certi iuris est, pontifices synodorum particularium iudiciis non esse subiectos. Etenim contra receptum in Ecclesia ordinem est, inferior in superiorem sententiam dicat. Verum ea fuit pontificum humilitas, ut de criminibus accusati primatum suum synodo Romanae quandoque subicerent: in hoc ipso monitum Christi sequentes, qui voluit, ut maior inter discipulos suos tamquam minor appareret. Et si in frequentibus & magnis mediocriorum seculorum turbis synodi particulares in legitimos pontifices iudicio non consentientes sententiam dixerint; eiusmodi iudicia, utpote vi potius, quam iure suscepta, vacua & irrita fuerunt. At si agatur de synodis generalibus, quae universam Ecclesiam repraesentant, non videtur posse negari, earum iudicio pontifices subesse: in quam sententiam conveniunt omnes, sed in eo dissident, utrum synodi tantum declarent, an etiam iudicent, veluti indices superiores, pontifices esse criminosos, & poenis ecclesiasticis obnoxios. (c).

CA.

maximi esse conciliorum generalium indictionem: quod etiam multi ex veteribus professi sunt, & usus recentiorum synodorum in Occidente habitum, quae a Romanis pontificibus omnes indictae sunt, confirmat. Sed hac de re alibi commodius.

(c) Ecclesiae Romana & Gallicana sexto & sequentibus seculis videntur tenuisse, pontifices humanis iudiciis non subiacere,

CAPVT XII.

De Romanae Ecclesiae cardinalibus.

I. Cardinalis quis?	V. Diaconi Romani cardinales.
II. Olim omnes ecclesiae habebant cardinales.	VI. Numerus hodiernus cardinalium.
III. Episcopi Romani cardinales.	VII. Cardinalium dignitas amplissima.
IV. Presbyteri Romani cardinales.	VIII. Insignia cardinalium.
	IX. Cardinalium concistorium.

§. I. IN monumentis ecclesiasticis inde usque a quinto seculo vox *cardinalis* occurrit, qua proprii & ordinarii ecclesiarum rectores videntur designati, iis oppositi, qui vel ad tempus ecclesiae regebant, vel eidem ecclesiae tamquam auxiliares erant addicti. Sane Gelasius papa episcopum *cardinalem* opponit episcopo *visitatori*, can. 4. D. 24. cumque episcopus *visitator* ecclesiae vacanti daretur, quousque proprius episcopus constitueretur, can. 16. & 19. D. 61. consequitur, episcopum *cardinalem* fuisse proprium & ordinarium episcopum, qui perpetuo ecclesiae adtingebatur. Et apud Gregorium M. pluries sermo est de episcopis & presbyteris *cardinalibus*, quos tamquam proprios & ordinarios ecclesiarum rectores describit. Itaque *cardinales* dicti videntur a *cardinibus*, quod fixi & immobiles essent tamquam cardines, & circa eos ecclesiae, veluti valvae circa cardines, volverentur.

§. II. Quaelibet ecclesia olim *cardinales* habuit suos: omnes enim habebant suos episcopos, & parochos, & diaconos *diocesanorum* rectores. Murator. *diff. LXI. antiq. ital.* Sed inde aucta cardinalium Romanorum dignitate, sensim ceterae ecclesiae desierunt titulares suos appellare *cardinales*, cessitque is titulus non sine ingenti dignitatis accessione ecclesiae Romanae. Ceterum ad hunc usque diem aliqui canonici ecclesiae Neapolitanae

re, sed unius Dei iudicio esse reservatos, can. 14. C. 9. q. 2., Avit. Viennens. ep. XXX. Atque hinc illud, quod in suppositis synodi *Sinuessanae* actis recitatur: prima sedes a nemine iudicatur.

tanae cardinalis titulo decorantur, licet ad nominis invidiam declinandam sponte sua ut plurimum tanto elogio se abstinuant. Mazoch. *append. ad diff. de eccl. Neap. diff. IV. part. 1. cap. 2.*

§. III. Romani cardinales vel episcopi, vel presbyteri, vel diaconi sunt. Et quod spectat ad cardinales episcopos, olim Romae unus fuit episcopus cardinalis: in una ecclesia plures esse episcopos antiquis regulis vetebar. Sed temporis lapsu ex septem Romam adjacentibus civitatibus septem episcopi, retentis ecclesiis propriis, ecclesiae Lateranensi addicti sunt, ut quotidie per vices sacra facerent, & pontifici celebranti adficerent: idque octavo saeculo sub Stephano IV. iam erat inductum, ut ex libro pontificali constat. Hinc septem isti episcopi duarum ecclesiarum erant cardinales: sed ratione Romani cardinalatus Romani episcopi, episcopi collaterales, & hebdomadarii dicti sunt. Inde per Callistum II. duae cardinalitiae episcopales ecclesiae in unam coaluerunt, & sex superstites fuerunt episcopi cardinales.

§. IV. Presbyteri Romani cardinales fuerunt parochi urbis, qui saeculo quinto videntur fuisse octo supra viginti, quot erant Romani tituli, hoc est ecclesiae paroeciales, quod Panvinius observat. Propriis autem titulis praeerant presbyteri cardinales: verum post saeculum decimum in quatuor collegia, singula septenum cardinalium, abierunt, ut ad exemplum basilicae Lateranensis, quae suum habebat cardinalium episcoporum collegium, in quatuor aliis in patriarchalibus basilicis sacra facerent.

§. V. Demum diaconi Romani cardinales ex diaconis, qui diaconias regebant, originem habent. Erant diaconiae tum Romae, tum alibi demum veluti hospitales, in quibus pauperes & omnes miserabiles personae omni subsidiorum genere fovebantur. Sua singulis diaconiis erant sacella, & quia regebantur a diaconis, diaconiarum nomen sortitae sunt. Romae quatuordecim fuerunt diaconiae in regionibus urbis sitae: & hinc quatuordecim diaconi cardinales, qui a regionibus diaconiarum regionarii initio dicti sunt, diaconi nempe primae, secundae, tertiae regionis. Quatuordecim his diaconis inde alii quatuor accesserunt, quorum munus erat basilicae Lateranensi, & pontifici deservire. Lapsis tandem diaconiis, nomen diaconiales de titulo diaconiae dicti sunt, nempe cardinalis diaconus S. Theodori, S. Adriani. Addidit tandem Leo X. novam diaconiam S. Onuphrii in Vaticano, & exorti sunt novemdecim diaconi cardinales.

§. VI. Subductis itaque rationibus, Romani omnes cardinales episcopi, presbyteri, & diaconi tres supra quinquaginta fuerunt. Stetit is numerus usque ad Honorium II., a cuius tempore deminutus est, sensimque incertus evasit. Supra modum vero crevit numerus cardinalium in schismate Avenionensi, dum unusquisque dissidentium pontificum adlectione cardinalium rem promovebat suam. Inde synodi Constantiensis & Basileensis decreverunt, ut cardinales numerum viginti quatuor non excederent, idque ne in tanto fastu aucti numero Ecclesiae graves essent. Quem modestum numerum non bono Ecclesiae, sed propria salutis conservandae studio Leo X. supra modum ampliavit (a). Leonis exemplum inde secuti sunt Paulus III. & Paulus IV., quorum postremus usque ad septuaginta cardinales auxit, quem numerum utpote septuaginta Mosaicis senioribus respondentem Sixtus V. firmum decrevit.

§. VII. Iam vero cardinalium dignitas est amplissima, haetenus ut supra patriarchas reputentur: ad quam dignitatem sensim pervenerunt variis causis, & occasionibus. Praesertim auxerunt cardinalitiam dignitatem frequentes & amplissimae sedis apostolicae legationes cardinalibus commissae: negotia ferme omnia ex omnibus ecclesiis Romae devoluta, & in concistorio cardinalium tractari solita; pontificis electio ad solos cardinales restricta: schisma Graecorum: & opinio melioribus temporibus inaudita, reges etiam in temporalibus pontifici subesse. Sic aucta cardinalium dignitate, episcopi aliarum ecclesiarum, retento episcopatu, inter Romanos cardinales transferunt (b). Quaecumque vero sit cardinalium dignitas, moribus & institutis eccle-

(a) Scilicet coniuratio in pontificem detecta est, cuius princeps unus cardinalium erat. Hinc leo reliquorum fidem suspectam habens, multiplici cardinalium creatione sibi censuit consulendum. Thomass. de vet. & nova eccles. discipl. par. I. lib. 2. cap. 114. n. 13.

(b) Quo primum tempore aliarum ecclesiarum episcopi inter Romanos cardinales cooptati sunt, is una ex cardinalitatis episcopalibus ecclesiis dabatur, ne uno eodemque facto augescerent in cardinales, & in presbyteros aut diaconos decreverent. Sed tempore Bonifacii VIII., si vera observat Barbosa lib. I. iuri eccles. cap. 3. n. 17., coeperunt externi episcopi, retenta propria ecclesia, ad Cardinales presbyteros, aut diaconos transire: qui mos praeposterus est, & in adiuncto involvit contradictionem.

ecclesiasticis debetur; & praepostere nimis factum est, ut dignitate episcopali amplior haberetur.

§. VIII. Potestate & dignitatis accessione auctos cardinales necesse quoque erat signis splendescere, externis. Et quidem rubro pileo Innocentius IV. ornavit cardinales: quod factum in concilio Lugdunensi nonnulli opinantur, ut magis in Fredericum II. incitarentur, quasi parati esse deberent ad sanguinem fundendum pro ecclesiae libertate. Tum Paulus II. eisdem rubrum pannum concessit, quo equitantes sternerent equos. Haec honoris insignia cardinalibus ex clero seculari primum data sunt: at Gregorius XVI. *bul. sanctissimus* etiam regularibus rubrum pileum concessit. Et ne externis signis tituli deessent convenientes, Urbanus VIII. cardinalibus *eminentiae* titulum concessit, quum antea *illustrissimi* dicerentur, cavitque sub poena excommunicationis, (quasi de enormi crimine ageretur) ne quisquam alius praeter imperii electores ecclesiasticos eum titulum usurparet.

§. IV. Iam ex nova disciplina, qua synodi Romanae celebrari desierunt, cardinales senatum ecclesiae Romanae constituunt, qui dicitur *cardinalium Concistorium*, Negotia omnia maioris momenti antea in synodis tractari solita in hoc concistorio tractata sunt: quae disciplina seculo decimo secundo erat recepta: & hinc S. Bernardus *ep. LXXXIX.* ait, cardinalium esse orbem iudicare. Qua posita disciplina cardinales omni virtutum genere debent effulgere; recteque statuit synodus Tridentina *sess. XXIV. de res. cap. 1.*, episcoporum qualitates in cardinalibus requiri. Ceterum ex novissima disciplina cardinales in concistorio iudices non sunt, sed meri consiliarii, liberumque pontifici est eorum admittere, vel reiicere suffragium: Ex cardinalibus quoque plures compositae sunt *congregationes*, ut vocantur, quae alicuius generis negotia tractant, veluti *congregatio sacrorum rituum, indicis*, aliaeque *part. 1. tit. 22.* fule commentatus est.

CAPVT XIII.

De legatis ecclesiasticis.

§. I. Legati qui? Omnes ecclesiae mittunt legatos.	vel a latere.
II. Legati pontificii missi ad exercendam iurisdictionem:	VIII. Legati missi cogebant synodos. Eorum potestas evasit ordinaria.
III. Et ad tractanda negotia.	IX. Potestas legatorum iure decretalium.
IV. Legati nati qui? Qua ratione inducti.	X. Fastus Legatorum.
V. Eorum iura.	XI. De scula legatione.
VI. Legati missi aucti potestate.	XII. Potestas legatorum iure novissimo.
VII. Sunt vel simpliciter missi,	

§. I. **S**unt legati alieni muneris vicarii. Vfus legatorum in re civili receptissimus in Ecclesia etiam invaluit, quod necessaria alterius opera erat episcopis, qui propter absentiam rebus agendis interesse non poterant. Hinc ecclesiae omnes legationis iure donantur: & reapse in antiquis monumentis saepe occurrunt exempla legatorum ab episcopis vel synodis ad alios episcopos vel synodos missorum ad ecclesiasticam iurisdictionem exercendam, vel negotia tractanda, de quibus legatis Petrus de Marca *de C. S. & I. lib. V. cap. 2.* multa congestit.

§. II. Sed inter legatos ecclesiasticos eminent legati pontificii, ii scilicet, qui a summo pontifice mitti consueverunt. Sunt vero pontificii legati, vel *missi*, vel *perpetui*, & sic dicti *nati*. Legati missi pro arbitrio pontificum & necessitatibus ecclesiae mittuntur vel ad negotia tractanda, vel ad explicandam iurisdictionem. Negotiorum legati non tantae sunt dignitatis, quantae legati missi ad exercendam iurisdictionem: hi enim, quod vices pontificis in iurisdictionem sustinent, plena donantur legatione, & iisdem praerogativis utuntur, quae ipsi pontifici, si praesens esset, competere. Eminent vero inter legatos iurisdictionis, qui ad generales synodos mittuntur.

§. III. Ad negotia quoque tractanda Romani pontifices ad imperatores & reges mittere legatos consueverunt: suntque eiusmodi legati duplicis generis, alii enim mittuntur, prout negotia poscunt, & cum ipsis negotiis eorum officium finitur: alii assiduam in aula ducunt moram, omnibus negotiis praefecti. Assidui apud principes legati veteribus *apocrisarii* & *re-*

sponsales dicti, quod responsa, idest mandata eorum, unde missi erant, exsequebantur. Primus Leo M. responsalem ad Marcianum imperatorem misisse videtur (a). Nulla autem iurisdictione aucti erant responsales; tantumque ecclesiarum negotia tractabant, nisi specialiter a pontifice, vel principe aliqua iurisdictione mandaretur. V. Petr. de Marca de C. S. & I. lib. V. cap. 17. n. 2. Moribus praesentibus, qui sunt apud principes, nuntii apostoli etiam apocrisariorum vices sustinent.

§. IV. Legati perpetui, sive *nati* in provinciis apostolicas sustinent vices, quod eas tenent ecclesias, quae perpetuo adnexum habent apostolicum vicariatum, distique sunt *nati*, quod cum ipsis ecclesiis sine alia pontificis concessione legationem consequuntur. Sola ecclesia Romana legatos natos habuit, videnturque initio inducti frequentibus pontificum legationibus, quibus amplissimarum civitatum episcopi a pontificibus augeri solebant, ut exemplo esse possunt ecclesiae Thesphalonicensis, & Arelatensis, quarum perpetuas legationes Stephanus Balutius enarrat in *addis. ad lib. V. Petri de Marca*. Quae assidua sunt facile abeunt in morem. Sed posteriori aetate expressis privilegiis multae ecclesiae perpetuum vicariatum sedis apostolicae consecutae sunt.

§. V. Iura legatis perpetuis propria erant iura ipsa patriarchalia pontificis Romani, sed quae salvam mittentis potestatem relinquerent. Ergo legati isti sibi subiectos ordinabant metropolitanos: metropolitani, nisi ipsis consultis, episcopos non ordinabant. Leo M. *epist. IV. ad Anastas. Thessal. edit. Quesnellii*: synodum indicebant dioecesanam, eique praecerant: & exortas controversias in synodo finiebant, nisi graviores essent causae, quas ad sedem apostolicam referre oportebat, *cit. epist. IV. Leonis M.*: item episcopis & clericis ad longinquum: & sacrorum canonum observantiae in suis provinciis invigilabant.

§. VI.

(a) Praeter Romanum pontificem ad imperatores mittebant apocrisarios alii patriarchae, non vero reliqui inferiores episcopi quod ex Iustiniani Novella VI. cap. 3. aperte constat. Sed timent, ut videre est in synodis Africanis, a quibus contra etenim imperatores legati missi sunt.

§. VI. Iam legatis sive missis, sive natis per plura secula Romani pontifices suam eminentem in omnem ecclesiam & patriarchalem potestatem explicarunt, integram plerumque relinquentes metropolitanorum & episcoporum iurisdictionem, *can. 5. & seq. C. 25. q. 2.* Verum lapsu temporis crevit legatorum Roma missorum potestas, & ipsa iura metropolitanorum & episcoporum ad se transfudit, quod a tempore Nicolai 1. incepisse videtur. Atque ita frequentes missi sunt legati, qui etiam metropolitica & episcopalem pontificis potestatem per universam Ecclesiam explicarent (b), praesertim quando corrupti clericorum mores potentiorum medicinam postulabant.

§. VII. Nova potestatis accessione auctis legatis, & aucta cardinalium dignitate, legati missi pontificis vel simpliciter missi, vel a latere audierunt. Missi ex mandato pontificis exercent legationem, sed non sunt de numero cardinalium: legati vero a latere sunt cardinales, qui apostolica legatione augentur. Aucta cardinalium dignitate, indignum visum fuit, ut legati ex ordine cardinalium sumti eodem cum ceteris legatis iure censerentur (c).

§. VIII. Quamvis vero pontifices aliquando mandatis peculiaribus novos legatos adstringerent: tamen universam ferme mandarunt pontificiae potestatis plenitudinem. Explicabant vero legati sibi commissam potestatem in synodis episcoporum & me-

(b) Invenit huiusmodi novas legationes plenitudo pontificiae potestatis, quae secundum opinionem aetate Nicolai 1. & deinceps receptam ita residebat in pontifice, ut ceteri episcopi pontificis ministri & vicarii censerentur, vocati tantum in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. V. *Espen. part. I. tit. 21. cap. 2.* Qua recepta sententia summi pontifices etiam veri episcopi & metropolitani totius ecclesiae habebantur. Et ita sponte sua frequentiores factae & nova potestate auctae legationes; nam legati missi sunt, qui etiam pontificis episcopalem & metropolitica in omnes ecclesias explicarent potestatem. Atque hinc universa ferme concidit episcoporum, metropolitanorum, & synodorum provincialium potestas; quod Fleury disc. IV. in histor. eccles. observat.

(c) In veteri disciplina legati omnes pontificis a latere censebantur. At posteriori aetate legationes istae solis cardinalibus commissae sunt. Nempe cardinales novo iure strictius adhererunt pontifici, eiusque coadiutores & collaterales in regenda Ecclesia loco synodi Romanae evaserunt.